

BEŞİNCİ ÇAĞIRIŞ
AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
MİLLİ MƏCLİSİNİN
XIV SESSİYASI İCLASININ

PROTOKOLU № 108

Milli Məclisin iclas salonu.
13 noyabr 2019-cu il.

İclasa Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin
*Sədri **O.Əsədov** sədrlik etmişdir.*

İclasda Milli Məclisin 108 deputatı iştirak etmişdir.

Qeydiyyat	(saat 12.04 dəq.)
İştirak edir	99
Yetərsay	83

İclasa dəvət olunmuşlar:

Samir Şərifov, Azərbaycan Respublikasının maliyyə naziri.

Sahil Babayev, Azərbaycan Respublikasının əmək və əhalinin sosial müdafiəsi naziri.

İnam Kərimov, Azərbaycan Respublikasının kənd təsərrüfatı naziri.

Oqtay Şirəliyev, Azərbaycan Respublikasının səhiyyə naziri.

Ramin Quluzadə, Azərbaycan Respublikasının nəqliyyat, rabitə və yüksək texnologiyalar naziri.

Mədət Quliyev, Azərbaycan Respublikasının müdafiə sənayesi naziri.

* * *

Səfər Mehdiyev, Azərbaycan Respublikası Dövlət Gömrük Komitəsinin sədri.

Tahir Budaqov, Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin sədri.

Rövşən Rzayev, Azərbaycan Respublikası Qaçqınların və Məcburi Köçkünlərin İşləri üzrə Dövlət Komitəsinin sədri.

Qoşqar Təhməzli, Azərbaycan Respublikası Qida Təhlükəsizliyi Agentliyinin sədri.

Fuad Nağıyev, Azərbaycan Respublikası Dövlət Turizm Agentliyinin sədri.

Anar Quliyev, Azərbaycan Respublikası Dövlət Şəhərsalma və Arxitektura Komitəsi sədrinin birinci müavini.

* * *

Elman Rüstəmov, Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankı İdarə Heyətinin sədri.

Şahmar Mövsümov, Azərbaycan Respublikası Dövlət Neft Fondunun icraçı direktoru.

İbrahim Alışov, Azərbaycan Respublikasının Maliyyə Bazarlarına Nəzarət Palatasının Baş icraçı direktoru.

* * *

Şahin Sadıqov, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin İqtisadiyyat və maliyyə-kredit siyasəti şöbəsinin müdiri.

* * *

Vüqar Gülməmmədov, Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının sədri.

Adil Məhərrəmov, Azərbaycan Respublikası Hesablaşma Palatası sədrinin müavini.

* * *

Sevinc Həsənova, Azərbaycan Respublikası iqtisadiyyat nazirinin müavini.

Samir Vəliyev, Azərbaycan Respublikası energetika nazirinin müavini.

Fərhad Hacıyev, Azərbaycan Respublikası gənclər və idman nazirinin müavini.

Rəqim Lətifov, Azərbaycan Respublikası fəvqəladə hallar nazirinin müavini.

Vaqif Əliyev, Azərbaycan Respublikası mədəniyyət nazirinin birinci müavini.

İdris İsayev, Azərbaycan Respublikası təhsil nazirinin müavini.

Novruz Quliyev, Azərbaycan Respublikası ekologiya və təbii sərvətlər nazirinin müavini.

Sədaqət Qəhrəmanova, Azərbaycan Respublikası Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi sədrinin müavini.

Səyyad Salahlı, Azərbaycan Respublikası Dini Qurumlarla İş üzrə Dövlət Komitəsi sədrinin birinci müavini.

İclasın gündəliyinə aşağıdakı məsələlər daxil idi:

1. Azərbaycan Respublikasının 2020-ci il dövlət büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

2. Sosial təminatı və müdafiəni həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının 2020-ci il büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (bi-

rinci oxunuş).

3. İşsizlikdən sığorta fondunun 2020-ci il büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

4. Azərbaycan Respublikasında 2020-ci il üçün yaşayış minimumu haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

5. Azərbaycan Respublikasında 2020-ci il üçün ehtiyac meyarının həddi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

6. “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

7. “Məşğulluq haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

8. “Sosial müavinətlər haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

9. Azərbaycan Respublikasının Vergi Məcəlləsində dəyişiklik edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

10. Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin 2020-ci il üçün xərclər smetası haqqında.

11. Azərbaycan Respublikası Hesablama Palatasının 2020-ci il üçün xərclər smetası haqqında.

Aşağıdakı məsələlər müzakirə edilmişdir:

1. Azərbaycan Respublikasının 2020-ci il dövlət büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanu-

nunun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Oqtay Əsədov, Eldar Quliyev, Elçin Quliyev, Mirzəcan Xəlilov, Tahir Kərimli, Hüseynbala Mirələmov, Mahir Abbaszadə, Rafael Hüseynov, Şahin İsmayılov, Hikmət Məmmədov, Rauf Əliyev, Zahid Oruc, Valeh Ələsgərov

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 13.07 dəq.)

Lehinə 101

Əleyhinə 2

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 103

Nəticə: Qəbul edildi

2. Sosial təminatı və müdafiəni həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının 2020-ci il büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Oqtay Əsədov, Hadi Rəcəbli, Sahil Babayev, Qüdrət Həsənquliyev, Ziyafət Əsgərov, Fazil Mustafa, Fəzail Ağamalı, Bahar Muradova, Jalə Əliyeva, Əli Məsimli, Qənirə Paşayeva, Elmira Axundova, Musa Quliyev, Sədaqət Vəliyeva, Cavid Osmanov

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 17.09 dəq.)

Lehinə 98

Əleyhinə 1

Bitərəf 0

Səs vermədi	0
İştirak edir	99
Nəticə: Qəbul edildi	

3. İşsizlikdən sığorta fondunun 2020-ci il büdcəsi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

Çıxış etmişdir: Oqtay Əsədov

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri	(saat 17.10 dəq.)
Lehinə	98
Əleyhinə	2
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	101
Nəticə: Qəbul edildi	

4. Azərbaycan Respublikasında 2020-ci il üçün yaşayış minimumu haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Oqtay Əsədov, Ziyad Səmədzadə

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri	(saat 17.12 dəq.)
Lehinə	96
Əleyhinə	2
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	98
Nəticə: Qəbul edildi	

5. Azərbaycan Respublikasında 2020-ci il üçün ehtiyac meyarının həddi haqqında Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi barədə (birinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Oqtay Əsədov, Hadi Rəcəbli

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 17.13 dəq.)
Lehinə	96
Əleyhinə	2
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	98
Nəticə: Qəbul edildi	

6. “Əmək pensiyaları haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Oqtay Əsədov, Hadi Rəcəbli

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin	
Səsvermənin nəticələri	(saat 17.15 dəq.)
Lehinə	96
Əleyhinə	1
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	97
Nəticə: Qəbul edildi	

7. “Məşğulluq haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Oqtay Əsədov, Hadi Rəcəbli

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 17.16 dəq.)

Lehinə 95

Əleyhinə 1

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 96

Nəticə: Qəbul edildi

8. “Sosial müavinətlər haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununda dəyişiklik edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası qanununun layihəsi haqqında (birinci oxunuş).

Çıxış etmişlər: Oqtay Əsədov, Hadi Rəcəbli, Musa Quliyev

Təklif: Layihə birinci oxunuşda qəbul edilsin

Səsvermənin nəticələri (saat 17.19 dəq.)

Lehinə 92

Əleyhinə 0

Bitərəf 0

Səs vermədi 0

İştirak edir 92

Nəticə: Qəbul edildi

**Azərbaycan Respublikası
Milli Məclisinin Sədri**

O.ƏSƏDOV

MİLLİ MƏCLİSİN İCLASI

13 noyabr 2019-cu il. Saat 12.

*Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri
Oqtay Əsədov sədrlik edir*

Sədrlik edən. Xoş gördük, hörmətli millət vəkilləri.
Xahiş edirəm, yerlərinizi tutasınız. Qeydiyyatdan keçək.

Qeydiyyat	(saat 12.04 dəq.)
İştirak edir	99
Yetərsay	83

Yetərsay var, çox sağ olun.

İclasımıza davam edə bilərik. Mən hesab edirəm ki, saat 1–2-yə kimi dünənki siyahı ilə davam edək, sonra digər məsələlərə keçək. 11 məsələ var. Bu 3 gün ərzində biz bu məsələləri birinci oxunuşda bitirməliyik. Buyursun Eldar Quliyev.

E.Quliyev. Hörmətli cənab Sədr, hörmətli deputatlar, hörmətli hökumət üzvləri! Müzakirə etdiyimiz büdcə layihəsinin təhlili bir daha sübut edir ki, müstəqillik əldə etdikdən sonra ölkəmiz son 26 il ərzində çox böyük inkişaf yolu keçmiş, yüksək iqtisadi fəaliyyət üçün burada

lazımı infrastruktur formalaşmışdır. Bu da imkan verir ki, büdcə xərclərindən sosialyönümlü məsələlər üçün əvvəlki illərə nisbətən daha çox vəsait sərf edilsin. Şübhəsiz ki, büdcə xərclərinin tərkibində baş verən müsbət dəyişikliklər ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin möhkəm təməl üzərində yaratdığı iqtisadi siyasətin və möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev tərəfindən bunun daim elmi əsaslara söykənərək təkmilləşdirilməsinin və uğurla həyata keçirilməsinin nəticəsidir.

Bu gün qətiyyətlə deyə bilərik ki, ölkədə aparılan iqtisadi islahatlar və düzgün kadr dəyişiklikləri öz bəhrəsini verməkdədir. Belə ki, ölkə iqtisadiyyatının davamlı olaraq şaxələnməsi və qeyri-neft sektorunun daha yüksək sürətlə artımı dövlət büdcəsinin neft amilindən asılılığını azaldır. Onun nəticəsidir ki, 2020-ci ildə 2019-cu ilə nisbətən neftin bir barelinin qiymətinin az nəzərdə tutulmasına baxmayaraq, büdcə zərfində ölkənin makroiqtisadi göstəricilərində artım qeyd olunmuşdur. Bu proqnozun real əsasları var. Ölkəmizin iqtisadiyyatının şaxələnməsinin davam etdirilməsi, qeyri-neft sektoruna daha çox investisiyanın cəlb edilməsi nəzərdə tutulan artımı təmin edəcəkdir. 2020-ci ildə əsas kapitala 18 milyard 345 milyon manat investisiya qoyulması nəzərdə tutulmuşdur ki, bunun da 42 faizinin neft-qaz sektoruna, 58 faizinin isə digər sahələrə yönəldilməsi dediklərimizin əsas sübutudur.

Vaxtın az olmasını nəzərə alaraq seçicilərimin xahiş və istəklərini hökumət üzvlərinə çatdırmaq istərdim. Bilirsiniz ki, ölkədə məktəb tikintisi cənab Prezidentin və Birinci vitse-prezident Mehriban xanımın həmişə diqqət mərkəzində olub. Hər il ölkəmizdə onlarca yeni məktəb tikilir, köhnə məktəblərin təmiri, yenidənqurma işləri aparılır. Lakin son zamanlarda Bakı və Bakıtrafı qəsəbələrdə

əhalinin sıxlığını nəzərə alaraq bəzi məktəblərdə dərslər 3 növbədə keçirilir. Bilirik ki, bu il təhsilə böyük vəsait ayrılmışdır. Biz hökumət üzvlərindən xahiş edərdik ki, onun bir hissəsi məktəb tikintisinə yönəldilsin. Hətta məktəb direktorlarının xahişi budur ki, nəinki təzə məktəblər, həmin məktəblərin yanında yeni korpuslar da tikilsin.

İkinci xahişimiz kənd, qəsəbə, məhəllə yollarında təmirə böyük ehtiyacın olması ilə bağlıdır. Bununla əlaqədar olaraq bu il oktyabrın 17-də cənab Prezident Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin İdarə Heyətinin sədri Saleh Məmmədovu qəbul etmiş və ona göstərişlər vermişdir. Seçicilərin xahişi budur ki, həmin Agentliyə vəsait ayrılсын, bu yollar təmir olunsun. Doğrudan da, qış aylarında uşaqlar, gənclər, qocalar bu yollardan keçərkən çox böyük çətinliklə üzləşirlər.

Zabrat qəsəbəsində 35 min nəfərdən artıq əhali yaşayır. Bu gün Zabrat qəsəbəsində mədəniyyət evi, demək olar ki, yoxdur. Magistral yolun üzərində olan mədəniyyət evi uzun illərdir, bağlıdır. Bizim hökumət üzvlərindən xahiş edərdim ki, bu mədəniyyət evi ya yenidən tikilsin, ya da onun yerində rayonlarımızdakı kimi gənclər evi tikilsin. Hesab edirəm ki, orada gənclər evinin tikilməsi mədəniyyət evində yeni iş yerlərinin açılmasına bir təkən verərdi.

Maştağada il yarımdır, 7 nömrəli xəstəxananın təmirinə başlanıb. Buna görə mən həm səhiyyə nazirinə, həm də bu vəsaiti ayıran maliyyə nazirinə minnətdarlığımı bildirirəm. Xahişimiz budur ki, bir qədər də vəsait artırılsın, bu ilin sonunda olmasa da, gələn ilin sonuna qədər həmin xəstəxana istifadəyə verilsin.

Bütövlükdə mən bu büdcə layihəsini dəstəkləyirəm və həmkarlarımdan xahiş edirəm ki, büdcə layihəsinə səs versinlər. Sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Elçin Quliyev.

E.Quliyev. Təşəkkür edirəm. Hörmətli cənab Sədr, hörmətli Baş nazir, hörmətli hökumət üzvləri, hörmətli həmkarlar! “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq 2020-ci il dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsi deputatların müzakirəsinə təqdim olunmuşdur. Büdcə Maliyyə və digər nazirliklər tərəfindən kifayət qədər mükəmməl şəkildə hazırlanmışdır. Büdcənin gəlir və xərclərində göstərilən rəqəmləri sadalayaraq vaxtınızı almaq istəmirəm. Amma büdcə layihəsinin hazırlanmasında dövlətin ana xətt götürdüyü bir sıra əsas məqamları diqqətinizə çatdırmaq istərdim. Hökumət tərəfindən təqdim olunmuş dövlət büdcəsi layihəsinə əsasən 2020-ci ildə ölkədə ümumi daxili məhsulun real artımı 3 faiz olmaqla, 83,3 milyard manat, o cümlədən qeyri-neft sektorunda ümumi daxili məhsulun artımı 3,8 faiz olmaqla, 54,6 milyard manat proqnozlaşdırılır.

Hesab edirəm ki, ümumilikdə, qloballaşma şəraitində inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrin iqtisadi göstəriciləri ilə müqayisədə bu, kifayət qədər yetərlidir. Belə ki, göstərilən məlumatlara əsasən ortamüddətli dövrdə ümumi daxili məhsulun tərkibində qeyri-neft sektorunun payının 66,8 faizə qədər yüksələcəyi proqnozlaşdırılır ki, bu da hökumətin həyata keçirdiyi diversifikasiya siyasətinin düzgün istiqamətdə artırılmasını bir daha sübut edir.

Növbəti il və sonrakı 3 ildə əhalinin gəlirlərinin real ifadədə orta hesabla 8,3 faiz artaraq 2023-cü ildə 80,3 milyard manata, xərclərin isə 7,9 faiz artaraq 69,4 milyard manata qədər yüksəlməsi proqnozlaşdırılır. Cari ildə əhalinin sosial rifahının yüksəldilməsi üçün həyata keçirilmiş tədbirlər nəticəsində iqtisadiyyatın bütün sahələri üzrə

orta aylıq əmək haqqı səviyyəsinin 2020-ci ildə 15,5 faiz artımı gözlənilir. Dövlət başçısının apardığı sosialyönümlü siyasət nəticəsində iki sosial islahat paketi də qəbul olunmuşdur ki, bunlar regionda analoqu olmayan standartlara cavab verir. Sevindirici haldır ki, bu islahatların növbəti illərdə də davam etdiriləcəyi daim anons edilir.

Millət vəkili olaraq təmsil olduğum Sabirabad rayonunda da xeyli işlər görülmüşdür və bu gün də görülməkdədir. 2019-cu ilin ötən dövrü ərzində seçicilərlə keçirilən mütəmadi görüşlər zamanı həll edilməsi üçün müraciət olunan bir sıra məsələləri diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm. Əvvəla, qeyd etmək istərdim ki, keçən ilin büdcə müzakirələri zamanı çıxışında qeyd etmişdim ki, Sabirabad şəhərində içməli suyun çəkilişi ilə əlaqədar mərkəzi küçələrin asfalt örtüyü yararsız hala düşmüş və bu asfaltların bir qisminin çəkilişi həll olunmuş, lakin bəzi küçələrdə yenidən asfalt çəkilişinə ehtiyac vardır. Həmçinin, ümumilikdə, 44 min nəfər əhalisi olan, 20 kəndi əhatə edən 44 kilometr Kürqırağı Sabirabad–Şirvan yolunun 10 kilometrlik hissəsi tikilsə də, qalan 34 kilometrlik hissəsinin tikintisi bu günə qədər başa çatdırılmamışdır. Odur ki, rayon sakinləri adından həmin ərazidə yol tikintisi üçün 2020-ci ilin dövlət büdcəsindən vəsaitin ayrılmasını xahiş edirəm.

Bundan əlavə, Sabirabad şəhərində kanalizasiya sisteminin yenidən qurulmasına və rayonun rabitə xəttinin optik kəbellə əvəzlənməsinə ehtiyac var.

Seçicilərin təmirə və yenidən tikilməsinə ehtiyac duyulan təhsil və səhiyyə ocaqları ilə də bağlı müraciətləri vardır. Fərsətdən istifadə edərək burada onları səsləndirmək istərdim. Sabirabad rayonunda 85 kənd məktəb binası mövcuddur ki, onlardan 20-sinin yenidən tikilməsinə, 40

məktəb binasının isə əsaslı təmir olunmasına ehtiyac vardır.

2019-cu il dövlət büdcəsinin müzakirələri zamanı qeyd etdiyim kimi, əhaliyə ilkin tibbi yardım göstərilməsi üçün şəhərin mərkəzinə yaxın ərazidə təcili tibbi yardım stansiyasının yaradılmasının zəruri olduğunu və bunun üçün köməklik göstərilməsini seçicilər adından xahiş etmişdim. Amma bu məsələ hələ ki öz müsbət həllini tapmamışdır.

2019-cu ildə respublika üzrə, o cümlədən Sabirabad rayonunda da aqrar sahədə xeyli nailiyyətlər əldə olunmuşdur. Buna misal olaraq bugünkü tarixə 24 min ton pambıq tədarük edilməsini misal göstərə bilərəm.

Təbii ki, əkinçilikdə bol məhsul götürmək üçün ən vacib məsələ torpaqların su təchizatı və meliorasiya tədbirləri ilə bağlıdır. Dünyanın hər yerində olduğu kimi Azərbaycanda da su problemi...

Sədrlik edən. Sağ olun. Mirzəcan Xəlilov.

M.Xəlilov. Hörmətli cənab Sədr, hörmətli Baş nazir, hörmətli hökumət üzvləri, hörmətli deputatlar! 2020-ci ilin dövlət büdcəsi artıq bir neçə gündür, müzakirə olunur. Büdcənin hazırlanmasında təcrübəli mütəxəssislərin rolu özünü göstərir. Büdcənin sosialyönümlü olması diqqəti cəlb edir. Burada qeyri-neft sektoruna verilən üstünlük xüsusi olaraq nəzərə çarpır.

Mən Sumqayıt şəhərindən deputat seçilmişəm. Son illər ərzində Sumqayıtda möhtərəm cənab Prezidentin diqqət və qayğısı nəticəsində baş verən müsbət dəyişikliklər göz qabağındadır. Atılan bütün addımlar təqdirəlayiqdir. Əhəlinin rifahı naminə kifayət qədər sosialyönümlü işlər həyata keçirilmişdir. Evlərin dam örtüyü dəyişdirilmiş, yeni liftlər quraşdırılmış, məhəllədaxili küçə və səkilər abadlaşdırılmış, çoxlu sayda iş yerləri yaradılmış, dəniz kənarında

bulvar istifadəyə verilmişdir. Heydər Əliyev Mərkəzi, Yeni Azərbaycan Partiyasının binası, Kimyaçılar Sarayı, Sumqayıt Dram Teatrı, musiqi məktəbi və sair işlər haqqında əksəriyyətiniz məlumatlısınız. Sumqayıtda qeyri-neft sektoruna təkan verəcək kifayət qədər yeni müəssisə açılmışdır və onlar artıq istehsala başlayıblar. Eyni zamanda, istehsal olunan məhsullar ixrac edilir.

Hazırda Sumqayıt şəhərinin 70 illik yubileyinə ciddi hazırlıq gedir. Ayın sonunda yubiley tədbiri keçiriləcəkdir. Şəhər öz gözəlliyi ilə cazibədarlıq. Bayram ərəfəsində Sumqayıtın axşamlarını seyr etmək çox maraqlı olar.

Hörmətli cənablar, komitə iclaslarında büdcənin müzakirəsi zamanı Milli Məclisin deputatları tərəfindən bəzi məsələlər qaldırılmış, müəyyən xahişlər edilmişdir. Maliyyə naziri cənab Samir Şərifov təkliflərin nəzərə alınacağını diqqətimizə çatdırmışdır. Mən keçən ilin büdcəsinin müzakirəsi zamanı qaldırdığım məsələni olduğu kimi sizin nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm. Belə ki, 15 min nəfər əhalisi olan Sumqayıt şəhərinin Corat qəsəbəsinin sakinləri adından Nazirlər Kabinetinə, İqtisadiyyat və Maliyyə nazirliklərinə uşaq bağçasının tikintisi üçün müraciət etmişdim. Nazirlər Kabineti tərəfindən müsbət cavab alınıb. Təkliflər toplusu İqtisadiyyat Nazirliyinə göndərilib, tikinti üçün torpaq sahəsi ayrılıb, daxili imkanlar hesabına qazıntı işləri həyata keçirilib.

Qəsəbə sakinləri Azərbaycan Respublikası Prezidentinin seçkiqabağı təbliğat-təşviqat kampaniyasında uşaq bağçalarının olmaması və bağça tikintisi ilə bağlı məsələnin qaldırılmasını məndən xahiş etmişlər. Qəsəbə sakinləri Sumqayıt şəhərində aparılan yenidənqurma işlərindən tam razılıq edirlər. Amma uşaq bağçasının tikintisinin məhz çox sevdikləri Azərbaycan Respublikasının Prezidenti

cənab İlham Əliyevin hədiyyəsi olmasını arzulamışlar.

Əhali Bakı şəhərinin ətraf kəndlərində dövlət proqramı çərçivəsində yeni layihələrin həyata keçirilməsinin, xüsusilə yeni uşaq bağçalarının tikintisinin şahididirlər. Onlar yaşadıkları ərazini Bakının ən qədim və tarixi kəndi sayırlar. Corat qəsəbəsi Abşeron yarımadasının Xəzər dənizi sahilinin səfalı guşələrindən birində yerləşən ən qədim, tarixi kəndlərdən biridir və 2200 ildən artıq yaşı vardır. Onun qədimiliyinə yeganə sübut köhnə Cümə məscidinin girişində olan daş kitabənin üzərində məscidin yaşının 1200 olmasının həkk edilməsidir. Qəsəbənin adının kökü vaxtı ilə Şimal qəsbkarlarının yolunu kəsmək məqsədi ilə tikilmiş Cürət qalasının adından götürülmüşdür. Sonralar kiril əlifbası ilə yazılarkən təhrif olunaraq “Curat”, “Corat” şəklinə salınmış və sonda “Corat” adlandırılmışdır. Mədəniyyət Fondunun “Qırmızı kitabı”nda qeydiyyata alınmış, yaşları 600 və 300 il olan, hər birinin gil, saxsı, qarışıq materiallardan kanalizasiya xətti iki hamamının olması, inkişaf etmiş yaşayış mərkəzlərindən biri kimi tarixi İpək Yolunun üzərində yerləşməsi Corat kəndinin hələ qədim zamanlardan yüksək mədəniyyətə və inkişafa malik olmasının əyani sübutudur.

Hazırda fəaliyyət göstərən 1200 yerli 7 saylı orta məktəbin əsası hələ 1870-ci ildə qoyulmuşdur. Qəsəbədə vaxtı ilə 7 karvansara fəaliyyət göstərmişdi. Hələ XVII əsrdə Aleksandr Düma məşhur “Qafqaz səyahəti” kitabında Corat kəndi haqqında qeyd etmişdir. Hazırda fəaliyyət göstərən cəmi 45 yerli uşaq bağçasının binasının 150 yaşı var. Bu bina vaxtı ilə Zöhrab bəyin şəxsi mülkü olmuşdur. Lakin istismar müddətini keçib, qəzalılı və təhlükəli vəziyyətdədir.

Hazırda qəsəbədə 2745 ailə təsərrüfatı var və 15 min

nəfərdən çox əhali yaşayır. Qəsəbədə 4 seçki məntəqəsi var ki, bu da dairə üzrə seçicilərin 25 faizini təşkil edir. Qəsəbədə yeni, müasir bağçanın tikilməsinə böyük ehtiyac var. Dünən həmkarım Tahir Mirkişili Sumqayıt şəhərində yeni məişət tullantıları zavodunun tikintisinə ehtiyac olduğunu qeyd etmişdir. Bu həqiqi mənada belədir. Gündən-günə gözəlləşən, inkişaf edən Sumqayıtda belə bir müəssisənin açılışına böyük ehtiyac var.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Hörmətli millət vəkilləri, bilirsiniz ki, 5 dəqiqə vaxt var. Sözlünüz, cümləniz yarımçıq qalanda yaxşı olmur. Xahiş edirəm, 5 dəqiqəyə riayət edək. Tahir Kərimli.

T.Kərimli. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sədr. Hörmətli deputatlar, hörmətli hökumət nümayəndələri və qonaqlar, doğrudan da, 5 dəqiqə ərzində danışmaq çətindir. Amma mən büdcəni, ümumilikdə, müsbət qiymətləndirirəm. Çünki artıq ölkəmizdə ümumdünya iqtisadi tempinə yaxın 3 faizdən artıq iqtisadi artım göstərilir. Ancaq açıq etiraf etməliyəm ki, bunlar Prezidentin iradəsi nəticəsində olmuşdur. Məhz onun apardığı islahatlar, kadr islahatları vergidə, o cümlədən gömrük sahəsində, misal üçün, 126 faiz artıma səbəb olmuşdur. Ancaq elə məsələlər də var ki, obyektiv amillərdən asılıdır. İlkin kapital yığımının sonu olan maliyyə amnistiyasının verilməsi yaxşı olardı. Mənim üçün qaranlıqdır. Cənab Prezident illər öncə bu məsələni qaldırıb. “BP” və digər beynəlxalq təşkilatlar Azərbaycandan nə qədər vəsait ödəyirlər? Onların Azərbaycandan nə qədər faydalandıqları haqqında mənim məlumatım yoxdur. Əvvəllər deyərdim, Hindistanla, indi isə Özbəkistanla və sair postsovet dövlətləri ilə müqayisə edək. 5–6 faiz iqtisadi artım göstərilir. Nə üçün biz onu edə bilmirik? O obyektiv səbəblər məhz budur.

İqtisadiyyat Nazirliyi bu məsələni təhlil eləməlidir. Çünki 2023-cü ilə kimi bu məsələlər qoyulmayıb.

Mən komitələrin birgə iclasında dediyim və müəyyən cavablar aldığım məsələlərə toxunmaq istəmirəm. Çünki həm vaxt azdır, həm də Samir müəllim, Vüqar müəllim və Sevinc xanım buna cavab vermişdilər. Amma bəzi suallara cavab almamışıq. Məsələn, nə üçün bizim hərbi büdcəmiz, – rəqəmləri deməyə vaxtım yoxdur, deyə demirəm, – 2023-cü ilə kimi 1,1 milyard manat azalır? Bəlkə Qarabağ müharibəsini qazanmışıq? Bəlkə biz daha hərbi əməliyyatlar keçirməyəcəyik? Bəlkə hərbi avadanlıq almağa ehtiyac yoxdur? Nə üçün hərbi büdcə azaldılır? Biz sosial büdcənin artırılması, sosial paketin artması ilə bağlı sevinirik. Amma müdafiə məsələlərində çox diqqətli olmaq lazımdır. Mən cavab almaq istərdim.

Bundan başqa, Quba, Qonaqkənd–Şamaxı yolu, Ağsu aşırımını məsələsi barədə dəfələrlə deyilib. Mənim qarşımda sənəd var. Hər il bu məsələlərlə bağlı çıxış edirəm. Hər dəfə deyilir ki, vəsait ayrıldıqdan sonra bu məsələlərə baxılacaq. Vəsait isə ayrılmır. Amma bu, strateji məsələdir, özünüz nəzərə alın. Mənim Ağsu şəhərimə, Ağsu rayonuma 10 illərlə bir avtobus, bir yük maşını girib-çımır. Təsəvvür edin. Nə üçün insanlar 20 kilometrlik əraziyə gəlin köçürəndə o cehizi 150–200 kilometr dolanaraq aparmalıdırlar? Bu, seçicilərimin tapşırığıdır. Amma bölgədə müəyyən işlər görülür.

Eyni zamanda, mən həmkarım Novruz müəllimin təşəkkürlərinə qoşuluram. Baş verən zəlzələdən sonra cənab Prezidentin, Mehriban xanımın, Fövqəladə Hallar Nazirliyinin çox sürətli bərpa işləri nəticəsində çoxlu evlər tikilib, bərpa olunub. Bu, böyük bir sevincdir və mən seçicilərim adından da təşəkkür edirəm.

Eyni zamanda, İsmayılı – Qaraməryəm yolu, Kalva yolu, Gəgəli su xətti və digər məsələlərlə bağlı işlər görülüb. Lakin iki qəhrəmanın adını daşıyan kəndlərə yol çəkilmir, bunu dəfələrlə demişik. Bu məsələləri diqqətdə saxlamaq lazımdır. Çox xahiş edirəm.

Bundan başqa, siyasi partiyalarla bağlı demək istəyirəm. 58-ci maddə dövlətimizi siyasi çoxpartiyalı sistem kimi təsdiq eləyir. Həmkarlarım da buna toxundu. Siyasi partiyaların maliyyələşməsi yeganə mənbədir. Çünki proporsional seçki yoxdur ki, özünü göstərsin. Xahiş edirəm ki, bu məsələlər həll olunsun.

Nəhayət, deyim ki, misal üçün, Bayıl–Zığ gəmi yolu açmaq olar. Dənizdən gəmi yolu üçün maliyyə vəsaitinin ayrılmasını xahiş edirəm.

Bizim Akademiyada rus dili və sair institutlar var. Amma Azərbaycan dili institutu yoxdur. Ona görə də Azərbaycan dili elmi tədqiqat institutunun yaradılmasının gündəmdə saxlanılmasını istərdim.

Eyni zamanda, təşəkkür edirəm ki, keçən dəfə çıxışımızdan sonra “Xaraba şəhər”ə status verildi. Ağsuda xeyli məsələlər həll olundu.

Mən hesab edirəm ki, Azərbaycanda balanslaşdırılmış büdcə siyasəti yeritməkdən ötrü verilən rəqəmlərə görə neftin qiymətinin 48,2 dollar olması kifayət edir. Bizdə isə 55 dollardan götürülüb, yəni xərcləmək imkanları var. Qorxmaq lazım deyil. Büdcə kəsirini də bağlamaq üçün kifayət qədər vəsait var. Mən xahiş edirəm ki, mənim və həmkarlarımın dediyi bir sıra məsələlərə daha geniş prioritetləri müəyyən etmək üçün əlavə xərclər ayrılınsın. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Hüseynbala Mirələmov.

H.Mirələmov. Hörmətli cənab Sədr, hörmətli hökumət

üzləri, hörmətli deputat həmkarlarım və hörmətli media nümayəndələri! Bu gün müzakirəyə çıxardığımız 2020-ci il dövlət büdcəsinin layihəsi barədə ancaq bir söz deyə bilərəm. Bu layihə öz aktuallığı, möhtəşəmliyi ilə Azərbaycanın çiçəklənməsinə, daha qüdrətli olmasına və Azərbaycan xalqının rifahına hədəflənən mükəmməl siyasi və iqtisadi sənədlər toplusudur. Təbii ki, tərtibatla məşğul olan bütün aidiyyəti nazirliklərə və nazirlərə mən öz dərin minnətdarlığımı bildirirəm. Mən büdcə layihəsinə böyük məmnunluqla səs verəcəyəm.

Çıxış etməkdə məqsədim bir neçə təklifimi və arzumu bildirməkdir. Birinci təklifim: Azərbaycanda ağacların əkilməsi və yaşıllıqların salınması hamıya məlumdur. Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin, Birinci vitse-prezident, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın və onun fondda müavini Leyla xanım Əliyevanın abad məhəllələr salmaqla bağlı fəaliyyəti hamıya məlumdur. Bu il Azərbaycanın dahi şairi Nəsiminin 600 illiyi ilə əlaqədar Heydər Əliyev Fondunun ölkədə 650 min ağac əkməklə bağlı layihəsi var.

Sırağagün mənim deputat seçildiyim Xətai rayonunda cənab Prezidentin və Mehriban xanımın iştirakı ilə bir gündə 30 min ağac əkildi. Hamı buna şahid oldu. Bu gün biz icra başçısı ilə həmin yerlərə baxdıq. Adamın ürəyi açılır.

Ancaq bir problem var. Bu ağacları qorumaq lazımdır. Bunun birinci yolu ağacları suvarmaqdır. Mən hesab edirəm ki, sadəcə, içməli su ilə, maşınla su daşımaqla möhtəşəm bir layihənin öhdəsindən gəlmək çox çətindir. Ağaclar suvarılmayanda quruyur və onları kəsirlər. Vaxtı ilə ulu öndərimiz Heydər Əliyev: “Kim bir ağac kəsirsə, elə bil, mənim bir qolumu kəsir” deyərək bu məsələyə

özünün prinsipial, barışmaz mövqeyini bildirmişdi. Möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyevin də yaşıllıqların salınmasına, mövcud meşələrin, parkların, hətta hər bir ağacın belə qorunmasına münasibəti bütün Azərbaycan xalqına yaxşı məlumdur. Yaşıllığın qorunması bəşəri problemdir, bəşəri bələdir.

Hələ gənc ikən mən fantast yazıçı Rey Bredberinin “İldırımın səsi” əsərini oxumuşdum. Həmin əsərin məzmunu sonralar “Kəpənək effekti” adı ilə dünyada tanınan məşhur bir nəzəriyyəyə çevrildi. Bu nəzəriyyənin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, keçmişdə baş verən kiçik dəyişikliklər gələcəkdə fəlakətli nəticələrə gətirib çıxara bilər. Yəni uzaq keçmişdə öldürülən kiçik bir kəpənək belə Yer kürəsinin tarazlığına təsir etmək gücündədir. Çıxışımın əvvəlində qeyd etdim ki, bu gün ağacların suvarılması və qorunması sadə bir məsələ kimi görünə də, əslində, gələcək nəsillərin sağlamlığını müəyyən edən mühüm amillərdən biridir.

Hörmətli Baş nazirdən və hörmətli maliyyə nazirimiz Samir Şərifovdan xahiş edirəm ki, mümkündürsə, bir proqram tərtib olunsun və o proqramda bu ağacların suvarılması sistemi qeyd olunsun. Mən bilirəm ki, bu gün içməli su haqqında danışmağa dəyməz, çünki bəşəriyyətin ən global problemlərindən biri içməli su problemidir. Bunu yalnız və yalnız artezian quyularının qazılması və texniki üsullar vasitəsi ilə həyata keçirmək olar. Buna görə də bir proqram tərtib olunmalıdır və bu proqram əsasında əkilən milyonlarca ağacı qorumaq lazımdır. Bu, bizim gələcək nəsillərin yeni bir həyatıdır, onların sağlamlığıdır. Düşünürəm ki, bizim Baş nazirimiz, aidiyyəti təşkilatlar, xüsusən Samir müəllim Şərifov bu məsələyə çox həssas münasibət bəsləyəcəklər.

İkinci təklifim: yayda bir tədbirdə iştirak etmək üçün Lerikə getmişdim. İnsanların məndən iki xahişi oldu. Nuravud kəndinə su, Pirəsora kəndinə isə təbii qaz çəkilməsini istədilər. Mən ümid edirəm ki, həm “Azərsu” Səmhər Cəmiyyəti, həm də Dövlət Neft Şirkəti insanların bu xahişinə lazımlı kömək göstərəcəklər. Diqqətinizə görə sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Mahir Abbaszadə.

M.Abbaszadə. Çox sağ olun, Oqtay müəllim. Hörmətli Sədr, hörmətli millət vəkilləri, hörmətli hökumət üzvləri. Bu gün müzakirə etdiyimiz 2020-ci ilin dövlət büdcəsi Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra manat ifadəsində ən böyük büdcə hesab edilməlidir. Dövlətin apardığı iqtisadi siyasətin məntiqi nəticəsi kimi məhz büdcə hər il müzakirə olunur. 2020-ci ildə biz nələrdə əldə edə biləcəyik, nələri xərcləyə biləcəyik, büdcənin bunlarla bağlı əhəmiyyəti çox böyükdür. Bu nöqteyi-nəzərdən bilki büdcəni müzakirə edərkən 2019-cu ilin on ayının nəticələrinə diqqətlə fikir vermək lazımdır. Məhz 2019-cu ildə biz iqtisadi həyatımızda makroiqtisadi sabitliyi qoruyub saxlaya bilmişik. Ümumi daxili məhsulda artım templəri müşahidə olunub, strateji valyuta ehtiyatlarımız artıb, qeyri-neft sektorundan gəlirlərimiz artmaqda davam edir və buna münasibətdə inflyasiya qorunub saxlanıla bilmişdir ki, bu da hökumətin apardığı düzgün iqtisadi siyasətin məntiqi nəticəsidir.

2020-ci ilin dövlət büdcəsinin gəlir və xərclərinə baxdıqda görürük ki, gələn il də bu müsbət trendlər qorunub saxlanılacaqdır. Belə ki, ümumi daxili məhsulda 3 faiz, qeyri-neft sənayesində 3,8 faiz artım olacaq. Eyni zamanda, bizim strateji valyuta ehtiyatlarımız ilk dəfə olaraq ümumi daxili məhsulun 100 faizi həcmində

olacaqdır. Digər tərəfdən isə ölkədə aparılan iqtisadi siyasətə əsasən son vaxtlarda vergi və gömrük orqanlarında aparılmış şəffaflaşdırılma nəticəsində qeyri-neft sektorundan dövlət büdcəsinə gəlirlər artmaqda davam edəcək.

Builki dövlət büdcəsinin xüsusi özəlliyi ondan ibarətdir ki, ölkəmizdə ilk dəfə olaraq icbari tibbi sığorta bütün respublikada tətbiq ediləcək. Bilirsiniz ki, bu, 3 rayonda pilot layihə kimi indiyədək davam etdirilirdi. Məhz bunun nəticəsidir ki, dövlət büdcəsindən 1 milyarda yaxın vəsait icbari tibbi sığortanın bütün respublika üzrə tətbiq edilməsinə yönəldilib. Bu da dövlət başçısının əhalinin sosial vəziyyətinin yaxşılaşdırılması ilə bağlı apardığı siyasətə uyğundur. Eyni zamanda, Azərbaycanda ilk dəfə olaraq özünümaliyyələşdirən 33 rayonun sayının 40-a çatdırılması regionların sosial-iqtisadi inkişaf proqramına əsasən dövlətin indiyə qədər düzgün apardığı iqtisadi siyasətin məntiqi nəticəsi kimi qiymətləndirilməlidir. Digər tərəfdən isə 2020-ci ilin dövlət büdcəsindən ilk dəfə olaraq sosial sahələrə yönələn vəsaitin ümumi həcmi 38 faizdir. Bu da ötən ilki dövlət büdcəsindən 7 faiz artıqdır.

Eyni zamanda, 2020-ci ildə dövlət büdcəsinə 996 milyon artıq vəsaitin cəlb olunması nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da qeyri-neft sektorundan gələn gəlirlər hesabına olacaqdır.

Əsas məsələlərdən biri də odur ki, bu il dövlət büdcəsinə Dövlət Neft Fondundan transferlərin 14 milyon manat azalması, bütövlükdə, ölkədə qeyri-neft sektorunun inkişafı nəticəsində əldə edilmişdir. Məhz 2020-ci ilin dövlət büdcəsinin müsbət dinamikası bir daha göstərir ki, biz ölkəmizdə başlanmış iqtisadi və sosial islahatları 2020-ci ildə davam etdirə biləcəyik. Büdcəmizin gəlir və xərc imkanları məhz bu islahatların həyata keçirilməsinə

kömək göstərəcək. Diqqətinizə görə minnətdaram.

Sədrlik edən. Sağ olun. Rafael Hüseynov.

R.Hüseynov. Hörmətli qonaqlar, dəyərli həmkarlar! Növbəti ilin büdcə layihəsinin bütün məziyyət və üstünlüklərini görəndə görür, bilən bilir. Amma bütün yaxşı cəhətlərini görəndə, özünü görməzliyə vururlar, mənfi danışanlar, öz aləmlərində bu mükəmməl sənəddə zəif bənd arayanlar da var. Kimsə bu aydın həqiqətləri görmək istəmirsə, təəccüblənirsə, mən də həmin o şəxslərə təəccüblənirəm. Büdcə dövlətin gücüdür və 2020-ci ilin büdcə zərfi Azərbaycanın artan gücünün və qüdrətinin ifadəsidir. Dost olmayan, bədxah nəzərlə baxan, əlbəttə ki, buna sevinməz, üstəlik, narahatlıq da keçirər. Mahiyyət etibarlı ilə hər qarşıdakı ilin büdcə layihəsi perspektivə işarə edən sənəddir. Çünki bu, bütün parametrləri ilə göstərir ki, 2020-ci ildə necə yaşayacağıq, təminatımız, firavanlığımız nə həddə olacaq, hansı böyük niyyətləri və layihələri gerçəkləşdirə biləcəyik.

Digər tərəfdən, gələn ilin dövlət büdcəsi layihəsi həm də nəticə, yekun deməkdir, aparılan islahatların, əldə edilmiş iqtisadi inkişafın, nailiyyətlərin nəticəsidir. Bu nəticə olmasa idi, indi bu büdcədə əksini tapan perspektiv də olmazdı. Aparılan islahatların, əldə edilmiş iqtisadi inkişafın, nailiyyətlərin əsas müəllifi və memarı isə ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevdir. Məhz onun miqyaslı və sistemli düşüncəsi, iradəsi, qətiyyəti, ardıcılığı, uzaqgörənliyi imkan verir ki, Azərbaycan qısa zaman kəsiyində, hətta müşahidə edilən və yaşanan global böhran şəraitində müvazinətini itirməsin, möhkəm dayansın, inamla irəliləsin, belə sıçrayışlı yüksəlişə müvəffəq olsun. Bütün bunları nəzərə alaraq, çox adamda minnətdarlıq doğuran, içərisində çox adamın gərgin zəhməti olan və bir neçə

cildə sığan 2020-ci ilin dövlət büdcəsi layihəsini mən ilk növbədə Prezident İlham Əliyevin növbəti uğuru, güclü Azərbaycan quruculuğuna həsr edilən yeni dəyərli əsəri hesab edirəm. Büdcə layihəsi imkanla tələb, istək arasında qurulan bir sənəddir. Real imkanlardan əlavə, mümkün riskləri də nəzərə almaq bu qəbil sənədlərin qaçılmaz şərtidir. Təbii ki, arzu həmişə imkanlardan daha çox və böyükdür. Məsələn, mən Azərbaycanı və azərbaycanlıları indikindən də qat-qat güclü edəcək üç vacib sahənin – mədəniyyətin, elmin və təhsilin dövlət büdcəsindəki xüsusi çəkisini ikiqat artıq görmək istəyirəm. Bu, əslində, Azərbaycanın bütün istiqamətlərdə çata biləcəyi ən möhtəşəm uğurların qızıl açarıdır. Ümid edirəm və inanıram ki, gün gələcək, Azərbaycanın dövlət büdcəsi indi gerçək imkanlardan daha geniş fəzalar uman bu istəyi də həqiqətə çevirəcək.

Hazırda 2019-cu il bitməkdədir, 2020-ci ilin dövlət büdcəsi ətrafında düşüncələrimizi bölüşürük və bu ümumdövlət, ümumxalq səviyyəli sənədin xüsusi vurğulanmalı bəndlərinə, iftixar edilməli məqamlarına ayrıca diqqət yönəltməyə dəyər. Mən bu büdcə layihəsində onlarca güclü bənd görürəm. Əvvəla, bu layihə indiyədək olan ən irihəcmli büdcə kimi tarixə düşür. İkincisi, növbəti ilin büdcəsində bütün istiqamətlər üzrə nəzərə çarpacaq artımlar var. Üçüncüsü, ilk dəfə olaraq bütün Azərbaycan boyu çoxdan gözlənilən icbari tibbi sığortanın tətbiqi həyata keçiriləcək. Bundan ötrü yeni ilin dövlət büdcəsində irihəcmli ayırmalar müəyyənləşdirilir. Dördüncüsü, 2020-ci ildə cari xərclərin həcmi bu ilə nisbətən 40 faiz artacaq. Beşincisi, 2019-cu ilə nisbətən 2020-ci ilin büdcəsində olan 3 milyard artımın əsas hissəsi sosial istiqamətdə olan xərclərdir. Altıncı, onuncu, otuzuncu, qırxıncı, bu

sıranı xeyli artırmaq olar. Əyanilik üçün konkret fakt da deyə bilərəm. Mədəniyyətin yalnız bir sahəsinin – kinonun inkişafı üçün ötən ilin büdcəsi ilə yeni ilin büdcəsində faizsiz 5 dəfə artım var. Bu qədər kəskin və mütərəqqi fərqləri, belə uğurları görməmək, dəyərləndirməmək olarmı? Görürük, dəyərləndiririk və təqdir edirik. Təqdir etməyimiz, məmnunluğumuz yalnız bizim, bu müzakirədə fikir bölüşənlərin deyil, xalqın mövqeyi, rəyi, səsidir.

Sədrlik edən. Şahin İsmayılov.

Ş.İsmayılov. Hörmətli cənab Sədr, hökumət nümayəndələri, əziz həmkarlar! Mən də həmkarımın fikrinə qoşularaq hökumətin ötən ilki fəaliyyəti və gələcək il üçün nəzərdə tutulan büdcə haqqında müsbət fikirdəyəm. Konkret təkliflərlə bağlı çıxış etmək istərdim. Düşünürəm ki, 2019-cu il bir çox sahələrdə olduğu kimi gənclərlə iş sahəsində də yadda qaldı. Bir neçə misal çəkmək istərdim. Könüllülük fəaliyyətinin miqyası genişləndi, yeni ixtisaslaşmış sahələrdə könüllülük fəaliyyətinə böyük təkan verildi. Miqrasiya və gömrük sahələrində könüllülük fəaliyyətinə yer verilməsi, düşünürəm ki, böyük əhəmiyyətə malikdir. Çünki bunlar gənclərin gələcəkdə ixtisaslaşması və əmək bazarlarında özlərinə yer tutması baxımından kifayət qədər uğurlu layihələrdir.

Bilirsiniz ki, dövr texnologiya dövrüdür. Ölkədə gənclər üçün yaradılan infrastrukturu dəyərləndirərək bir neçə təkliflə çıxış etmək istərdim. Düşünürəm ki, gənclərlə bağlı biznes-inkubatorların və “hub”ların yaradılmasına, daha doğrusu, mövcud infraqstruktura təkan verilməsinə ehtiyac var. Xüsusilə yaşıl iqtisadiyyatda, informasiya texnologiyalarında, kənd təsərrüfatında innovativ fəaliyyətlə bağlı inkubatorların yaradılması və bu sahədə layihələrin dəstəklənməsi yeni, uğurlu, gənc simaların

ortaya çıxmasına, bəlkə də böyük biznes layihələrinin başlanğıcına səbəb ola bilərdi.

Bundan başqa, toxunmaq istədiyim ikinci məsələ odur ki, son dövrlərdə, elə təkcə 3 bayram günündə yol qəzalarında 9 nəfər dünyasını dəyişib. Bununla bağlı bir neçə təklif vermək istərdim. Avtomobil bazasının dəyişməsinə, təzələnməsinə ciddi ehtiyac var. Araşdırmalar, statistik rəqəmlər göstərir ki, yol qəzalarının səbəbi bəzi hallarda köhnə avtomobillər olur. Əhalinin yeni avtomobillər əldə etməsi üçün kredit şərtlərini asanlaşdırmaq, sadələşdirmək və insanların yeni avtomobillərə əlçatanlığına yaxşı şərait yaratmaq lazımdır. Bundan başqa, elektrikli işləyən avtomobilləri bütün növ rüsumlardan azad etmək də yaxşı olardı. Artıq dünyada bu sahədə ekoloji məsələlərlə bağlı yaxşı təcrübə var və biz də ölkəmizdə bunu tətbiq edə bilərdik.

Günün qaranlıq saatlarında işıq qaytarıcılarından istifadəni geniş tətbiq etmək lazımdır. Vaxtilə belə layihələr həyata keçirilirdi. Xüsusilə azyaşlı uşaqların işıq qaytarıcıları ilə təmin edilməsi baxımından bu cür layihələrin geniş sosial layihə şəklində əhaliyə çatdırılması, bunun vacibliyinin qeyd olunması yaxşı olardı. Yolların işıqlanması və yol nişanlarında işıq qaytarıcılarının yüksək standartlarda olması da, düşünürəm ki, vacib məsələdir. Bilirsiniz, cənab Prezident avtomobil yollarının işıqlanması ilə bağlı xüsusi göstəriş vermişdi. Əslində yol infrastrukturunda işıqlandırma prosesi nisbətən bahalı sayıla bilər, sadəcə olaraq yolların xətlənməsi zamanı, eyni zamanda, bunun xərclərini müasir innovativ həllərlə nisbətən aşağı salmaqla, bu işıqlandırma prosesini daha uzunmüddətli etmək olar.

Toxunmaq istədiyim üçüncü məsələ. Bilirsiniz ki,

müxtəlif özəl idman müəssisələrində qida əlavələrindən, proteinlərdən və müxtəlif kimyəvi maddələrdən kortəbii şəkildə istifadə olunması hallarına rast gəlinir. Bundan əlavə, son dövrlərdə insanların çəkilərini azaltması üçün müxtəlif vasitələrin reklam olunduğunu görürük. Araşdırmalar göstərir ki, əslində, bu vasitələrdən kortəbii istifadə ciddi xəstəliklərə, xüsusən xərçəng xəstəliklərinin yaranmasına gətirib çıxara bilər. Əslində bu sahəyə ciddi nəzarət etmək yaxşı olardı. Bu qida əlavələrinə, proteinlərə, mənşəyi məlum olmayan qida vasitələrinə, eyni zamanda, bu vasitələrin əhali tərəfindən kortəbii şəkildə istifadəsinə yönəlmiş reklamlara istər sosial şəbəkələr, istərsə də televiziya vasitəsi ilə ciddi nəzarət etmək yaxşı olardı. Diqqətinizə görə çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Hikmət Məmmədov.

H.Məmmədov. Hörmətli Sədr, hörmətli hökumət üzvləri, hörmətli millət vəkilləri! Bu gün Azərbaycan cəmiyyətinin, Azərbaycan ictimaiyyətinin diqqəti büdcə məsələsinin müzakirəsinə fokuslanıb. Bu da təsadüfi deyil. Çünki qəbul etdiyimiz büdcə hər bir Azərbaycan vətəndaşının rifahının yaxşılaşmasına yönəlib və onların ailə büdcəsində öz əksini tapacaqdır. Məsələyə bu kontekstdən baxanda görəcəyik ki, bu il müstəqillik dövrümüzün ən iri maliyyə tutumlu büdcəsini müzakirə etmək hər bir Azərbaycan vətəndaşı üçün böyük qürur mənbəyidir. Əlbəttə, biz bunu deyən zaman mütləq manat müstəvisində bu rəqəmləri səsləndiririk. Mən düşünürəm ki, bu büdcə ilə ölkəmizdə həyata keçirilən islahatlar arasında dəqiq və sıx bağlılıq var. Çünki bu büdcəyə nail olmaq üçün biz ölkəmizdə həyata keçirilən sosial-iqtisadi islahatlara və onların nəticəsinə mütləq diqqət yetirməliyik. İslahatlar həyata keçirilməyə başlayanda bəzi

müxalif qüvvələr, radikal ünsürlər bu islahatların mümkün nəticələrini şübhə altına almağa çalışırdılar, onları tənqid edirdilər, qeyri-ciddi fikirlər səsləndirirdilər.

Mən düşünürəm ki, bu gün müzakirə etdiyimiz büdcə və burada səsləndirilən bu rəqəmlər, büdcənin istiqamətləri, onun investisiya yönümlü, sosial yönümlü olması bir daha göstərir ki, Azərbaycanda həyata keçirilən islahatlar öz nəticəsini verir və bu, bugünkü maliyyə sənədində də öz əksini tapıbdir. Azərbaycan Prezidenti dedi ki, islahatlar təkmilləşmədir, tərəqqidir və yeni dövrə uyğunlaşmadır. Doğrudan da, ölkəmizdə bu günə qədər həyata keçirilən siyasət Azərbaycanda islahatların yeni mərhələsini təmin etmək üçün şərtlər formalaşdırıb və bu şərtlər də bugünkü inkişafa gətirib çıxarıbdır. Amma unutmaq olmaz ki, bu gün müzakirə etdiyimiz büdcə və onun gətirəcəyi rifah, inkişaf və tərəqqi bundan sonrakı mərhələdə Azərbaycanın yeni keyfiyyətdə daha bir inkişaf mərhələsinə keçməsi üçün də əsaslar yaradacaqdır.

Hörmətli millət vəkilləri, büdcəni təhlil edərkən bir məsələyə xüsusi diqqət yönəltməliyik ki, bu da islahatlarla bağlıdır. Büdcəni təmin edən mənbələr qismində çıxış edən subyektləri, yəni, əsasən, gömrük və vergi qurumlarını nəzərdə tuturuq. Mən düşünürəm ki, həyata keçirilən islahatlar nəticəsində bu qurumlarda şəffaflığın təmin olunması, işə məsuliyyətli yanaşmanın baş tutması nəticə etibarilə ilə bu mənbələrin büdcəmizə proqnozlaşdırıldığından daha çox qatqı saxlamasına imkan yaratmışdır və bu da mühüm bir göstəricidir. Şübhəsiz ki, bu, yenə də ölkəmizdə həyata keçirilən islahatlarla bağlıdır.

Azərbaycanda çox böyük layihələr həyata keçirilir. Bunları bir tərəfdən Azərbaycana cəlb olunan xarici yatırımlar, investisiyalar, digər tərəfdən isə yerli inves-

tisiyalar təmin edir. Bu layihələrdən biri də Azərbaycanda yeni dəmir yolu qovşağının qurulmasıdır. Belə ki, Bakı–Tibilisi–Qars layihəsini bu gün qürurla vurğulaya bilərik. Bu, çox mühüm layihədir. Cənab Prezident qeyd etdi ki, dəmir yollarının səmərəliliyinə görə Azərbaycan dünyada 12-ci yerdədir. Mən düşünürəm ki, bu, hələ son hədd deyil, çünki çox yaxşı perspektivlər var. Ancaq mən bu məsələ ilə bağlı bir problemə toxunmaq istəyirəm. Mənim seçildiyim 19 sayılı Nərimanov seçki dairəsində bir qovşaq var, Montin–Keşlə dəmir yolu qovşağı. Orada, yəni Məmməd Arif küçəsində təqribən 50-yə qədər ev var, insanlar məskunlaşılıblar. Dəmir yolunun, sürətli qatarların təhlükəsizliyini təmin etmək üçün “Azərbaycan Dəmir Yolları” Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti tərəfindən xüsusi mühafizə zolaqları yaradılıbdır. Bu, çox vacibdir, biz bunu başa düşürük, dərk edirik. Ancaq, eyni zamanda, bu insanların ətraf mühitlə kommunikasiyası məhdudlaşılıbdır. Yəni təcili yardım və yanğınsöndürən maşınların əraziyə girə bilməsi üçün yol yoxdur. Mən büdcəni tərtib edənlərdən, hörmətli maliyyə nazirimizdən xahiş edərdim ki, bu problemin həlli ilə bağlı büdcədə müəyyən nüanslarla bərabər, ya yolun çəkilməsini, ya da bu problemin başqa bir formada həll edilməsini nəzərə alsınlar.

İkinci bir məsələ ondan ibarət idi ki, Maliyyə Nazirliyi büdcə layihəsi hazır olar-olmaz onu öz elektron səhifəsində yerləşdirdi. Bu, çox yaxşıdır. Amma mən düşünürəm ki, büdcə layihələrinin müzakirəsində vətəndaşların iştirakını təmin etmək üçün şərh və təkliflərin yazılması ilə bağlı bir bölmə açmaq olar. Vətəndaşlar bu prosesdə iştirak etməklə, bir növ öz töhfələrini verə bilərlər və səmərəli təkliflər ümumiləşdirilərək gələcəkdə nəzərə alınabilir. Sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Rauf Əliyev.

R.Əliyev. Təşəkkür edirəm, hörmətli Sədr. Hörmətli millət vəkilləri, hörmətli dövlət nümayəndələri, hörmətli media nümayəndələri! Biz bu plenar iclasdan qabaq komitələrdə büdcənin müzakirəsini keçirdik. Mən də hesab edirəm ki, büdcə çox mükəmməl hazırlanıb, buna səs verəcəyəm və həmkarlarımı da buna dəvət edirəm. Seçildiyim Xəzər–Pirallahı rayonunda olan bir neçə problemlə məsələni qaldırmaq istəyirəm. Birinci məsələ odur ki, bu gün həm Xəzər, həm də Pirallahı rayonunda qəzalılıqlar mövcuddur. Pirallahıda 1500 ailə, Xəzər rayonunda isə 216 ailə var. Bu qəzalılıqların əksəriyyəti Mərdəkan, Buzovna və Pirallahıdadır. Təbii ki, bu məsələ ilə bağlı işlər gedir. Amma bunu başa çatdırmaq üçün, təbii ki, vəsait lazımdır. Ona görə hörmətli hökumət nümayəndələrindən xahiş edərdim ki, bu məsələyə baxılsın.

İkinci mühüm bir məsələ yeraltı sular ilə bağlıdır. Bizim rayonun Binə, Qala, Şağan kəndlərində 600 ailə məskunlaşıb. Bəzən evlərin birinci mərtəbəsini su basır. Bunun çıxış yolu ondan ibarətdir ki, kollektor tikilməli və bunun üçün xüsusi layihə hazırlanmalıdır, layihə üçün də maliyyə ayrılmalıdır. Ona görə mən dövlət nümayəndələrindən bir də xahiş edərdim ki, investisiya proqramına baxılanda bu məsələ öz əksini tapsın.

Üçüncü mühüm məsələ, yəqin ki, hamını maraqlandırır. Bu, məişət tullantıları ilə əlaqədar məsələdir. Burada həmkarlarım məsələni qaldırdılar. Düzdür, bu gün Bakı Şəhər Mənzil-Kommunal Təsərrüfatı Departamenti “Təmiz Şəhər” ASC bu məsələ ilə məşğuldurlar. Bu gün təkcə Xəzər, Pirallahı rayonunun qəsəbələrində 5000 dənə konteyner çatmır. Bu konteynərlə bağlı problemin həlli

üçün bunun texnikası və sair olmalıdır. Ona görə xahiş edərdim ki, bu məsələyə xüsusi baxılsın. Çünki bilirsiniz ki, yay aylarında insanlarımız bağlara gedir, əhali daha da artır və məişət tullantılarının atılması bir problemə çevrilir. Ona görə xahiş edərdim ki, dövlət nümayəndələri bu məsələyə də baxsınlar. Diqqətinizə görə minnətdaram.

Sədrlik edən. Sağ olun. Zahid Oruc.

Z.Oruc. Təşəkkür edirəm, hörmətli cənab Sədr. Hörmətli hökumət üzvləri və həmkarlar! Parlamentin 4, bəlkə 5 çağırış dönməndə ilk dəfədir ki, 2 ardıcıl ildə iki fərqli Baş nazirin iştirakı ilə yeni büdcə layihəsinin müzakirəsinin şahidi oluruq. Heç şübhəsiz ki, burada bir məna var. Bu da ilk növbədə onunla bağlıdır ki, ötən on illər ərzində Azərbaycan böyük uğurlar əldə edib. Cənab Prezident xalqımızın bu uğurlardan razı qaldığını bəyan edərək, yeni vəzifələri, yeni çağırışları qarşıya qoyur. Bu mənada hökumətdə dəyişikliklər edildi. Mənim aləmində biz “islahatlar hökuməti” adlandırma biləcəyimiz yeni Nazirlər Kabinetinin, yeni hökumətin cənab Prezidentin son bir ayda, xüsusilə qabarıq şəkildə irəliyə sürdüyü tələblərlə, çağırışlarla daha artıq dərəcədə məşğul olmasını gözləyirik. Cənab Prezidenti qane etməyən məsələlərin sıra sayı təxminən belə deyilə bilər: birincisi, hökumət keçmiş Nazirlər Kabinetində yer alan şəxslərin kölgəsindən çıxmağı bacarmalıdır. Onların içərisində yer alan və cənab Prezidentin qərarı ilə artıq vəzifəsindən çıxarılmış şəxslərin fəaliyyətinə, nöqsanlarına, bir sıra hallarda cinayətlərinə yol vermək, onları təkrarlamaq olmaz. Hökumətdən birinci tələb bundan ibarətdir.

İkincisi, cənab Prezident yeni elitanı formalaşdırır. Bu, hökumət və bütün dövlət strukturlarını əhatə etməkdədir. İslahatlar dərinləşdikcə, o struktur-institusional xarakter

daşıdıqca vətəndaşlar bu prosesi, bu xətti daha artıq dərəcədə müdafiə edir, burada fəal iştirak edir. Bu yeni elitanın formalaşmasına hamı öz töhfəsini verməlidir.

Düşünürəm ki, cənab Prezidentin irəli sürdüyü ən mühüm tələblərdən biri haqsız rəqabəti aradan qaldırmaqdır. Cənab Prezidentin öz təbiri ilə, öz ifadəsi ilə söyləsək, bir sıra hallarda insanları şərləyirlər, onların biznesini ələ keçirməyə cəhd edirlər, özləri üçün üstün iqtisadi şəraitlər yaradırlar. Bu, təbii ki, aradan qaldırılmalıdır.

Eyni zamanda, bölgələrin Azərbaycanın büdcəsində və ÜDM-sində 3 faizlik pay nəticələri aradan qalxmalıdır. Bakıya gələn, paytaxtın əmək bazarında gərginlik yaradan insanlar bölgələrdə bir sıra hallarda qarşılaşdıqları maneçiliklərdən irəli gələrək belə addım atmış olurlar. Cənab Prezident də onları öz adı ilə çağırdı. Zəlilər biznes fəaliyyətinə başlayan adamların canına sarmaşırıqlar və onların şirəsini çəkib, sorurlar. Şübhəsiz ki, biz o zəliləri bir sıra hallarda görürük. Hökumətin, dövlət strukturlarının və parlamentin qarşısında dayanan ən mühüm vəzifə ondan ibarətdir ki, bu yöndə atılan addımlar, yeni meyarlar, yeni tələblər, cənab Prezidentin dünən 5 icra hakimiyyəti başçısını qəbul edərkən irəliyə sürdüyü tələblər, bütövlükdə, ölkənin simasına çevrilsin. Cənab Prezident qeyd etdi: “Hökumət üçün də, dövlət strukturları üçün də şəffaflıq, hesabatlılıq, məsuliyyətlik, əlçatanlıq Azərbaycanın simasına çevrilməlidir”.

Biz beynimizi, düşüncələrimizi, fəaliyyətimizi cənab Prezidentin bu tələbinə uyğunlaşdırmağı bacarmalıyıq. Ən aparıcı ölkələrdə kiçik və orta sahibkarlıq 50–60 faizin üzərindədir. Bu, Azərbaycanda aşağı rəqəmlərlə ölçülməkdədir. Düşünürəm ki, bu prosesin dərinləşməsi üçün

böyük imkanlar var.

Başqa bir mühüm məsələ məmur biznesi ilə bağlıdır. Bu, Azərbaycanın keçmiş həyatında olub və bir miras kimi ölkənin ümumi həyatından artıq çıxmaqdadır. Məmur biznesi özünü doğrultmadı. İdarə edənlər iqtisadiyyatda iştirak etmirlər. Büdcə şəffaflığı, şışirtmələrə yol verilməməsi, büdcənin tərtibi zamanı bu rəqəmlərə ciddi şəkildə diqqət ayrılması çox mühüm bir məsələdir. Düşünürəm ki, bu yöndə hökumət mühüm çalışmalara getməkdədir.

Başqa mühüm rəqəm söyləmək istəyirəm. Azərbaycanın əmək bazarına daxil olan insanların 60 faizinin texniki peşə və ali təhsili yoxdur. Əmək bazarımızın durumu bundan ibarətdir. Biz ildən-ilə ali təhsil alanların da, texniki peşə sahəsində olanların da sıra sayının artırılmasında maraqlı olmalıyıq ki, əmək bazarındakı durum dəyişsin.

Dünən hörmətli Mikayıl müəllim burada səhmdar cəmiyyətləri, yeni korporativ idarəetmə mədəniyyəti və sairədən danışdı. Bu, çox vacib məsələdir. Azərbaycanda səhm bazarı formalaşmayıb. Heç kim qiymətli kağızlar bazarından dividendlər, vəsaitlər qazanmır. Nə qədər ki, bu, fəal işə düşməyəcək, o yük dövlətin, hökumətin üzərində qalacaq.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Hörmətli millət vəkilləri, mən hesab edirəm ki, bu gün 46 nəfər müzakirələrdə, 34 nəfər komitələrin müzakirəsində iştirak etdi. Əgər etiraz etmirsinizsə, Valeh müəllimə də söz verək, ondan sonra layihəyə birinci oxunuşda münasibət bildirək. Çıxış etməyənlərə isə ikinci oxunuş vaxtı söz verərik. Buyurun, Valeh müəllim.

V.Ələsgərov. Təşəkkür edirəm, Oqtay müəllim. Mən

bir neçə məsələyə, o cümlədən hörmətli həmkarımızın xarici neft şirkətlərinin büdcəyə ödəmələri və sairə bağlı qaldırdığı məsələyə toxunmaq istəyirəm. Yəqin ki, deputatların bəziləri bilir, bilməyənlərə deyim. Təkcə Dövlət Neft Fondunun hesabına neft-qaz əməliyyatlarından mənfəətli neftin və qazın satışından əldə edilən məbləğ təxminən 149 milyard dollardır. Dövlət bunları əldə etmək üçün bir quruluş da xərcləməyib. Sizi əmin edirəm ki, bu, dünyada ən yüksək göstəricilərdən biridir. Təkcə neft-qaz sənayesində deyil, ümumiyyətlə, mədən sənayesində, sizə deyim, ən yüksək göstəricidir. Yoxlamaq istəyirsinizsə, həmişə hazırıq. Bu, birinci məsələdir.

İkincisi, bu şirkətlər tərəfindən dövlət büdcəsinə vergilər ödənilir. Bayaq Maliyyə Nazirliyinin əməkdaşı deputat həmkarlarımıza rəqəmləri göstərdi. 100 milyonlarca dollar para daxil olur. Bundan başqa, Azərbaycan vətəndaşlarının aldığı maaşlar, Azərbaycan şirkətlərinin aldığı podrat müqavilələri, onların ödədiyi vergilər var. Həmçinin təkcə Azəri-Çıraq-Günəşlidən pulsuz-parasız 50 milyard kubmetr, bəlkə bir az da çox təbii qaz sahildə Azərbaycan dövlətinə təhvil verilibdir. Bunu dünya bazarının qiymətinə çevirsək, milyardlarca dollardır. Hamısı internet saytlarda açıq-aydın, kağız şəklində çap olunan məlumatlardır. Əgər ehtiyac varsa, Dövlət Neft Fondunda, başqa qurumlarda görüş keçirək, Vergilər Nazirliyi də bu məsələyə aydınlıq gətirsin. Bir dəfə demişəm, bir də deyim. Cənab Prezident sentyabrın 20-də etdiyi çıxışda bir rəqəm səsləndirdi. “Azəri-Çıraq-Günəşli” yatağından hasil edilən neftin 58 faizi mənfəətli neft kimi Azərbaycan tərəfinə təhvil verilibdir. Tarixdə bir dənə müəssisə tapın ki, istehsal etdiyi məhsulun 58 faizi mənfəət olsun. Tapa bilsəniz, göstərin.

Bir məsələyə də toxunum. Dövlət Neft Şirkətinin yaratdığı Azəri-Çıraq-Günəşli, Şahdəniz şirkətləri var. Bir neçə şirkətdir. Həmin şirkətlər də podratçı tərəf kimi bu layihələrdə iştirak edirlər. Yəni xarici podratçı tərəflərin payına düşən mənfəətin bir hissəsi bu podratçı şirkətlərin mənfəətidir. Dövlət Neft Şirkətinin hesabına düşür. Bu, mən dediyim rəqəmlərin üstünə gəlməlidir.

Bundan başqa, Dövlət Neft Şirkəti, törəmə şirkətlər, əsas şirkətlər bütün neft-qaz layihələrində bir nömrəli podratçılardır. Ən çox podrat müqavilələrini alan bizim şirkətlərdir. Bu da həm iş yerləri, həm gəlirlər, həm də vergilər deməkdir.

Yataqxanalarla əlaqədar məsələ qaldırılmışdı. Bir il bundan qabaq mən öz çıxışımda qısa şəkildə demişdim, bu gün də təkrar edirəm. Azərbaycan Respublikasında 2016-cı ildə qəbul etdiyimiz qanun mövcuddur. “Tik, idarə et, təhvil ver” modeli bütün dünyada istifadə olunur. Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi, bizim ali təhsil ocaqlarımız, müəssisələrimiz bu məsələdə maraqlıdırsa da, yataqxanaların və dövlətin cibindən bir quruş, para xərcləmədən, bütün tələbələrimizi təmin etmək olar. Bunun üçün təmiz, açıq, dürüst, hamının başa düşəcəyi qaydalar yaratmaq, bunları biznesmenlərə təqdim etmək, Səhiyyə Nazirliyi tərəfindən yataqxanaların texniki standartlarını təsdiq etmək, açıq-aydın şəkildə hamıya göstərmək, pulsuz-parasız torpaq sahəsi vermək, vergidən azad etmək lazımdır.

Mən sizi əmin edirəm ki, bu təcrübə dünyada var. Qısa müddət ərzində tələbələrimizi ən yüksək səviyyədə təsis edilmiş, fəaliyyət göstərən yataqxanalarla təmin etmək olar. Bu həm böyük, həm mənəvi, həm sosial, həm də siyasi problemdir. O uşaqlar harada yaşayırlar? Ucuz

yaşayış məntəqələri Masazır, Xırdalandır və sair. Oradan bura gəlmək, geri qayıtmaq, təsəvvür edin, nə qədər əzab-əziyyətdir. Bu uşaqlar dərslərini hansı şəraitdə hazırlamalıdır? Ona görə mən Valeh Ələsgərov olaraq, Milli Məclisin rəhbərliyində bir şəxs olaraq, deputat olaraq yardımımızı da təklif edirəm. Maliyyə Nazirliyi, Təhsil Nazirliyi, gəlin, bu məsələ ətrafında lazım olan qanunvericilik, texniki, maliyyə prosedurlarını hazırlayaq, təqdim edək. Sizi əmin edirəm, sabah tenderdə iştirak etmək üçün elan verin, bir neçə şirkət buna qoşulmaq istəyəcək. Bu məsələni həll etmək olar.

Mən heç vaxt rayondakı məsələlərimizi burada qaldırmıram. Çünki onların həllinin başqa yolları da var. Ancaq dövlət üçün önəmli bir məsələni qaldırmaq istəyirəm. Şəmkir, Samux rayonlarının, Kür çayının şimal tərəfində “Eldar zonası”, “Ceyrançöl” deyilən ərazilər var. Xəritədə o ərazilərin əksəriyyəti, 10 min hektarla ərazi, otlaq sahələri göstəriləndir. Sovet dönməndən qalan bir qeyddir. O vaxt burada kolxozlarda, sovxozlarda 10 min baş heyvan var idi. Qışlağa Eldar zonasına, ya da Ceyrançölə gəlirdilər. Bu gün baxsanız, nə o sovxoz, nə kolxoz, nə də on minlərcə sürü var. Problem nədir? Samux rayonunda cəmi 8 kənd, Şəmkir rayonunda isə 1 kənd var, o da Orta Asiyadan köçmüş türk qardaşlarımızın saldıği İskəndərli kəndidir. Bu kənddə işlər aparılır, min hektarla sahəsi olan böyük aqrokomplekslər yaradılıb və çox səmərəli fəaliyyət göstərilir. Amma bu kəndlərə, neçə ildir, qaz çəkilmir. Bəhanə var idi ki, Kürün o tayına qaz xətti keçirmək mümkün deyil. Elədik. “Azəriqaz”, Dövlət Neft Şirkəti, Prezident Administrasiyası bu məsələyə dəstək verdiklərinə görə sağ olsunlar. Bu, texniki cəhətdən həll olundu. Çayın qırağında olan 3

kəndə qaz verildi. Samux rayonunda 5 kənd, Şəmkir rayonunda 1 kənd qazsız və yolsuz qalıb. Elektrik enerjisi, su var. Oradakı on minlərcə hektar ərazidə böyük aqro-komplekslər yaradıb kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalını artırma biləri, böyük miqdarda, yüksək keyfiyyətlə istehsal edilən məhsulları daxili və xarici bazarlara çıxarma biləri, yeni iş yerləri yarada biləri. Çayın bu tərəfində ailələr böyüyür, artır. Yeni ailələrə əkib-becərmək üçün yer qalmayıbdır. Çayın o biri tayında minlərcə hektar yer boşdur. Çünki yol, qaz yoxdur. Xahiş edirəm, bu məsələyə diqqətlə yanaşaq. Nə kömək lazımdırsa, biz də yardım etməyə hazırıq. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Mən hesab edirəm ki, qanun layihəsini qədərincə müzakirə etdik. Xahiş edirəm, 2020-ci il dövlət büdcəsi haqqında qanun layihəsinə birinci oxunuşda münasibət bildirək.

Səsvermənin nəticələri	(saat 13.07 dəq.)
Lehinə	101
Əleyhinə	2
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	103
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun, qanun layihəsi birinci oxunuşda qəbul edildi.

Samir müəllim, yəqin ayın 26-na kimi vaxt veriləcək. Layihənin ikinci oxunuşunun müzakirəsini ayın 26-da keçirərik.

İndi gündəliyin 2-ci məsələsinə keçirik. Sosial təminatı və müdafiəni həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti

orqanının 2020-ci il büdcəsi haqqında qanun layihəsinin birinci oxunuşudur. Əmək və sosial siyasət komitəsinin sədri Hadi Rəcəbli buyursun.

H.Rəcəbli, *Milli Məclisin Əmək və sosial siyasət komitəsinin sədri*.

Çox sağ olun. Hörmətli cənab Sədr, hörmətli deputat həmkarlarım və dəyərli hökumət üzvləri! 2019-cu il Azərbaycan dövlətçiliyi tarixində çox ciddi məqamlarla yadda qalmışdır. Keçirilən bir sıra hökumətlərarası və beynəlxalq tədbirlərdə möhtərəm Prezidentimiz İlham Əliyev dünya miqyaslı lider kimi qəbul olunmuşdur. Bakı şəhəri isə bundan sonra da hələ bir neçə il bu cür görüşlərə ev sahibliyi edəcəkdir.

Prezidentimizin dəfələrlə səsləndirdiyi kimi, 2019-cu il ölkəmizdə sosial müdafiənin gücləndirilməsi ili kimi yadda qaldı. Belə ki, iki paket fərman və sərəncamlarda Azərbaycan əhalisinin 4,2 milyon nəfəri təxminən 3 milyard manat civarında sosial müdafiə ilə təmin olundu, vətəndaşlarımızın böyük bir qrupunun ödənişləri 40 faizdən 2 dəfəyə qədər yüksəldi.

2020-ci ilin ilkin büdcə müzakirələri bir daha göstərdi ki, təkcə 2019-cu il deyil, qarşıdan gələn bütün illər rəqəmlərin dili ilə desək, zaman-zaman sosial siyasətin yaxşılaşdırılması və müdafiənin daha da gücləndirilməsi illəri olacaqdır. Təkcə onu demək kifayətdir ki, Azərbaycanın müstəqilliyi tarixində ilk dəfə olaraq gələn ilki büdcəmiz təxminən 27 milyard manat təşkil edəcək. Bu maliyyə toplumunun böyük bir hissəsi – 39,5 faizi bilavasitə sosial məqsədlərə yönələcəkdir.

Mən fürsətdən istifadə edib gələn il üçün sosial müdafiənin güclənməsinə yönəlmiş bəzi rəqəmləri bir daha yada salmaq istəyirəm. Təkcə əhalinin məşğulluq

imkanlarının artırılması sahəsində aparılacaq tədbirlərə bu ilə nisbətdə gələn il 44 faiz çox vəsait ayrılır. Ünvanlı dövlət sosial yardımları üçün 2019-cu ilə nəzərdə tutulmuş vəsaitlərin həcmi gələn il 30 faiz artırılacaq və bu hesaba əlavə 13 min ailənin müavinət almaq imkanları artacaqdır. Belə ailələrin sayı gələn il 90 minə ötcəkədir.

Hörmətli deputat həmkarlarım, sosial təminatı və müdafiəni həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının 2020-ci il üçün büdcəsi ilə əlaqədar sənədlər artıq bir neçə müddətdir ki, sizə paylanılmışdır. Siz bu istiqamətlərlə və rəqəmlərlə tanış olmusunuz. Bir də xatırladıram ki, bu büdcədə gələn il üçün 4 milyard 825 milyon 508 min 800 manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da əvvəlki illə müqayisədə 697,4 milyon manat və ya 17 faiz çoxdur. Təkcə onu demək kifayətdir ki, bu büdcənin tərkibində transfertin həcmi 2012-ci illə müqayisədə, o dövrdə 42 faiz idi, gələn il üçün 29 faizə enərək 1 milyard 427 milyon manat təşkil edəcəkdir. Onu da qeyd edim ki, bu büdcənin artan böyük məbləği məhz Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun öz imkanları hesabına toplanacaqdır.

Sevindirici hal bir də odur ki, Prezidentimizin apardığı struktur islahatlarının səmərəsi nəticəsində bu il qeyri-formal məşğulluğun təxminən 160 min nəfərinin sığortaya cəlb olunması büdcənin artımında özünü kəskin sürətdə göstərə bilmişdir. Ehtimal olunur ki, bu artımlar gələn il də çoxalacaq və Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna əlavə vəsaitlərin toplanmasında mühüm rol oynayacaqdır. Rəqəmlər bir daha deməyə imkan verir ki, gələn il pensiyaların və əmək haqlarının artım tempi davamlı sürətdə artacaqdır.

Bir önəmli məqamı da xüsusi vurğulamaq istəyirəm.

Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun, ümumiyyətlə, nazirliyin bütövlükdə xərclər qrafasında bu il üçün nəzərdə tutulmuş vəsaitlərin səmərəli istifadə edilməsi də təqdirəlayiqdir. Bildiyiniz kimi, möhtərəm Prezidentimiz bu məsələyə diqqət yetirir ki, vəsaitlərin xərclənməsini, səmərəliliyi daim xüsusi nəzarətdə saxlayır.

Sizə paylanan rəqəmlərdə öz əksini bariz surətdə tapmasa da, əhaliyə göstərilən yüksək xidmət, yaradılan şəffaflıq, operativlik, müraciət edənlərin məmnunluğu bu qurumun həm də “Dost” xidməti vasitəsi ilə gördüyü təqdirəlayiq işlərdəndir. Pensiyaların elektron qaydada ödənilməsi texnologiyası və bununla yanaşı, müavinətlərin 14 növlünün artıq bu qaydada paylaşılması məmur-vətəndaş təmasının sifra yaxınlaşmasına imkan yaradır.

Bir məsələni də xüsusilə vurğulamaq istəyirəm. Son bir il ərzində bu qurum əhaliyə informasiyanın çatdırılmasına, sual-cavab təminatına geniş miqyasda şərait yaratmış, hər bir vətəndaş üçün təbliğat mexanizmlərindən təqdirəlayiq şəkildə istifadə edə bilmişdir. Belə ki, bu məqsədlər üçün saytlar, internet səhifələri yaradılmış və əhali onu düşündürən suallara bu yolla operativ, təcili və dəqiq cavab tapa bilir. Açıqını deyim ki, parlamentə daxil olan bu qəbildən ərizə və şikayətlərin də sayı kəskin surətdə azalmışdır.

Komitə iclasında aparılan geniş müzakirələrdə bütün müsbət məqamlar və möhtərəm Prezidentimizin bu sahədə qarşıya qoyduğu vəzifələrin nazirlik tərəfindən uğurla həyata keçirildiyi xüsusi vurğulanmışdır. Bununla yanaşı, bizim deputat həmkarlarımız bir sıra problem və uyğunsuzluqlara da diqqət yetirmişlər. Belə ki, nazirliyin əlilliyin müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı yaratdığı elektron sistem son vaxtlar bəzi boşluqları ilə sual doğurur və diqqəti cəlb edir. Çıxışlarda səsləndi ki, səhiyyə orqanları

tərəfindən sənədlərin verilməsində pərakəndəliyin və sistemsizliyin mövcudluğu da buna ciddi səbəb olur.

Bir statistikanı da deputat həmkarlarımla diqqətinə çatdırmaq istərdim. Mən bu rəqəmləri həmişə özümde saxlayıram. Son 4 ilin rəqəmlərini diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm. 2017, 2018, 2019, 2020-ci illərdə Həmkarlar İttifaqları Konfederasiyasına idman cəmiyyətləri üçün nəzərdə tutulmuş vəsaitlər, hətta əmək haqqı göstəriciləri belə, demək olar ki, tamamilə dəyişməmişdir. Nəzərə alsaq ki, bu illərdə ölkəmizin idman uğurları xeyli artıb və minimum əmək haqqı bütün sistemlərdə çoxalıb, bu göstəricinin artırılmasına böyük ehtiyac var. Onu da vurğulamaq istəyirəm ki, bu məqsədlərə çox kiçik məbləğdə vəsait tələb olunur.

Komitə iclasında qaldırılan bir sıra sual və təkliflərə hörmətli nazirimiz Sahil Babayev ətraflı və hərtərəfli cavablar verdi, nöqsanların səbəblərini açıqladı, gələcək islahatlardan geniş söhbət açdı.

Hörmətli deputat həmkarlarım, sizdən büdcə zərfində Sosial təminatı və müdafiəni həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının 2020-ci il büdcəsinin təsdiq olunmasına səs verməyinizi xahiş edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. İndi əmək və əhalinin sosial müdafiəsi naziri hörmətli Sahil Babayevə sözü verək, buyursun.

S.Babayev, Azərbaycan Respublikasının əmək və əhalinin sosial müdafiəsi naziri.

Hörmətli cənab Sədr, hörmətli deputatlar, xanımlar və cənablar! Azərbaycan Respublikasının Prezidenti cənab İlham Əliyevin islahatlar proqramına uyğun olaraq əhalinin sosial müdafiəsi, sosial inkişaf ilə bağlı ardıcıl və məqsədyönlü tədbirlər həyata keçirilir. Cari ildə dövlət

başçısının müvafiq fərmanlarına əsasən 2 böyük sosial paket reallaşdırılmış, bu tədbirlər 4,2 milyon vətəndaşı əhatə etmiş, islahatların 2019-cu il üçün maliyyə tələbatı 2,3 milyard manat təşkil etmişdir. Cari ildən minimum əmək haqları 93 faiz, minimum pensiya 72 faiz, sosial müavinət və təqaüdlər orta hesabla 100 faiz, məcburi köçkünlərin aylıq müavinətləri 50 faiz, təhsil alan tələbələrin təqaüdləri 20 faiz artırılmış, iki yeni Prezident təqaüdü təsis edilmiş, fiziki şəxslərin problemlı kreditləri ilə bağlı müvafiq qərar qəbul edilmişdir.

Bu artımlardan sonra Azərbaycan Respublikasında minimum əmək haqqı və pensiyanın minimum məbləği MDB ölkələri arasında alıcılıq qabiliyyəti indeksinə görə birinci yerdə, orta aylıq pensiyanın məbləği isə üçüncü yerdə qərarlaşır. Həmçinin cari ildə şəhid ailələrinə 11 min manat məbləğində birdəfəlik ödəmənin verilməsi proqramı genişləndirilərək davam etdirilmişdir. Proqram artıq 96 faiz icra olunmuş, 11740 şəhidin 17479 vərəsəsinə birdəfəlik ödəmə verilmişdir. Qarabağ müharibəsi əlilləri, şəhid ailələri və bu kateqoriyadan olan digər şəxslər üçün mənzil və avtomobil təminatı proqramları da genişləndirilmiş, bu ilin sonunadək 934 mənzilin və 600 avtomobilin paylanması təmin ediləcəkdir. Qeyd edim ki, bu proqramların 2020-ci ildə də davam etdirilməsi nəzərdə tutulmuşdur.

Xüsusi qayğıya ehtiyacı olan uşaqlara və digər şəxslərə göstərilən sosial xidmətlərin genişləndirilməsi məqsədi ilə cari ildə uşaqlar üçün 70 günərzı qayğı mərkəzi, 49 icma əsaslı sosial reabilitasiya mərkəzi, 12 autizm və daun sindromlu uşaqlar üçün psixoloji yardım mərkəzi, 2 eşitmə və nitq qabiliyyəti zəif olan, sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlar üçün reabilitasiya və surdoloji xidmətlər mərkəzi,

2 görmə imkanları məhdud uşaqlar üçün sosial reabilitasiya mərkəzi, 10 ahıllar üçün günərzi qayğı mərkəzi, 11 peşə-sosial reabilitasiya, 3 insan alveri qurbanlarının reabilitasiya mərkəzləri yaradılmışdır. Nazirlik tərəfindən həyata keçirilən sosial sifarişlər proqramı çərçivəsində ölkə üzrə 160 mərkəzin fəaliyyəti 2020-ci ildə də davam etdiriləcəkdir. Eyni zamanda, noyabr-dekabr aylarında Mərdəkan, Gəncə, Yevlax, Naftalan reabilitasiya müəssisələrinin, habelə protez-ortopedik bərpa mərkəzinin istifadəyə verilməsi nəzərdə tutulur. 2020-ci ildə bu reabilitasiya şəbəkəsi daha da genişlənəcək. Xaçmaz, Şəki, Lənkəran, Sumqayıt, Şəmkir və Qəbələ rayonlarında bərpa mərkəzlərinin əsaslı təmir və tikintiləri başa çatdırılacaqdır.

Azərbaycan Respublikasının birinci vitse-prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın təşəbbüsü olan və dövlət başçısının 2018-ci il 9 avqust və 10 dekabr tarixli fərmanları ilə Nazirliyin tabeliyində Dayanıqlı və Operativ Sosial Təminat Agentliyi və “DOST” mərkəzləri yaradılmışdır. Cari il mayın 9-da Bakı şəhərinin Səbail və Yasamal rayonlarına xidmət edən ilk “DOST” mərkəzinin açılışı baş tutmuş, ötən 6 ay ərzində bu mərkəz tərəfindən 48 min vətəndaşa sosial müdafiə və təminat sahəsində 132 növ xidmətlər göstərilmiş və vətəndaşların bu xidmətlərdən məmnunluq səviyyəsi 95 faizin üzərində olmuşdur. Tezliklə Xəzər və Pirallahı rayonlarını əhatə edən 2 saylı “DOST” mərkəzi, Nizami, Suraxanı və Sabunçu rayonlarını əhatə edən 3 saylı “DOST” mərkəzi də istifadəyə veriləcəkdir. Eyni zamanda, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2018-ci il 5 sentyabr və 2019-cu il 15 aprel tarixli fərmanları ilə Nazirliyin 16 alt sistemdən və 2 reyestrəndən ibarət mərkəzləşdirilmiş elektron informasiya sistemi, e-sosial portalı, məşğulluq alt sistemi yaradılmış və

istifadəyə verilmişdir. Hazırda bu sistemlər üzərindən vahid platformadan sosial sahədə xidmətlərin tam avtomatlaşdırılması işləri davam etdirilir.

Pensiya təyinatı sahəsində şəffaflığın tam təmin edilməsi məqsədi ilə “Pensiyaçının dostu” proqramı hazırlanmış, 2019-cu il yanvarın 1-dən avtomatlaşdırılmış pensiya təminatına başlanılmış, keçən müddət ərzində heç bir məmur təması olmadan təqribən 15 min nəfərə pensiya təyinatı həyata keçirilmişdir.

Növbəti addım kimi bu günlərdə uşağın anadan olmasına görə birdəfəlik sosial müavinət təyinatı da tam elektronlaşdırılmış və 6500-dən artıq ailəyə heç bir sənəd tələb etmədən və məmur təması olmadan bu sosial müavinətin proaktiv təyinatı həyata keçirilmişdir.

Bu gün daha iki xidmətin tam elektronlaşdırılması və proaktiv qayda təyinatına dair təqdimat keçirilir. Əlavə olaraq bu iki sosial müavinət növü də tam şəkildə avtomatlaşdırılır. Cari ilin sonuna kimi isə 19 sosial müavinətin tam elektronlaşdırılması nəzərdə tutulmuşdur. Ümumilikdə, il ərzində edilən 200 min müraciət məhz bu sahələr üzrə idi. 200 min müraciətinin sosial müavinət hüquqları hər hansı bir müraciət olmadan, hətta kağız deyil, ümumiyyətlə, elektron müraciət belə olmadan avtomatik qaydada sistem tərəfindən müəyyən edilərək proaktiv qaydada təqdim ediləcəkdir.

2019-cu il əmək münasibətləri baxımından da çox əhəmiyyətli bir il olmuşdur. Belə ki, cari ilin yanvar ayı ilə müqayisədə noyabrın 1-dək əmək müqavilələri bildirişləri alt sisteminin məlumatına əsasən əmək müqavilələrinin sayı 145 min artmışdır. Aylıq əmək haqqı fondunun artımı 34 faiz olmuş, orta əmək haqqı isə 37,2 faiz artmışdır. Sevindirici haldır ki, qeyri-dövlət sektoru üzrə əmək

müqavilələrinin sayının artımı 95 min olmuşdur. Yəni 145 min artımın böyük bir hissəsi məhz özəl sektorda baş tutmuşdur. Aylıq əmək haqqı fondunun artımı isə 35,3 faiz olmuşdur ki, bu da ölkə çərçivəsində qeyri-formal məşğulluğun azaldılması və əmək haqlarının qanuniləşdirilməsi baxımından çox mühüm bir göstəricidir. Aylıq əmək haqqı fondunun 10 ay ərzində 35,3 faiz artımı növbəti ildə milyardlarla vəsaitin tam şəkildə leqallaşdırılması deməkdir.

Hörmətli deputatlar, 2020-ci il üçün Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun və İşsizlikdən Sığorta Fondunun büdcə layihələri “Büdcə sistemi haqqında”, “Əmək pensiyaları haqqında”, “Sosial sığorta haqqında”, “İşsizlikdən sığorta haqqında” və “Məşğulluq haqqında” qanunlara uyğun hazırlanmış, bu zaman növbəti il üçün ölkənin iqtisadi və sosial inkişafı proqnozunun göstəriciləri əsas götürülmüşdür.

2019-cu ildə sosial ödənişlərin və əmək haqlarının artırılması sahəsində cənab Prezidentin qəbul etdiyi inqilabi qərarların və qeyri-formal məşğulluğun azaldılmasına yönəldilmiş islahatları nəticəsində Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun və İşsizlikdən Sığorta Fondunun 2020-ci il üçün tərtib olunmuş büdcələrinin gəlir və xərcləri əhəmiyyətli dərəcədə artmışdır.

2020-ci ildə Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun gəlir və xərcləri 4 milyard 825 milyon manat proqnozlaşdırılır. Bu da 2019-cu ilə nisbətən 697,4 milyon manat və ya 16,9 faiz çoxdur. 2020-ci il üçün qeyri-büdcə təşkilatları üzrə daxilolmalar 1 milyard 985 milyon manat proqnozlaşdırılır. Bu, 2019-cu ilə nisbətən 310 milyon manat və ya 18,5 faiz çox olmaqla, sosial sığorta gəlirlərinin 58,5 faizini təşkil edir. Qeyd etməliyəm ki, dövlət büdcəsinin öhdəliklərinin maliyyələşdirilməsi üzrə 2020-ci il üçün

dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitin həcmnin Fondun cəmi xərclərində xüsusi çəkisi 2017-ci illə müqayisədə 9 faiz, 2018-ci illə müqayisədə 6 faiz, 2019-cu illə müqayisədə isə 3,1 faiz azalaraq 29,6 faiz təşkil etmişdir. Həmçinin 2019-cu ildə bu vəsaitin məbləği 150 milyon manat azaldılmışdır. Bilirsiniz ki, iyun ayında dürüşt-ləşdirmə çərçivəsində dövlət büdcəsindən Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna köçürülən vəsaitin məbləği 150 milyon manat azaldılmışdır. Bu qanun layihəsi sizlər tərəfindən dəstəklənmişdir. Cari ilin sonuna isə bu ödənişin əlavə olaraq 170 milyon manat azaldılması planlaşdırılır. Yəni, ümumilikdə, cari il ərzində dövlət büdcəsindən Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna ödənişlər 320 milyon manat azaldılmış olacaqdır. Əlamətdar haldır ki, 2 il ərzində dövlət büdcəsi transfertinin ümumi gəlirlərdəki payı 9 faiz azaldılaraq 38,5 faizdən 29,6 faizə düşəcək. Bu da Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun dayanıqlılığı və müstəqilliyi baxımından çox böyük əhəmiyyət kəsb edir.

Eyni zamanda, 2018-ci illə müqayisədə Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun əhaliyə ödənişlərinin 1 milyard 80 milyon manat artmasına baxmayaraq, dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitin cəmi həcmi 90 milyon manat artmışdır. Yəni əhaliyə təqribən əlavə 1 milyon manatlıq ödənişlər Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun öz hesabına qarşılannmışdır ki, bu da bir daha dayanıqlılıq baxımından önəmli göstəricidir.

Əmək pensiyalarının minimum məbləğinin 119 manatdan 160 manata, habelə 160 manatdan 200 manata çatdırılması üçün təkcə cari ildə əlavə 103 milyon, gələn il isə 250 milyon manatın üzərində olan vəsait də sırf Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun vəsaitləri hesabına qarşılanaçaqdır.

2020-ci il üçün Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun xərclərində əhaliyə ödənişlərin məbləği 4 milyard 684 milyon manat proqnozlaşdırılır. Bu da 2019-cu ilə nisbətən 16,9 faiz və ya 697 milyon manat çoxdur. Fondun 2020-ci il üzrə xərclərinin 97 faizi məhz əhaliyə ödənişlərin payına düşür ki, bu da 2018-ci ilə nisbətən 1 faiz daha çoxdur. Bu xərclərin 4 milyard 570 milyon manatı əmək pensiyalarının, 114,6 milyon manatı sığorta hesabına verilən müavinət xərclərinin payına düşür.

2020-ci il üzrə əmək pensiyalarının maliyyələşdirilməsi üçün ayrılan vəsait 2019-cu ilin gözlənilən xərclərinə nisbətən 651,7 milyon manat və ya 16,6 faiz artımla proqnozlaşdırılır. 2020-ci ilin sonuna əmək pensiyalarının orta aylıq göstəricisinin 293,3 manat olması planlaşdırılır ki, bu da 2018-ci ilin müvafiq göstəricisinə, yəni 224,7 manata nisbətən 29 faiz, 2019-cu ilin gözlənilən göstəricisinə, yəni 250 manata nisbətən isə 17 faiz artımdır. Yəni təkcə son 2 ilin göstəricilərinə əsasən Azərbaycanda əmək pensiyalarının orta aylıq məbləği 224 manatdan 293 manata qədər yüksəlir ki, bu da ciddi artım dinamikasıdır və bu artım dinamikasının növbəti illərdə də qorunması əsas hədəflərimizdən biridir.

Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən ödənilən Azərbaycan Respublikası Prezidentinin təqaüdlərinin, sosial müavinətlərin və kompensasiyaların cari ilin əvvəlində dövlət başçısı tərəfindən 2 dəfəyədək artırılması ilə əlaqədar olaraq 2019-cu ildə bu məqsədlə ayrılmış vəsait 453 milyon manatdan 749 milyon manata çatdırılmışdır. 2020-ci ildə isə bu vəsait əlavə 234 milyon manat və ya 31,3 faiz çox proqnozlaşdırılır və əhali bu ödənişlərlə tam şəkildə təmin ediləcəkdir.

Həmçinin 2020-ci ildə ünvanlı dövlət sosial yardım

proqramının icrasına ayrılan vəsaitin həcmi də 50 milyon manat və ya 29,2 faiz artırılacaq. Cari ilin 10 ayı ərzində ünvanlı dövlət sosial yardım alan ailələrin sayı 25 minədək artmışdır ki, bu da əlavə 100 min əlavə şəxsin əhatə edilməsini göstərir.

2020-ci ildə ehtiyac meyarı həddinin 17 manat artırılması ilə əlaqədar olaraq əlavə 13 min ailənin, yəni təqribən 50 min şəxsin də ünvanlı dövlət sosial yardım proqramı ilə əhatə edilməsi proqnozlaşdırılır. Qeyd edim ki, ehtiyac meyarı həddinin 17 manat artırılması onun yaşayış minimumuna nisbətini 2019-cu ildəki 79,4 faizdən 84,2 faizə qədər yüksəldəcək ki, bu, həm də öncəki illər ərzində sizlər tərəfindən bildirilmiş ana hədəflərdən biri olan məhz ehtiyac meyarının yaşayış minimumuna yaxınlaşdırılması, bərabərləşdirilməsi baxımından növbəti bir addımdır. Bu, artıq 84 faizə çatdırılır. Bu tendensiya davamlı olaraq aparılacaqdır. Ümumilikdə, gələn il ərzində orta hesabla 85 min ailənin, yəni təqribən 360–370 min insanın ünvanlı dövlət sosial yardım proqramı ilə əhatə olunması planlaşdırılır.

İşsizlikdən Sığorta Fondu ilə bağlı olaraq möhtərəm cənab Prezidentin təsdiq etdiyi “2019–2030-cu illər üçün Azərbaycan Respublikasının Məşğulluq Strategiyası”nın müəyyən edilmiş hədəflərinə uyğun olaraq 2019-cu ildə Nazirlik tərəfindən əmək bazarının inkişafı, işsiz və iş axtaran şəxslərin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi istiqamətində ardıcıl işlər görülmüşdür. Özünüməşğulluq proqramına 10 min nəfər cəlb edilərək müvafiq təlimlərdən keçirilmiş, cari ilin 10 ayı ərzində məşğulluq mərkəzləri tərəfindən 68,4 min işsiz şəxs işə düzəldilmiş, işsizliyə görə sığorta ödənişlərinin peşə hazırlığı və peşə yönümü məsləhəti xidmətlərinin, əmək yarmarkalarının

təşkili ilə bağlı tədbirlər görülmüşdür.

Cənab Prezidentin tapşırıqlarına uyğun olaraq regionlarda əhalinin məşğulluğunun təmin edilməsi üçün “İşsizlərin dostu” proqramı hazırlanmış, “DOST iş mərkəzi” vasitəsi ilə 38 min iş yeri yaradılmış və bu iş yerlərində 46 min şəxsin müvəqqəti məşğulluğu artıq təmin edilmişdir. Həmçinin əhalinin məşğulluğuna dəstək məqsədi ilə kooperativ sosial məsuliyyət prinsipləri əsasında iri dövlət müəssisələri tərəfindən 20 min ictimai iş yeri üzrə əmək müqavilələrinin müddəti uzadılmış, 6 min yeni iş yeri yaradılmışdır. Əhalinin məşğulluğu ilə bağlı tədbirlərin daha da gücləndirilməsi məqsədi ilə İşsizlikdən Sığorta Fondunun 2020-ci il üzrə gəlirləri və xərcləri 128,2 milyon manat proqnozlaşdırılır. Bu da 2019-cu ilin gözlənilən nəticəsinə nisbətən 29,8 milyon manat və ya 30,2 faiz çoxdur. 2020-ci ildə işsizlikdən sığorta haqlarından daxilolmalar 111,9 milyon manat proqnozlaşdırılır ki, bu da 2019-cu ilin göstəricisinə nisbətən 34,2 faiz və ya 28,5 milyon manat çoxdur. Qeyri-büdcə təşkilatları üzrə 2020-ci ildə daxilolmalar 76,2 milyon manat proqnozlaşdırılır. Bu da 2019-cu ilə nisbətən 33 faiz və ya 18,9 milyon manat çoxdur.

İşsizlikdən Sığorta Fondunun 2020-ci il üzrə xərclərinin 66,5 faizinin aktiv məşğulluq tədbirlərinə yönəldilməsi və dövlət məşğulluq xidməti orqanları tərəfindən 130 min şəxsin aktiv məşğulluq tədbirlərinə cəlb olunması nəzərdə tutulmuşdur. Belə ki, özünüməşğulluq tədbirlərinə ayrılan vəsait çərçivəsində 63,7 milyon manat hesabına, yəni ümumilikdə, İşsizlikdən Sığorta Fondunun xərclərinin 50 faizi hesabına 2019-cu ilin göstəricilərinə nisbətən 13,7 faiz və 7,7 milyon manat artıq xərclənərək 11 min nəfərin ailə təsərrüfatı və ya mikrobiznes qurmasına dəstək göstəriləcəkdir.

Həmçinin Dünya Bankı ilə aparılmış danışıqlar nəticəsində əldə edilmiş razılaşmaya əsasən növbəti ilin birinci yarımilliyində Dünya Bankının Direktorlar Şurası tərəfindən təsdiq edildikdən sonra onlarla da özünüməşğulluq proqramının icrasına başlanacaqdır. Bizim ehtimalımız ondan ibarətdir ki, Dünya Bankı proqramı çərçivəsində də 3 min nəfər şəxs, 3 min ailə məhz ailə təsərrüfatını və mikrobiznesini quraraq, ümumilikdə, özünüməşğulluq proqramının əhatə dairəsini genişləndirə biləcək.

Bundan başqa, İşsizlikdən Sığorta Fondunun ötən il üzrə büdcəsində peşə hazırlığı və əlavə təhsil üçün 5 milyon manat, peşə yönümü məsləhəti xidmətləri üçün 2 milyon manat, işə götürənlərlə birlikdə işçilərin əmək haqqının maliyyələşdirilməsi proqramı üçün 3 milyon manat vəsait nəzərdə tutulmuşdur. Bu vəsaitlər hesabına 5 min nəfərin peşə hazırlığına cəlb olunması, orta məktəblərdə, peşə, orta ixtisas və ali təhsil müəssisələrində 100 mindən çox şagirdin və tələbənin peşə yönümü məsləhəti xidmətlərinə cəlb olunması planlaşdırılır.

2020-ci ildə məşğulluq sahəsində fəaliyyət göstərən qurumlara 43 milyon manat vəsaitin ayrılması proqnozlaşdırılır. Bu vəsait hesabına Dövlət Məşğulluq Xidməti aparatının ölkə üzrə 86 məşğulluq mərkəzinin və regional peşə hazırlığı mərkəzinin fəaliyyətinin xərcləri, 2 yeni regional peşə hazırlığı mərkəzinin tikintisi, elektronlaşma ilə bağlı yeni proqramların təmin edilməsi, “DOST” mərkəzlərinin yaradılması, habelə yeni yaradılmış Əmək Bazarı və Sosial Müdafiə Məsələləri üzrə Milli Observatoriyanın fəaliyyətinin maliyyələşdirilməsi proqnozlaşdırılır. Həmçinin işsizliyə görə sığorta ödənişlərinə, əmək yarmarkalarının və əmək birjalarının, haqqı ödənilən ictimai işlərin təşkilinə, peşə standartlarının hazırlan-

masına, məşğulluq sahəsində məqsədli proqramların həyata keçirilməsinə, əmək hüquqlarının həyata keçirilməsi üçün digər aktiv tədbirlərin təşkilinə də 11,5 milyon manat vəsaitin yönəldilməsi planlaşdırılır.

Əhalinin məşğulluğu ilə bağlı tədbirlərə İşsizlikdən Sığorta Fondunun büdcəsi ilə yanaşı, dövlət büdcəsindən də maliyyə dəstəyi göstərilir. Cənab Prezidentin tapşırıqlarına uyğun olaraq 2020-ci ildə “İşsizlə DOSTU” Proqramı çərçivəsində əhalinin məşğulluğunun təmin edilməsi məqsədi ilə haqqı ödənilən ictimai işlər də davam etdiriləcəkdir. Bu məqsədlə Proqramın icrasına ayrılan vəsaitin həcmi 2019-cu ilə nisbətən 48 milyon manat və ya 44 faizdən çox artırılacaqdır.

Göründüyü kimi, cənab Prezidentin rəhbərliyi ilə sosial sahədə həyata keçirilən islahatların davamı olaraq 2020-ci ildə əhalinin sosial müdafiəsi, təminatı və məşğulluğu ilə bağlı dövlət və icmal büdcə layihələrində müvafiq maliyyə təminatı yaradılmışdır.

Göstərilənlərə əsasən müzakirəyə təqdim olunmuş Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun və İşsizlikdən Sığorta Fondunun 2020-ci il üçün büdcə layihələrinə, həmçinin büdcə zərfinə daxil edilmiş digər qanun layihələrinə səs verməyinizi sizdən xahiş edirəm. Xüsusi olaraq vurğulamaq istərdim ki, 1 illik büdcələr arasında həm Dövlət Sosial Müdafiə Fondu, həm də İşsizlikdən Sığorta Fondu büdcələrində müxtəlif məşğulluq və sosial müdafiə təminatı sahələrində 30 faizdən daha yüksək artım nəzərdə tutulur. Bu, dövlət başçısının iradəsinin birbaşa göstəricisidir, əhalinin sosial müdafiəsi, sosial təminatı sahəsində Azərbaycanın yürütdüyü sosialyönümlü siyasətin daha da genişləndirilməsi, daha da təkmilləşdirilməsi və əlbəttə ki, Azərbaycanda atılan bütün addımlarda, görülən bütün

işlərdə məhz insan amilinin, Azərbaycan vətəndaşı amilinin rəhbər tutulması prinsipinin bir daha bəyan edilməsidir. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm və hamınızı bu layihələrə səs verməyə dəvət edirəm. Çox sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Xahiş edirəm, müzakirələrə yazılın. Buyursun Qüdrət Həsənpuliyev. Amma bir şey söyləyim ki, 11 nəfər çıxış edən var. Ona görə vaxt 10 dəqiqəyə qədər çıxır.

Q.Həsənpuliyev. Çox sağ olun, Oqtay müəllim. Hörmətli iclas iştirakçıları, mən Dövlət Sosial Müdafiə Fondu ilə bağlı bəzi məsələlərə diqqəti cəlb etmək istəyirəm.

Məni, sözsüz ki, ciddi narahat edən məsələ ondan ibarətdir ki, bizdə yaşayış minimumunun məbləği 157 manat, pensiyanın aşağı həddi 200 manat, orta həddi 293 manat, əlilliyə görə orta aylıq pensiya 197,6 manat, I qrup əlillər üçün isə 238,2 manat nəzərdə tutulub. Bu rəqəmlər Azərbaycan reallığında, əslində, çox kiçik rəqəmlərdir. Hamımız bilir ki, bir nəfərin 157 manatla yaşaması faktiki surətdə qeyri-mümkündür. O cümlədən pensiyanın aşağı həddi də 200 manatdır. Yəni 200 manat pensiya ilə 157 manat yaşayış minimumunun məbləği müəyyən olunub. Burada biz kommunal xərcləri, yaşlı insanların bir çoxunun tibbi müayinəyə və dərmanlara böyük ehtiyacı olduğunu nəzərə alsaq, görürük ki, doğrudan da, bizim pensiyaçıların vəziyyəti ağırdır. Əlbəttə, müəyyən artımlar var. Hörmətli Sahil müəllim qeyd etdi ki, sosial xərclər keçən illə müqayisədə 30 faiz artırılıb. Amma bu rəqəmlər, hesab edirəm, yetərli deyil. Çünki 2015-ci ildə baş vermiş iki devalvasiyadan sonra Azərbaycan manatı xarici valyutaya münasibətdə 2 dəfədən artıq dəyərini itirib. Bizim isə bir çox ərzaq və sənaye məhsulları, xüsusilə də yüngül sənaye məhsulları, geyimlər xaricdən

idxal olunur. Təsadüfi deyil ki, məsələn, keçən ilin 9 ayı ilə müqayisədə bu il idxal 31,3 faiz artıb. Faktiki surətdə vergi orqanlarının xətti ilə qeyri-neft sektorundan toplanan vəsait 5 milyard olduğu halda, Dövlət Gömrük Komitəsinin xətti ilə toplanan vəsait, burada elan olundu ki, 4 milyarddır. Bu rəqəmlər də bir-birinə xeyli dərəcədə yaxınlaşır və hesab edirəm ki, bu bizim hökuməti ciddi narahat etməlidir.

Məni ən çox narahat edən məsələlərdən biri əlil və şəhid ailələrinin mənzil problemidir. Əgər Sahil müəllimdə o statistika varsa, çox istərdim ki, bizi də məlumatlandırсын. Sahil müəllim qeyd etdi ki, bu il əlil və şəhid ailələri üçün 934 mənzil tikilib təhvil veriləcək. Onlar üçün mənzil tikintisinə gələn il də 110 milyon manat vəsait ayrılıb. Məsələn, mənim tanıdığım 20 yanvar əlilləri var. Bu günə qədər hələ mənzil ala bilməyiblər. Nə qədər adam növbədə durub. Hər il 110 milyon manat ayırısaq, bizə neçə il lazımdır ki, əlilləri, xüsusilə də şəhid ailələrini mənzillə təmin edə bilək?

Mən hesab edirəm ki, biz komitənin iclasında bu məsələləri qaldıranda hörmətli Samir müəllim qeyd etdi ki, büdcə qaydalarına görə xərclərin yuxarı həddi var, bunu artırma bilmərik. Yəni cari illə müqayisədə büdcənin həcmi 103 faiz həddində artırıla bilər. Amma mən düşünürəm, elə sahələr var ki, həmin sahələrdən o vəsaiti götürüb bu istiqamətdə xərcləri artırmaq olar.

Mən büdcənin müzakirəsi zamanı bir məsələyə toxunmaq istəyirdim, lakin zaman çatmadı. Məsələn, beynəlxalq və ölkə səviyyəli tədbirlərin keçirilməsinə 226 milyon manat vəsait ayrılıb. Bura idman tədbirlərinin keçirilməsi daxil deyil. Çünki idman tədbirlərinin keçirilməsi üçün əlavə olaraq idman obyektlərinin tikintisinə və

idman tədbirlərinin keçirilməsinə büdcədən 200 milyon manat vəsait ayrılıb. Ona görə də buradan bu xərcləri kəsmək lazımdır. Bizə də məlumat verin ki, hansı beynəlxalq tədbirlərdən, ölkə səviyyəli tədbirlərdən söhbət gedir. Prezidentin 300 milyonluq Ehtiyat Fondu var, lazım olarsa, oradan vəsait ayrılır.

*Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Sədrinin
birinci müavini Ziyafət Əsgərov sədrlik edir*

Milli Məclisin tədbirləri olur. Biz qonaqları qəbul edirik, yola salırıq. Milli Məclisin büdcəsindən istifadə edirik. Prezident Administrasiyasının da qonaqları olur, onların da öz xərcləri var, o vəsaitlər həmin xərclərin sırasına daxildir. Aydınlıq gətirilməlidir. Mən hesab edirəm ki, hökumətlə işləyən müvafiq komitəmiz bu məsələ ilə bağlı bizə məlumat verməlidir. Yoxsa ümumi formada tərifləməklə iş düzəlməyəcək.

Komitədə islahatlarla bağlı məlumat verdim. Ziyafət müəllim, xərclər 878,52 milyon manatdır. Bu 1 milyarda yaxın vəsaitin hara xərclənəcəyi barədə bizə heç bir məlumat verilmir. Adını sadəcə islahatlarla bağlı xərclər qoyublar. Düşünürəm ki, biz bu məsələnin də üzərində düşünməliyik.

Qaçqınlar üçün mənzil tikintisinə cəmi 200 milyon manat vəsait ayrılır. Bu insanlar ev-əşiklərini, torpaqlarını itiriblər. Onlar nə qədər növbədə gözləyəcəklər? Mən bu məsələni hər il qaldırıram. Əlbəttə, Mehriban xanım çox sağ olsun ki, onun təşəbbüsü ilə Paşa Holding qaçqınlar üçün əlavə olaraq böyük bir kompleks tikdi. Özəl sektor da bu işə kömək elədi. Amma bu, yetərli deyil. Hesab

edirəm ki, bu bizim, Qaçqınlarla İş üzrə Dövlət Komitəsinin işi olduğu kimi, əhalinin sosial vəziyyəti ilə maraqlanan Sahil müəllimin də işi olmalıdır, onu da düşündürməlidir. Ümumiyyətlə, hər birimizi düşündürməlidir. Mən hesab edirəm ki, bu, islahatlarla bağlı xərclər məsələsidir. Bu 878 milyon manat qaçqınlar, əlil və şəhid ailələri üçün mənzil tikintisinə ayrılmalıdır.

Sahil müəllim keçən dəfə dedi, amma aydın olmadı. Bizim Hesablama Palatasının sədri hörmətli Vüqar Gülməmmədov burada iştirak edir, mən istərdim ki, o, aydınlıq gətirsin. Hesablama Palatasının bizə verdiyi rəydə qeyd olunur ki, qarşıdakı 3 il ərzində inflyasiyanın həcmi 4,1 faiz, artımı isə 1,7 faiz proqnozlaşdırılır. Hətta bizə diaqram da təqdim ediblər. Bu, Hesablama Palatasının rəyinin 44-cü səhifəsində öz əksini tapıb. Amma sonra Sahil müəllim çıxış elədi və dedi ki, bu düzgün məlumat deyil. Hər il əmək haqqında orta hesabla 17 faiz artım gözlənilir. Yəni bu ziddiyyətə də, düşünürəm ki, aydınlıq gətirilməlidir.

Sonda qeyd etmək istəyirəm ki, devalvasiyadan sonra, həqiqətən də, – bizdə o istehlak mallarının böyük əksəriyyəti xarici valyuta hesabına alınır, – bəzi məhsulların qiymətləri yüksəkdir. Əhalinin vəziyyətində, xüsusi ilə də aztəminatlı əhalinin sosial vəziyyətində problemlər var. Ona görə də biz pensiyaların aşağı həddini artırmalıyıq. Mən hesab edirəm, bu, çox zəruridir. Düşünürəm ki, yaşayış minimumununun 157 manat məbləğini də artırmalıyıq.

Sonda Sahil müəllimə bir də müraciət edirəm. Burada qeyd olunub ki, 1243 adam işsizliyə görə sığorta alıb. Bu da mənə çox az rəqəm kimi göründü. Müraciət etməyənlər, yoxsa, həqiqətən də, bizdə bu məsələlərlə bağlı cəmi 1243 adam müraciət edib? Buna da aydınlıq gətirilsə

idi, yaxşı olardı. Diqqətinizə görə sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Fazil Mustafa.

F.Mustafa. Hörmətli sədarət, hörmətli millət vəkilləri, hökumət üzvləri, burada iki məsələ ilə bağlı fikirlərimizi və təkliflərimizi səsləndirəcəyəm. Amma ondan öncə bir məsələyə toxunmaq istəyirəm. Bu da prosedur qaydaları ilə bağlıdır. Mən ötən büdcə müzakirələrində çıxış eləyəndə bir təklif verdim ki, büdcədə payı çox olan hökumət üzvləri ayrı-ayrılıqda ya komitə iclasında, ya da plenar iclasda büdcə təsnifatına uyğun olaraq məlumat versinlər, onu əsaslandırınlar. Mən hesab edirəm ki, Azərbaycanın Baş naziri çox səviyyəli və savadlı bir insandır. Eyni zamanda, maliyyə naziri, Milli Bankın sədri və bizim sosial müdafiə strukturuna rəhbərlik edən Sahil müəllim də kifayət qədər hazırlıqlı insanlardırlar. Bu təklifləri, ümumiyyətlə, müzakirə etmək lazımdır. Amma qəribədir ki, hökumət üzvləri əvəzinə parlamentdə kim isə çıxış edir, bizə irad bildirir ki, bu fikri bildirmək olmaz. Guya dünyada, prezidentli ölkələrdə belə bir qayda yoxdur. Heç olmasa, Türkiyəyə, Fransaya gedin, onların büdcə müzakirələrinin proseduruna baxın və görün ki, nazirlər orada bu müzakirələrdə necə iştirak edir. Orada bütün yük maliyyə nazirinin, ya da digər 2–3 nazirin üzərinə düşür. Parlament qarşısında bütün nazirlər öz büdcə məsuliyyətini dərk edərək onunla bağlı informasiya verirlər. Ona görə də bu məsələlərdə diqqətli olmağı xahiş edirəm.

Burada sosial təminatla bağlı müvafiq icra orqanının verdiyi məlumatlar kifayət qədər ətraflı idi. Mən hesab edirəm ki, bizdə bu sahədə artıq bir dinamizm hiss olunmaqdadır. Xeyli ciddi dəyişikliklər var. Xüsusilə də “DOST” xidməti mərkəzi vasitəsilə 38 min iş yerinin

açılması müsbət tendensiyadan xəbər verir.

Müsbət məsələlərdən biri də odur ki, 6550-yə qədər şəxsin sənəd tərtib eləmədən, elektron qaydada status alması insanların bürokratik əngəllərdən qurtarmasına gətirib çıxarır. Digər tərəfdən büdcənin 38 faizinin də sosial xərclərə yönəlməsi, əslində, büdcə siyasəti baxımından müəyyən problemlər yaratsa da, bir az məcburi addımdır. Bu rəqəmin 29 faizə enməsi növbəti illərdə ən azı sosial müdafiə strukturlarının müstəqilliyi baxımından olduqca faydalı hesab oluna bilər. Ona görə də bu müsbət tendensiyanın qeyd olunması, hesab edirəm ki, vacibdir. Amma bununla bərabər, çatışmazlıqlar mövcuddur. Müəyyən təkliflərimiz də var. Onları səsəndirmək istəyirəm. Müəssisələrin Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna olan borclarının 5 il müddətinə dondurulması vacibdir. Bir çox müəssisələr var ki, bəzi məmurların ucbatından borc içindədirlər və onların bank hesabları bağlanmış vəziyyətdədir. Bunlar istehsalla məşğul olan müəssisələrdir. Hökumət onlara ya ödəmə tətili verməlidir, ya da həmin borcları bağışlamalıdır ki, müəssisələr sağlam zəmində çalışmaq imkanı əldə ələsinlər. Bu hal çoxlu problemlər yaradır və müəssisələrin iflic duruma düşməsinə səbəb olur. Artıq başqa tərəfdaşlarla müqavilə imzalaya bilmirlər. Araşdırılsa, toxuculuq və ya başqa sahələrdə çalışan xeyli müəssisələr var ki, belə bir borcun içindədirlər.

Digər bir məsələ. Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 2003-cü il 9 yanvar tarixli 3 nömrəli qərarı ilə istehsalat qəzası və peşə xəstəliyi nəticəsində sağlamlığı pozulmuş işçiyə, həlak olmuş işçinin ailə üzvlərinə və himayəsində olan digər şəxslərə ödənişlər edilir. Məncə, buna da yenidən baxılmalıdır. Çünki müəssisə özəlləşəndən sonra onun mirasını onu özəlləşdirən sahibkar öz

üzərində daşılmalı olur. Təsəvvür edin ki, xarrat həmin müəssisədə əvvəllər nə qədər maaş almışdırsa, müəssisə həmin şəxsə xarratın indi aldığı maaş məbləğində pul ödəməlidir. Məncə, müəssisələr özəlləşmədən əvvəl əlilliyə görə zərər ödəmə prosedurunun pensiya fonduna dövr edilməsi vacibdir. Çünki bu ödənişlər də müəssisənin maliyyə imkanlarına mənfi təsir edir. Biz işləyən müəssisə istəyiriksə, onun yükünü azaltmaq üçün yollar fikirləşməliyik, qayğılarını azaltmalıyıq ki, istehsalla məşğul olub ölkə iqtisadiyyatına fayda verə bilsin.

Digər bir məsələ Beynəlxalq Əmək Təşkilatının 2018-ci ildə hazırladığı qlobal sosial müdafiə ilə bağlı hesabatında göstərilən reytinglə bağlıdır. Məncə, bu məsələ Azərbaycan hakimiyyətini qayğılandırmalıdır. Söhbət işsiz vətəndaşların sosial müdafiəsindən gedir. Hesabata görə, Azərbaycanda işsiz hesab olunan vətəndaşların cəmi 1,6 faizi işsizlik müavinəti ala bilir. 98 faiz isə bu hüquqdan məhrumdur. Hesabata görə, inkişaf etmiş ölkələrdə bu göstərici 50–100 faiz intervalla dəyişir. Bu, keçid dövründə olan ölkələrdə – Estoniyada 42 faiz, Ukraynada 22 faiz, Polşada 16 faiz, Qazaxıstanda 6 faiz təşkil edir. Bəlkə də deyilə bilər ki, bizim statistika ilə bu hesabat uyğun gəlmir. Amma bu hesabatda rəqəmin miqyası o qədər ciddidir ki, hər halda bu istiqamətdə düşünmək lazımdır ki, ən azı postsovet ölkələrində olan səviyyəyə qalxmağımızı təmin etmək mümkün olsun.

Burada anaların sosial müdafiəsi problemi ilə bağlı ciddi məsələlər var. Beynəlxalq Əmək Təşkilatının 2018-ci ildə hazırladığı həmin qlobal sosial müdafiə ilə bağlı hesabatında göstərilir ki, Azərbaycanda əmək qabiliyyəti olan yaşda qadınların hər 7 nəfərindən biri və ya 14 faizi analıq məzuniyyəti ilə bağlı sosial ödəniş ala bilir. Yerdə

qalan 86 faiz ya qeyri-formal məşğulluğa görə, ya da gizli işsiz olduğu üçün bu hüquqdan məhrumdur. Hesabata görə, bu göstərici MDB ölkələrində – Ukraynada 100 faiz, Rusiyada 70 faiz, Qazaxıstanda 45 faiz, Gürcüstanda 24 faizdir. İnkişaf etmiş ölkələrdə bu göstərici istisnasız olaraq 100 faizdir. Bunu inkişaf etmiş ölkələrlə hətta müqayisə etmək də vacib deyil. Ən azı postsovet ölkələri ilə müqayisədə bunu təmin etmək yerində olardı. Hər halda hökumət uşaq dünyaya gətirən anaların sosial mühafizəsi üçün çıxış yolu tapmalıdır. Bu, həm də onların kiçik övladlarının sağlam böyüməsi üçün vacibdir. Burada söhbət uşaq pulunun bərpasından getmir. Bu, ayrı mövzudur. Hesab edirəm ki, bunun da yolu tapılmalıdır. Ən azı 6 yaşa qədər uşaqların sağlam böyüməsi üçün ilkin variantda uşaq pulunun hansısa formada verilməsi məsələsinə də dövlət öz imkanları daxilində baxmalıdır. Çünki biz qidanın və müəyyən ləvazimatın bahalığı fonunda yoxsul ailələrin nə qədər böyük problem yaşadığını artıq müraciət eləyən insanların çoxluğundan anlamış oluruq. Söhbət əmək qabiliyyəti olan yaşda işləməyən və işləmədiyi müddətdə ana olan qadınların sosial müdafiəsindən gedir. Məncə, bu problemə də ciddi yanaşmaq lazımdır.

Eyni zamanda, mən hesab edirəm ki, biz sanatoriya müəssisələrində, başqa yerlərdə uşaqların reabilitasiyası məsələsinə indi daha çox diqqət ayırıraq. Amma daha çox sosial dəstəyimiz idman infrastrukturunu istiqamətində olmalıdır. Çünki bu insanlar 20–30 gün istirahət elədi, onların həyatında heç nə dəyişmir. Söhbət bu cür əlil uşaqların reabilitasiyası məsələsindən gedirsə, daha çox idman infrastrukturunun tikilməsinə diqqət ayrılmalıdır və bu istiqamətdə də işlər görülməlidir.

Həmçinin qeyd edirəm ki, büdcə sənədlərinin bəzilərində ziddiyyətlər var. Mən istəyərdim, Sahil müəllim o məsələyə də diqqət yetirsin. “Fiziki əlliliyi olan”, “qüsuru olan şəxslər” sözləri tez-tez işlənir. Bəzi sənədlərdə isə düzgün yazılıb – “fiziki məhdudiyəti olan şəxslər”. Dediym ifadələr artıq beynəlxalq terminologiyada yer almır, onları incidən bir anlayış kimi qəbul olunur. Bəzi fərmanlarda da belə hallar var. Ona görə bunun tədricən ortadan qaldırılması, mənəcə, müsbət hal olar.

Müavinətlərin 14 növünün elektron formata çatdırılması da çox müsbət bir hadisədir. Çünki məmurla vətəndaşın əlaqəsi nə qədər kəsilərsə, müavinət hüququndan istifadə etmək imkanı o qədər rahatlıqla əldə edilir. Hesab edirəm ki, bizim bu sahəyə diqqət ayırmağımız ən azı vətəndaşların sosial vəziyyətinin yüngülləşdirilməsi istiqamətində çox böyük töhfə olacaqdır. Diqqətinizə görə sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Fəzail Ağamalılı.

F.Ağamalılı. Təşəkkür edirəm. Hörmətli Ziyafət müəllim, hörmətli həmkarlar, ölkə Prezidentinin 2019-cu ildə xüsusi olaraq xalqımızın həyat səviyyəsinin yüksəldilməsinə xidmət edən sosial islahatlar paketini təqdim etməsi haqlı olaraq cəmiyyətimiz tərəfindən inqilabi xarakter daşıyan bir addım kimi qiymətləndirildi. Əminəm ki, bu proses növbəti illərdə də davam edəcək və xalqımızın həyat səviyyəsinin yüksəldilməsi üçün atılan addımlar özünün konkret nəticələrini verəcəkdir. Etiraf etmək lazımdır ki, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin rəhbərliyinin yenilənməsi də orada olan neqativ halların aradan qaldırılmasında ciddi rol oynamaqdadır. Ləkələnmiş imicin aradan qaldırılmasında və sözün həqiqi mənasında adına layiq işin aparılmasında onun cəhdlərini,

yeni addımlarını görürük və bunu, təbii ki, alqışlayırıq.

Mən bir-iki məsələ ilə bağlı fikrimi bildirmək və hörmətli Sahil müəllimin də qaldırılmış məsələlərə münasibətini öyrənmək istəyərdim. Bilirsiniz ki, uşaq pulları ilə bağlı məsələ cəmiyyətdə kifayət qədər aktualdır. Əlbəttə, müxtəlif yanaşmalar var. Ancaq mənə elə gəlir ki, uşaq pulu ilə bağlı məsələnin təsnifatını aparmaq lazımdır, hansı kateqoriyaların uşaq pulunu alması məsələsinə aydınlıq gətirilməlidir. Heç kimə sirr deyil ki, bu gün Azərbaycanda nikahdankənar çoxlu uşaq dünyaya gəlir və günün birində həmin uşağın atası ailəni qoyub gedir, başqa ailə qurur, yaxud da hansısa səbəbdən tamamilə ailədən uzaqlaşır. Beləliklə, heç bir hüquqi əsas olmadan ana öz uşağı ilə təkbaşına qalır. Çox hallarda həmin analar işləmirlər, iş imkanları da olmur. O uşaqlar da maddi vəsaitdən kənardə qalırlar. Bu cür uşaqlara uşaq pulunun verilməsi, mənə elə gəlir ki, olduqca vacibdir.

Elə ailələr də var ki, onların uşaq puluna ehtiyacı yoxdur. Lakin elə ailələr var ki, ünvanlı sosial yardım almırlar, lakin onların da övladlarının, uşaqlarının pula ehtiyacı var. Bu ehtiyacların ödənilməsi üçün onlar da bu imkanlardan istifadə etməlidirlər. İstəyərdim ki, hörmətli Sahil müəllim aydınlıq gətirsin və bunun lazımı şəkildə həlli yollarını bizim üçün aydınlaşdırsın.

Digər tərəfdən ünvanlı sosial yardımdan təcridcən imtina edib, bu yardımı ailələrə məşğulluq proqramı çərçivəsində həyata keçirmək lazımdır. Çalışmaq lazımdır ki, insanlarımız əməyə alıxsınlar, onlara verilmiş olan o sosial yardımdan, pul vəsaitindən əlavə, daha çox təsərrüfat işləri ilə məşğul olsunlar və beləcə, öz ehtiyaclarını verilən sosial yardımdan daha yüksək səviyyədə qarşılısınlar.

Digər vacib bildiyim məsələ də kifayət qədər sual

doğurur. Mənə də suallar verirlər və cavabları, təbii ki, tapa bilmirəm. Ölkəmizin vətəndaşları işlədikləri müddətdə Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna vəsait ayırırlar və onlar pensiya yaşına çatdıqdan sonra təbii olaraq Fonda keçirilmiş olan vəsait hesabına öz pensiyalarını alırlar. Lakin həyatın müəyyən dövründə hər hansı bir vətəndaş həyatı ilə vidalaşır və onun həmin Fondada kifayət qədər pulu qalır. Bu pul hara gedir? Nə üçün onun vərəsəsinə verilmir? Bu, kifayət qədər ciddi problemdir. Mənə elə gəlir ki, bu məsələ qanunvericilik səviyyəsində də öz həllini tapmalıdır. Sağ olun.

Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi
*Sədrinin müavini **Bahar Muradova** sədrlik edir*

Sədrlik edən. Sağ olun, Fəzail müəllim. Bu neçə gündə Sizin sonuncu sualınızla bağlı müəyyən açıqlamalar olmuşdur. Düşünürəm ki, sonra onunla bağlı cavab veriləcək. Jalə Əliyeva.

J.Əliyeva. Təşəkkür edirəm, hörmətli Bahar xanım. Deputat həmkarlarımız 2020-ci ilin dövlət büdcəsini çox haqlı olaraq ölkənin iqtisadi qüdrətinin artmasına, müdafiə qabiliyyətinin güclənməsinə, sosial sahələrin, elm, təhsil, səhiyyə, mədəniyyətin inkişaf etdirilməsinə yönəlmiş əhəmiyyətli bir sənəd kimi qiymətləndirdilər. Əsas nəticə isə budur ki, dövlətimiz inkişaf etdikcə onun iqtisadi siyasəti, bu siyasətin tərkib hissəsi olan dövlət büdcəsinin hazırlanması, təqdimatı və müzakirəsi prosesi də artıq təkmilləşib. Görünən odur ki, inkişafın daha sürətli, keyfiyyətli olması, yerli maliyyə mənbələrinin müəyyən edilməsi, məşğulluğun artırılması, sosial göstəricilərin yax-

şılaşdırılması üçün hökumət, müvafiq iqtisadi strukturlar daha fəal peşəkarlıq nümayiş etdirirlər. Artıq bir neçə 5 illikdir ki, ölkə iqtisadiyyatı astronomik sürətlə inkişaf edir. Bu isə, əlbəttə ki, ölkə Prezidenti cənab İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə həyata keçirilən sosial-iqtisadi islahatların məntiqi nəticəsidir.

Danılmaz bir faktdır ki, ötən dövrdə ölkədə çox böyük islahatlar böyük təpələ həyata keçirildi və bu sürət, bu həcm bu gün də davam etdirilməkdədir. Xüsusilə sosial sahədə inqilabi addımlar atıldı. Əhalinin sosial təminatının yüksəldilməsi üçün, hətta imkansız olan işlər belə görüldü. Bu gün ölkədə elə bir ailə yoxdur ki, sosial sahələrdə aparılan islahatlardan bəhrələnməmiş olsun. Ötən aylar ərzində əhalinin yaşayış şəraitinin yaxşılaşdırılması üçün görülən işlərin bir qismini də olsa, burada bir daha xatırlamaq və xatırlatmaq istəyirəm: minimum əmək haqqı, minimum pensiyalar, tələbə, doktorant, magistrant təqaüdlərinin, əlilliyə görə, şəhid ailələrinə, müharibə veteranlarına müavinətlərin, təhsil, səhiyyə, mədəniyyət işçilərinin əmək haqlarının artırılması, şəhid ailələri və məcburi köçkünlər üçün yeni qəsəbələrin salınması, əlillərin və şəhid ailələrinin mənzil-məişət şəraitinin yaxşılaşdırılması, problemlı kreditlərin öz həllini tapması və sair. Cənab Prezidentin də söylədiyi kimi, bütün bu sadalananlar çox ciddi sosial paketdir və bu paketin reallaşması bizim gücümüzü, potensialımızı göstərir, maliyyə imkanlarımızı ortaya qoyur. Bütün bunlar, əlbəttə ki, Azərbaycanı bölgədə və dünyada əhəmiyyətli yerə çıxarır.

Hazırda müzakirə etməkdə olduğumuz sosial təminatla bağlı büdcə layihəsi də bütün bu sadalanan nailiyyətlərimizin, sosial təminat sahəsində həyata keçirilən uğurlu addımların bariz bir nümunəsidir, aynasıdır, desək, yanıl-

marıq. Biz azalmayan, tam əksinə, ildən-ilə artan büdcənin vətəndaşa verdiyi təminatlarla fəxr edirik. Bu təminatlar güclü bir dövlətin, sarsılmaz dövlətçiliyin müjdəçisidir. Əlbəttə ki, birmənalı olaraq bu layihəni dəstəkləyirəm və ona səs verəcəyəm.

Eyni zamanda, bir neçə vacib məsələni də nəzərinizə çatdırmaq istəyirəm. Bu məsələlərdən biri sığınacaqlarla bağlıdır. Çox təəssüflər olsun ki, dünyanın bugünkü inkişaf düzənində hələ də baş verən zorakılıq hallarının, məişət zorakılığının və xüsusilə qadınlara qarşı bu kimi halların mövcud olması bir faktdır. Bir qayda olaraq bu kimi hallarda əziyyət çəkənlər qadınlar və uşaqlardır. Onlar qurbana çevrilirlər. Ailəsi tərəfindən, belə demək mümkündürsə, küçəyə atılan və ya küçədə qalmağa məcbur olan bu qadınların və azyaşlı uşaqların çox vaxt getməyə, sığınmağa, qalmağa yerləri olmur. Bu məsələ zaman-zaman həm Milli Məclis, həm də digər qurumlar tərəfindən gündəmə gətirilir. Biz də qatıldığımız toplantılarda, monitorinqlərdə, treninqlərdə bu məsələ haqqında dəfələrlə söhbət edirik, müraciətlərimizi edirik. Lakin, təəssüf olsun ki, hələlik bu məsələ öz həllini tapmayıb. Biz ölkə miqyasında, heç olmasa, böyük şəhərlərdə sosial sığınacaqların inşa edilməsi üçün büdcədə vəsaitin nəzərdə tutulmasını xahiş edirik.

İkinci bir məsələ məktəbyaşlı uşaqları olan ailələrə, heç olmasa, ildə bir dəfə yardımın verilməsi ilə bağlıdır. Bilirsiniz ki, uşaq pulları ilə əlaqədar məsələ gündəmdədir və tez-tez rast gəldiyimiz bir mövzudur. Bir az bundan əvvəl hörmətli həmkarımız Fəzail Ağamalı da bu məsələyə toxundu. Burada çox müxtəlif yanaşmalar, kateqoriyalar ola bilər. Mən bunu daha əvvəl toplantımızda da, komitə iclasında da dilə gətirmişdim. Şəxsən mənim xahişim odur

ki, ən azı ildə bir dəfə – sentyabr ayında məktəbyaşlı uşaqları olan ailələrə məktəb ləvazimatları almaq, ümumiyyətlə, məktəbə gedə bilmələri üçün birdəfəlik təminat verilsin. Görünən odur ki, hər il sentyabr ayında bu qəbildən olan ailələr, belə demək olarsa, “1 sentyabr” təlaşına girirlər. Düşünürük ki, bununla bağlı büdcədən hər hansı bir vəsaitin ayrılması mümkün ola bilər.

*Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi Sədrinin
birinci müavini Ziyafət Əsgərov sədrlik edir*

Sonuncu bir xahişim deputatı olduğum rayonla bağlıdır. Zərdab rayonundan daxil olan çoxsaylı müraciətləri nəzərə alaraq rayonda şəhid ailələri və müharibə veteranları üçün 36 mənzilli yaşayış binasının tikilməsi məsələsinin də tezləşdirilməsi, fikrimizcə, məqsədəuyğun olardı. Bir daha bu layihəyə səs verəcəyimi bildirirəm və təşəkkür edirəm. Diqqətinizə görə sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Saat 4-ə qədər fasilədir.

(FASİLƏDƏN SONRA)

*Azərbaycan Respublikası Milli Məclisinin Sədri
Oqtay Əsədov sədrlik edir*

Sədrlik edən. Müzakirələrə davam edirik. Əli Məsimli buyursun.

Ə.Məsimli. Çox sağ olun, cənab Sədr. 4,2 milyon insanı əhatə edən sosial proqram, paket 2020-ci ildə də davam edəcək. Bu məsələ cənab nazirin çıxışında çox əhatəli formada öz əksini tapdı. Hesab edirik ki, 2020-ci

ilin büdcəsinin sosial yükünün, eyni zamanda, əmək haqlarının, pensiyaların, digər ödənişlərin də artırılması istiqamətində atılan addımlar bu il başlanan genişmiqyaslı sosial paketin növbəti ildə də həyata keçirilməsinə çox gözəl, mühüm bir töhfə olacaq. Ona görə də bunu müsbət qiymətləndiririk.

Eyni zamanda, konkret təkliflər istiqamətində bəzi məsələləri nəzərə çatdırmaq istəyərdim. Demografik qocalmaya məruz qalan ölkələr müxtəlif üsullardan istifadə edərək çalışırlar ki, daha az adam pensiya alsın və o pensiyaçıların cəmiyyətə yükü azalsın. Sovet məkanında, postkommunist məkanında da bu üsuldən müəyyən dərəcədə istifadə edirlər. Amma bu üsuldən istifadə zamanı təkcə demografik qocalmaya görə deyil, bu ərazilərdə əmək haqqının aşağı olmasına görə də çalışırlar ki, yük müəyyən dərəcədə aşağı düşsün. Amma baxaq, görək, əgər Rusiyada əhalinin 30 faizi pensiya yaşında olan insanlardırsa, pensiyaçılardırsa, Azərbaycanda əhalinin cəmi 13 faizi pensiyaçıdır. Buna baxmayaraq, Azərbaycanda da pensiya sisteminin mahiyyəti ondan ibarətdir ki, daha az adam pensiya alsın, pensiya alan adam işləməyə etibarlı ilə, məbləğ etibarlı ilə daha az məbləğdə pensiya alsın. Hesab edirəm ki, bu, perspektivli bir konsepsiya deyil. Bu konsepsiyayı xarici ekspertləri də dəvət etməklə, əsaslı surətdə yenidən işləmək lazımdır ki, pensiya yaşına çatan daha çox adamın pensiya almaq imkanı olsun, yəni yaşlı insan üçün pensiya almaq əlçatan olsun.

İkincisi, Azərbaycanda pensiya yaşının 65 yaşa çatdırılması qadınlar və kişilər üçün artıq faktır. Təbii ki, zamanında biz bu məsələyə münasibət bildirmişdik. Amma elə sahələr var ki, – mən araşdırdım, – həm kişilərin, həm də qadınların, xüsusən qadınların işlədiyi elə sahələr var ki,

doğrudan da, ziyanlı işlərdir. Bax, burada əks arqument gətirilir ki, müəllimlər, həkimlər pensiyaya çıxmaq istəmir, daha çox işləmək istəyirlər. Amma araşdırmalar göstərir ki, hamı müəllim, həkim deyil, ağır işlərdə çalışanlar da var. Ona görə də ağır işlərdə çalışanların vaxtından əvvəl pensiyaya çıxmasında güzəştli prinsiplərin, şərtlərin yenidən işlənilib hazırlanmasını vacib hesab edirik.

Qeyd edim ki, bir sıra ölkələrdə yaşı 70-dən yuxarı olan insanların pensiyalarına əlavələr edirlər. Bizdə minimum pensiya 200 manatdır, orta pensiya 293 manat olacaq. Amma əksər pensiyaçıları bunun arasında olan rəqəmlərlə pensiya alırlar, yəni pensiya aşağıdır. Ona görə də yaşı 70-dən yuxarı olan insanlara əlavə pensiyanın verilməsi ilə bağlı olan beynəlxalq praktikanı Azərbaycanda da tətbiq etmək çox vacibdir.

Pensiya sistemində aparılan islahatlar işsizliyə görə müxtəlif variantlı proqramların həyata keçirilməsinə gətirib çıxarır. Mən özünüməşğulluğu müsbət qiymətləndirirəm. Amma işsizliyə görə müavinətin verilməsi məsələsinə baxaq. Qeydiyyatda cəmi 20 min nəfər insan alınır. Əgər Beynəlxalq Əmək Təşkilatının metodikası ilə ölçsək, bu rəqəm 250 nəfərə qədərdir, amma 1117 adama işsizliyə görə müavinət verilir. Yəni hər 100 adamdan təxminən 6 adama işsizliyə görə müavinət verilir. Amma Beynəlxalq Əmək Təşkilatının rəqəmlərindən çıxış edəndə 250 nəfərdən yalnız 1 adama pensiya müavinəti verilir. Bu da rəmzi xarakter daşıyır. Buna yenidən baxılması, yenidən işlənilməsi çox vacibdir.

İndi struktur islahatları gedir. Bu zaman hökumət nə qədər çalışsa, yenə də ixtisarlara olmasa labüddür. Amma fakt odur ki, ümumi işə böyük töhfələr verə bilməyən, potensialı aşağı olan işçilərlə yanaşı, yüksək ixtisaslı,

yüksək qabiliyyətli, islahatlara töhfə verə bilən insanlar da ixtisara düşür. Bilavasitə müvafiq qanunvericiliyin sənədlərindən istifadə ediləndə, hətta onların bir hissəsi, daha doğrusu, xeyli hissəsi heç kompensasiya almadan gedir. Harada isə ərizə yazdırılır və sair. Ona görə də o insanlara böyük zərbə dəyir. Hesab edirəm, həmin insanlar da bilavasitə ixtisara düşən zaman, heç olmasa, onların maddi vəziyyətinə müsbət təsir göstərən bir variant kimi qanunvericilikdə müəyyən bir dəyişiklik etmək lazımdır ki, o insanlar mütləq kompensasiya alsınlar.

Bizdə ehtiyac meyarı 160 manat, yaşayış minimumu isə 190 manat götürülüb. Bizim mövqeyimiz aydındır. Mən bir də təkrar edirəm. Bunu təkcə biz deyil, Azərbaycan parlamentinin Sədri də dəfələrlə bildirib ki, ehtiyac meyarı və yaşayış minimumu məsələsini bir-birinə yaxınlaşdırmaq deyil, ehtiyac meyarını aradan qaldırmaqla yalnız yaşayış minimumunun saxlanması çox vacibdir. Bir neçə il bundan əvvələ qədər belə bir stereotip var idi ki, yaşayış minimumunu və minimum əmək haqqını bir-birinə yaxınlaşdırmaq üçün uzun illər tələb olunur. Amma Prezidentin bir fərmanı ilə minimum əmək haqqı nəinki yaşayış minimumuna yaxınlaşdı, indi ondan da yuxarıdadır. Deməli, bu məsələni həll etmək olar.

Bu məsələnin həllində mən bir variantı da qeyd edəcəyəm. Mətbuatda çox yazılan uşaq pulu məsələsinə bu məsələnin təsiri necə olacaq? Məsələn, hökumət hələlik bu prosesə “hə” cavabı verməyə hazır deyilsə, hesablamalar müəyyən zaman aparırsa, elə bu ildən müəyyən addımları atmaq olar. O addımların mahiyyəti nədən ibarətdir?

Yeni doğulan uşağa 105 manat birdəfəlik kompensasiya, müavinət verilirdi. İndi bu məbləğ 200 manata qaldırılır. Çox yaxşıdır. Amma yeni doğulan uşağın

xərcləri, aydındır ki, bundan 5 dəfə, 6 dəfə, hətta 10 dəfə çoxdur. Ona görə mən təklif edirəm ki, yeni doğulan uşağa görə 200 manat deyil, 500 manat müavinət verilsin. Bu da uşaq pulu məsələsində müəyyən addımın atılmasına gətirib çıxaracaq. Hesablamalara görə, burada əvvəlki variantda təxminən 16 milyon manat pul lazımdır. Mənim təklif etdiyim variantda 40 milyon manat pul lazımdır. Bütçə xərcləri az qala 27 milyard manata çatan bir ölkədə ortadakı fərq 35 milyon edir. Bu elə də böyük bir pul deyil ki, bu məsələyə diqqət edilməsin. Bu, həm də yeni doğulan uşaqların sağlamlığı nöqtəyi-nəzərindən lazımdır. Ona görə də uşaq pulu məsələsinə təkcə uşaqların sayının çoxalması bucağından baxılması düzgün deyil.

Uşaqların sayının artması deyil, sağlam uşaqların doğulması vacibdir. Uşaqların sağlam böyüməsi burada prioritet məsələ təşkil etməlidir. O prioritet təşkil etsə, bir neçə yeni variantla ortaya yaxşı bir şey çıxarmaq olar. Məsələn, biz ehtiyac meyarının əvəzinə yaşayış minimumunu götürsək, onda nə alınır? Ehtiyac meyarı ilə yaşayış minimumunu 4 nəfərlik ailəyə tətbiq edəndə, fərqi birbirindən çıxanda, alınan nəticədən 400 manatı çıxanda bir ailəyə 172 manat və hər adama təxminən 43 manat düşür. Əgər 2020-ci ildə tətbiq olunan variantda artıq hər 4 nəfərdən ibarət ailəyə 240 manat əlavə düşəcəksə, onu da 4 nəfər üzvə böləndə, hər adama 60 manat düşür. Amma mənim təklif etdiyim yaşayış minimumu variantı ilə çıxış edəndə 4 nəfərlik ailəyə, ümumilikdə, 760 manat vəsait düşür ki, bu da bilavasitə bu variantda ailənin hər nəfərinə böləndə 90 manat alınır, 90 manat isə 43 manat ilə müqayisədə yaxşıdır. Bu da hesab edirəm ki, həmin uşaq pulu ideyasında ailənin əlavə maliyyə ilə təmin edilməsi istiqamətində irəliyə doğru bir addımdır. Ona görə də

həmin təkliflərin qeyd olunmasını, təhlil edilməsini, mümkün olan variantların gələn ildən tətbiq olunmasını xahiş edirəm. Diqqətinizə görə təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Vahid Əhmədov yoxdur.
Qənirə Paşayeva

Q.Paşayeva. Hörmətli Sədr, hörmətli millət vəkilləri! Biz, təbii ki, Sosial təminatı və müdafiəni həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının 2020-ci il büdcəsi haqqında qanun layihəsini dəstəkləyirik və 4 milyondan çox insanımızı əhatə edəcək bu sosial paketi yüksək səviyyədə qiymətləndiririk. Ümumiyyətlə, cənab Prezidentin və ölkəmizin Birinci vitse-prezidenti çox hörmətli Mehriban xanımın rəhbərliyi altında bu sahədə həyata keçirilən islahatlar cəmiyyətimiz tərəfindən yüksək qiymətləndirilir. Biz Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi sistemində həyata keçirilən böyük işləri, islahatları dəstəkləyirik. Bu qurum və onun fəaliyyəti ilə bağlı gələn şikayət məktublarının sayı, demək olar ki, tamamilə azalır. Nazirlik gələn müraciətləri çox yüksək səviyyədə cavablandırır, izahatlar verir. Bu da vətəndaşlarımızın məmnuniyyətini artırır.

Mən, sadəcə, bir neçə təklifimi səsləndirmək istəyirəm. İlk öncə millət vəkili seçildiyim və ölkəmizin ön cəbhə rayonlarından biri olan Tovuz rayonu ilə bağlı bəzi məsələləri vurğulamaq istəyirəm. Cənab Prezidentimizin rəhbərliyi altında şəhid ailələrinə və Qarabağ müharibəsi əlillərinə artan diqqət, qayğı hamımızı məmnun edir. Biz özəlliklə onların maddi-məişət vəziyyətinin yaxşılaşdırılması istiqamətində həyata keçirilən işləri dəstəkləyirik. Amma mən cənab nazir Sahil müəllimə üz tutaraq bir məsələni vurğulamaq istəyirəm ki, ölkəmizin ən çox şəhid ailəsi və müharibə əlili olan rayonlarından biri Tovuz

rayonudur, ön cəbhə rayonudur. Amma çox təəssüf ki, 2016, 2017, 2018-ci illərdə Tovuz rayonunda şəhid ailələri və müharibə əlilləri üçün, demək olar ki, nə mənzil tikilib, nə də istifadəyə verilib. Bu insanlar isə növbələrdə gözləməyə davam edirlər.

Mən çox təşəkkür edirəm, eyni zamanda, Sahil müəlim, Sizə də təşəkkür etməyi özümə borc bilirəm ki, 2019-cu ildə 10 mənzil – onlardan 7-si Qarabağ müharibəsi əlillərinə, 3-ü şəhid ailələrinə verilib. Amma Tovuzda 177 Qarabağ müharibəsi əlili və 91 şəhid ailə illərlə növbədə gözləyirlər. Yaşları çox, maddi durumu, ailə vəziyyətləri çox ağır olan insanlar var. Ona görə biz çox xahiş edirik ki, 2020-ci ildə ön cəbhə rayonu olduğunu da nəzərə alaraq, 3 il ərzində burada mənzillərin tikintisi olmadığı və insanların uzun müddət növbələrdə gözlədiyi üçün Tovuz rayonunun şəhid ailələrinə və Qarabağ müharibəsi əlillərinə ayrılan evlərin sayı artırılсын. Bunun, heç olmasa, ən azı iki dəfə artırılmasına çox ciddi ehtiyac var. Nəzərə almaq lazımdır ki, bu gün növbədə gözləyənlərin bir çoxu məhz elə ön cəbhə kəndlərində yaşayır.

“DOST” mərkəzinin yaradılması çox vacib islahatlar zəncirində önəmli bir yeri tutdu. Nə qədər bürokratik əngəllər, süni maneələr aradan qalxdı. Bu mərkəzlərin Bakı ilə bərabər, il ərzində zonalarda da yaradılması məsələlərinin aktuallaşması çox önəmlidir. Bu, bölgələrimizdə insanlara xidmət baxımından yüksək keyfiyyəti təqdim etmiş olur.

Üçüncü bir məsələ autizm sindromlu uşaqlarla bağlıdır. Siz görülən işlərlə bağlı çox geniş və ətraflı məlumat verdiniz, biz də dinlədik. Autizm və daun sindromlu uşaqlarla bağlı yaradılan dəstək mərkəzlərinin artması ilə əlaqədar fikirlərinizi söylədiniz. Bu mərkəzlərin bölgə-

lərdə, zonalarda daha da artmasına ehtiyac var. Çünki bu cür uşaqları olan ailələrin övladlarını zonalardan, bölgələrdən, kəndlərdən mərkəzlərə gətirilməsi, burada qalması, onlara bu xidmətlərin göstərilməsi üçün imkanları o qədər yoxdur. Bu xidmətlər pulsuz olsa da, onlar gəlməlidirlər, harada isə günlərlə qalmalıdırlar. Ona görə biz xahiş edirik, bölgələrdə bu mərkəzlərin açılmasına çox ehtiyac var.

Ümumiyyətlə, autizm sindromlu uşaqların sayı getdikcə daha da artır. Ailələrin bu istiqamətdə müraciətləri var ki, bu uşaqların müalicəsini, təhsilini, treninqləri və sairəni özündə nəzərdə tutan bir proqramın olmasına ehtiyac var. Nəzərə alsaq ki, bu, getdikcə daha da artan bir problemdir, bu məsələnin diqqət mərkəzində olmasını xahiş edirik.

Digər bir məsələ odur ki, fiziki imkanları məhdud insanlarımıza verilən pensiyaların, müavinətlərin həcmi getdikcə daha da artır və biz bunu dəstəkləyirik. 18 yaşına çatmayan fiziki imkanları məhdud bir qrup uşaqlarımız var ki, onlara verilən müavinətlərin artması məsələsini ailələr ciddi şəkildə ortaya qoyurlar. Analar deyirlər ki, bu uşaqların əksəriyyəti xəstədir, onları qoyub işə gedə bilmirlər. Bağçalara qoyma imkanları da, demək olar ki, məhduddur. O uşaqlara evdə baxmaq məcburiyyətindədirlər və bu hal da onların işləməsinə mane olur. Ona görə bu uşaqların müalicəsi, onların müəyyən təlimlərdən, treninqlərdən, dəstək proqramlarından yararlı olmaları istiqamətində də məsələnin bu büdcə layihəsində olmasa da, gələn ilin büdcə layihəsində diqqətdə saxlanmasına ehtiyac var.

Mən çox təşəkkür edirəm ki, siz komitədə bizim suallarımızı cavablandıranda əlillərin məşğulluğu ilə bağlı geniş məlumatlar verdiniz. Qanunvericilikdə əlillərə iş yerləri ilə bağlı ayrılan kvotalara, siz də bunu söylədiniz,

çox təəssüf ki, bir çox dövlət qurumları, özəl qurumlar əməl etmirlər. Əlillərə iş yerləri ilə bağlı ayrılan kvotalara əməl olunması üçün yeni mexanizmlər işlənilir və bu mexanizmlərlə bu prosesin, bu problemin aradan qaldırılma imkanları getdikcə artacaq. Nəzər alsaq ki, rayonlarda iş yerləri mərkəzlərə nisbətən daha azdır, biz regionlarda, bölgələrdə bu məsələyə xüsusi diqqətin yetirilməsini xahiş edirik.

Bəzən biz regionlarda bu məsələni qaldıranda deyirlər ki, bu insanların hər hansı bir peşəyə uyğun qabiliyyətləri, bilik və bacarıqları yoxdur. Ona görə də bölgələrdə əlillərin həmin o kvotaları doldura bilməsi üçün, yəni bəhanələrin kəsilməsi, əlillərin peşə bacarıqlarının artırılması istiqamətində olan proqramların daha da genişlənməsi, əlillərin özünüməşğulluq proqramında onlara daha geniş imkanların yaradılması məsələsi, inanırıq ki, daha çox diqqətdə olacaq. Biz bunu Sizdən çox xahiş edirik.

Bir məsələni də vurğulayım ki, əlilliyin verilməsi ilə bağlı Sizin rəhbərlik etdiyiniz quruma müraciət göndərəndə bizə deyirlər ki, bunu səhiyyə qurumlarından gələn sənədlər əsasında verirlər, yəni problem bu sənədlərin verilməsindədir. İndi səhiyyə nazirimiz burada iştirak etmir, amma mən düşünürəm ki, bu problemin də ortadan qaldırılması üçün çalışmaq lazımdır. İnsanlar bu prosesdən 2–3 dəfə təkrar keçməsinlər. Bu sənədlərin düzgün təqdim olunması məsələsində çox işləri ciddi şəkildə artırmaq lazımdır. Çünki mən də anlayıram, Əmək və Əhəlinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinin bu sahəyə nəzarət edən qurumları deyir ki, “bizə sənədlər belə gəlir, biz bunun əsasında bunu təyin etmişik”. Sənədlərin düzgün formada göndərilməsi lazımdır. Bu problemin də ortadan qaldırılması üçün bu mexanizmi işləmək lazımdır.

Sonda birinci, ikinci qrup əlillərin ali təhsil müəssisələrində ödənişli təhsil haqqından azad edilməsi məsələsi ilə bağlı biz cənab Prezidentə təşəkkür edirik. Çox önəmli bir addımdır. Üçüncü qrup əlillərimizin də bununla bağlı xahişləri var. İnanırıq ki, bu məsələyə də mütləq baxılacaq, bu qrup əlillərimizin də təhsil almağa təşviq edilməsi prosesi həyata keçiriləcək.

Mənim bəzi həmkarlarım da vurğuladı, zorakılıq qurbanı olan anaların və uşaqların müdafiəsi istiqamətində sığınacaqların yaranmasına ciddi şəkildə ehtiyac var. Bu məsələnin diqqətdə olmasını xahiş edirik. Layihəni dəstəkləyəcəyik və uğurlar arzulayırıq.

Sədrlik edən. Sağ olun. Elmira Axundova.

E.Axundova. Çox sağ olun. Hörmətli Sədr, deputat həmkarlarım, hörmətli qonaqlar! Biz bu gün Sosial təminatı və müdafiəni həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının 2020-ci il büdcəsi haqqında qanun layihəsini müzakirə edirik. Respublikada, demək olar ki, ən dinamik işləyən, sosial müdafiəni çox uğurla həyata keçirən, inqilabi dəyişikliklərə start verən bir nazirliyin büdcəsinə baxırıq. Bu nazirliyin əməkdaşlarına və rəhbərinə həm cənab Prezident, həm də biz deputatlar çox inanır və onlardan çox şey gözləyirik. Ona görə biz şəxsən Sahil Babayevə onun çox ağır və məsuliyyətli işində daha böyük uğurlar arzulayırıq və ona hər zaman dəstək olmağa hazırıq.

Təqdim edilən 2020-ci ilin dövlət büdcəsində nəzərdə tutulan sosial paketi biz komitə iclaslarında da ətraflı təhlil etdik. Hörmətli Sahil müəllim də bizə bu paket barədə çox dolğun, dəqiq məlumatlar verdi. Ona görə də biz bu layihəyə səs verəcəyik. İnanırıq ki, gələn il bütün layihələr reallaşacaq və bunun nəticəsində insanlarımızın sosial

durumu daha da yaxşılaşacaq.

Mən bir sıra təkliflərimi komitə iclasında səsəndirmişəm. Ona görə cəmi iki təklifim var. Əvvəla, hörmətli Sahil Babayevdən xahiş edərdim ki, pensiyaçılar üçün ictimai nəqliyyatın pulsuz olması haqqında düşünölsün. Bəlkə də bu, birbaşa onun səlahiyyəti daxilində deyil. Lakin hər halda belə bir təşəbbüsü irəli sürə bilər və onu eşidəcəklər. Artıq bir çox ölkələrdə, məsələn, Rusiyada, Avropa dövlətlərində pensiyaçılar bu imtiyazdan istifadə edirlər.

Gələn ilin büdcəsində müxtəlif növ kateqoriyalar üçün bir sıra sosial güzəştlər və imtiyazlar nəzərdə tutulub. Lakin yaşlı vətəndaşlarımızın, demək olar ki, pensiyadan başqa əlavə gəliri yoxdur. Əgər biz gələn il pensiyaçılara ictimai nəqliyyat növlərini pulsuz etsək, bu, yeni ildə onlar üçün ən qiymətli hədiyyə olardı.

İkinci təklifim: bunu mən dəfələrlə səsəndirmişəm, ahıl olan insanlara, yəni yaşı 75–80 və daha çox olan insanlara dərmanlar ya pulsuz verilsin, ya da onların pensiyasına şərti olaraq “dərman pulu” dediyimiz məbləğ əlavə edilsin. Mən bunu yenə də dünya təcrübəsinə əsaslanaraq deyirəm. Məsələn, Almaniyada pensiyaçılar səhhətləri üçün vacib olan bütün dərmanları pulsuz alırlar. Çox arzulayardıq ki, bu xoş və nəcib təcrübə Azərbaycanda da tətbiq olunsun. Çünki bizim inkişaf səviyyəimiz buna imkan verir. Diqqətinizə görə minnətdaram.

Sədrlik edən. Sağ olun. Musa Quliyev.

M.Quliyev. Çox sağ olun, hörmətli cənab Sədr. Hörmətli millət vəkülləri, cənab Prezidentin qeyd etdiyi kimi, 2019-cu il sosial müdafiə sahəsində xüsusi il kimi bizim dövlətin tarixinə düşəcəkdir. Bu il ərzində cənab Prezidentin 30-a yaxın fərman və sərəncamı ilə iki çox ciddi

islahatlar zərfi qəbul olundu ki, bu zərflər nəticəsində 5 milyona yaxın vətəndaşın sosial rifahı yaxşılaşdı. Bütün bunların həyata keçirilməsində, mən deyərdim, həm hərəkətverici qüvvə, həm də ağır işi öz üzərinə götürən Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyidir ki, bu işin də öhdəsindən çox böyük məharətlə gəldi. Biz də bu məsələləri komitədə çox geniş müzakirə etmişik. Bir daha özümə borc bilirəm ki, Nazirliyin son ildəki uğurlu fəaliyyətini qeyd eləyək və onların kollektivinə uğurlar arzulayaq. Xüsusilə “DOST” Agentliyinin açılması sosial müdafiə sahəsində inqilabi xarakterli bir yenilikdir.

Hörmətli Sahil müəllimin dəvəti ilə bir qrup millət vəkili ilə orada iştirak etdik, işlərlə tanış olduq. Məmnunluq indeksi 90 faizdən yuxarıdır. Eyni zamanda, özünüməşğulluq proqramları, pensiyaların elektron təminatının aparılması, “DOST” işçi proqramı – bunlar çox böyük yeniliklərdir və bu sahədə böyük uğurların başlanğıcı kimi bizi sevindirir. Qeyd edirəm ki, sosial təminatı və müdafiəni həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının 2020-ci ildəki büdcəsi də reallığa əsaslanan büdcədir və bu büdcə imkan verir ki, gələn il də bizim vətəndaşlarımızın sosial rifah halı daha etibarlı şəkildə təmin olunsun.

Bir sıra təkliflərim var və o təklifləri söyləmək istəyirəm. Birinci təklifim həmkarlar ittifaqlarına istirahət üçün ayrılan yollayışlar ilə bağlı xərclərin az olması ilə əlaqədardır. Bilirsiniz ki, əhalinin sağlamlığının qorunması, işçilərin əmək qabiliyyətinin yüksək səviyyədə saxlanması, istirahətinin yaxşı təmin olunması, xüsusilə sosial müdafiəyə ehtiyacı olan insanların sanatoriya-kurort müalicəsinin təmin olunması məhz bu büdcədən maliyyələşdirilir. Ancaq təxminən 2014-cü ildən etibarən, ötən dövrü götürsək, Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun

büdcəsinin 60 faizdən çox artmasına baxmayaraq, sanatoriya-kurort və istirahət üçün yollayışların məbləği cəmi 9 faiz artmışdır. Daha az olan məbləğ isə uşaqların istirahəti üçün ayrılan məbləğdir ki, neçə illərdir bu məbləğ, demək olar, dəyişməz olaraq qalır. 320 min və 340 min arası çox cüzi rəqəmdir. Hörmətli Sahil müəllimdən, hökumətimizin üzvlərindən xahiş edərdim ki, bu məsələdə imkan daxilində artımlar edilməsinə şərait yaratsınlar.

Başqa bir təklifim, – mən bu təklifi komitədə də səsləndirmişdim, – universiteti yeni bitirən, yaxud əmək bazarına yeni atılan gəncləri özəl sektorda sahibkarlar çox həvəssiz işə qəbul edirlər. Səbəb onların iş təcrübəsinin olmamasıdır. Amma bu insan da universiteti bitirəndən, yaxud, əmək qabiliyyəti yaşına çatandan sonra haradasa işləməlidir ki, iş təcrübəsi olsun. Ona görə təklif edirəm ki, bu insanların işə qəbulunu stimullaşdırmaq, özəl sektorda işəgötürəni maraqlandırmaqdan ötrü İşsizlikdən Sığorta Fondunun vəsaiti hesabına 5–6 ay müddətinə işəgötürənlə müştərək əmək haqqı verilsin. Yəni əmək haqqının 50 faizi işəgötürən, 50 faizi isə İşsizlikdən Sığorta Fondunun vəsaiti hesabına həyata keçirilsin.

Hörmətli Əli müəllim və Qənirə xanım pensiya yaşına yaxınlaşan insanların, işçilərin ixtisarı ilə bağlı məsələyə toxundular. Əgər 62–63 yaşında şəxs ya iş yerinin, ya da müəssisənin ləğv olunması ilə əlaqədar ixtisara düşürsə, bu yaşda insanların sonradan iş tapması olduqca çətindir. Onlar üçün də hər hansı bir imtiyazın tanınması, yaxud, onların imtiyazlı şəkildə pensiyaya çıxarılması imkanına da baxmaq olar, lazım gələrsə, qanunvericilikdə də belə bir dəyişiklik etmək olar.

Bütövlükdə, Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun büdcə-

sini məqbul büdcə hesab edirəm. Düşünürəm ki, gələn il əhalimizin sosial rifahının daha da yaxşılaşmasına imkan verən büdcədir. Büdcənin lehinə səs verəcəyəm. Xeyirli, uğurlu olsun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Sədaqət Vəliyeva.

S.Vəliyeva. Söz verdiyiniz üçün çox təşəkkür edirəm, Oqtay müəllim. Hörmətli cənab Sədr, hörmətli millət vəkilləri! Həqiqətən də, təqdim olunmuş 2020-ci il dövlət büdcəsinin layihəsi yeni makroiqtisadi şəraitin yaratdığı yeni iqtisadi təlatümləri, reallıqları, habelə ölkəmizin üzləşdiyi strateji çağırışları nəzərə alır. Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin ənənəvi olaraq sosialyönlü siyasətinin və onun əsasında duran vətəndaş məmnunluğunun təmin edilməsi məqsədi ilə müvafiq maliyyə təminatı yaradılıb. Bütövlükdə, 2020-ci il dövlət büdcəsinin sosialyönlülüyünün və investisiyatutumluğunun davam etdirilməsi, əhalinin rifah halının yaxşılaşdırılması və sosial müdafiəsinin gücləndirilməsi prioritet istiqamət olaraq saxlanılacaq.

Mən bu gün təqdim olunan sosial təminat və müdafiə paketini də çox yüksək dəyərləndirirəm və ona səs verəcəyəm. Ümumilikdə, gələn ilin dövlət büdcəsində sosial xərclərə daha çox yer verilir və bu mənada hökumət vətəndaşların sosial rifah halını nəzərə alaraq, maaş və pensiyaların, eyni zamanda, digər sosial ödənişlərin artırılması planını da həyata keçirəcək. Bütün bunları nəzərə alaraq, bir neçə təklifimi demək istərdim.

Birinci təklifim valideyn himayəsindən məhrum olmuş azyaşlılara dövlətin ödədiyi müavinətlərin artırılması ilə bağlıdır. Bilirik ki, uşaq valideynlərinin birini, yaxud hər ikisini itirdikdə ona olan dövlət qayğısı çox önəmli məsələyə çevrilir. Düşünürəm ki, bu məsələyə baxılması,

müavinətin məbləğində və verilmə mexanizmində dəyişikliklər edilməsi məqsədəuyğun olardı.

İkincisi, əlilliyə və yaşa görə pensiya və təqaüdlərin artırılması məsələsinə baxılması məqsədəuyğun olardı. Bu gün 100–130 manat təqaüdlə minimum yaşayış və ehtiyac əmək haqqı arasında xeyli fərq var.

Üçüncüsü, mən Əli müəllimin işsizliyə görə verilən müavinətlərə baxılması məsələsi ilə bağlı təklifini çox dəstəkləyirəm. Gəlin, görək, bu gün Azərbaycanda nə qədər insan 68-ci maddə ilə işdən azad olunub. Elə rayon var ki, işsizliyə görə cəmi 3 nəfər müavinət alır. Bu məsələnin mexanizminə baxılması çox məqsədəuyğun olardı.

Dördüncüsü, öz sahəmlə əlaqədar olduğu üçün ağır formada vərəmə yoluxmuş insanların sosial müdafiə məsələsinin nəzərə alınmasını xahiş edərdim. Həbs yerindən azad olunmuş, ağır xəstəliyə yoluxmuş, orada müalicə proqramına qoşulmuş, lakin müalicəni axıra çatdırıbilməyən insanlar var. Onların sayı da çox deyil, 20–30, bəzən 50 arasında dəyişilir. Beynəlxalq təşkilatlar onlara kömək məqsədi ilə indiyə qədər 50–80 manat məbləğində vəsait ayırırdı. O insanlar həbs yerindən azad olunan sonra öz müalicələrini burada başa çatdırırdı. Bunlar çox təhlükəli xəstəlik olaraq nəzərə alınmalıdır. Çünki onlar müalicəni kəssələr, xəstəliyinin qalması ətrafdakı insanların yoluxması üçün böyük şərait yaratmış olur. Bu heç də yaxşı bir hal deyil. Bunu nəzərə alaraq, hesablamışıq ki, bu, 15–20 min manat arasında vəsaitdir. Hidayət müəllimlə görüşdük, bu barədə söhbət etdik. Bu məsələ bir daha nəzərdən keçirilsə, çox yaxşı olar. Diqqətinizə görə çox təşəkkür edirəm. Sağ olun.

Sədrlik edən. Sağ olun. Cavid Osmanov.

C.Osmanov. Təşəkkür edirəm, cənab Sədr. Hörmətli

millət vəkilləri, hörmətli hökumət üzvləri! Düzdür, son vaxtlar əhalinin sosial müdafiəsi, təminatı sahəsində, ölkəmizin iqtisadi qüdrəti artdıqca insanların sosial rifah halının yaxşılaşdırılması istiqamətində ciddi işlər görülür, tədbirlər həyata keçirilir. Heç də təsadüfi deyil ki, 2019-cu il cənab Prezidentimiz tərəfindən sosial islahatlar ili kimi qeyd olunur. Biz bilirik ki, 2019-cu ildə cənab Prezidentimiz tərəfindən çox sayda insanın sosial rifah halının yaxşılaşdırılması istiqamətində həm əmək haqlarının, həm də müavinət və pensiyaların artırılması ilə bağlı sərəncamlar imzalanmışdır. Heç də təsadüfi deyil ki, oktyabrın 15-də cənab Prezidentimizin rəhbərliyi altında keçən iqtisadi müşavirədə dövlət başçısı vurğulamışdır ki, bu sahədə çoxlu islahatlar aparılır, müsbət tendensiya müşahidə olunur, şəffaflyq istiqamətində ciddi tədbirlər həyata keçirilir.

Bir məsələyə toxunmaq istəyirəm. Ölkəmizin iqtisadi qüdrəti artdıqca, təbii ki, şəhid ailələrinə və Qarabağ əlillərinə də dövlət qayğısı artır, onların mənzil-məişət problemlərinin həlli istiqamətində çox ciddi islahatlar aparılır, tədbirlər görülür. Onların nəqliyyat vasitələri ilə təminatında günbəgün artım müşahidə olunur. Eyni zamanda, onlara verilən müavinət və pensiyaların da məbləği artırılır.

Sahil müəllim də burada iştirak edir. Sadəcə, bir məsələyə aydınlıq gətirilməsini istərdim. Bütün bölgələrdə şəhid ailələri və Qarabağ əlilləri üçün fərdi mənzillər tikilir. Burada fərdi mənzillərin tikintisi Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyi tərəfindən həyata keçirilir. Lakin mənzillər tikildikdən, onların inşası başa çatdıqdan sonra orada kommunal xidmətlər həyata keçirilmir. Çünki ya təbii qaz xətti çəkilir, ya elektrik enerjisi təminatı olur, ya

da yol infrastrukturunu həyata keçirilir. O qəbildən olan insanlar da yerli icra hakimiyyəti orqanlarına üz tuturlar. Çünki onlara da elə məlumat verilir. Bu evlərin təhvil verilməsi çox gecikdirilir.

Təmsil etdiyim Ağdaş rayonunda cənab Prezidentimizin tapşırığı əsasında son 2 ildə 27 fərdi ev tikilib. Bunlar vahid bir ərazidə kompakt şəkildə tikilibdir. Amma o evlər bu günə kimi hələ də verilməyib. Məndə olan məlumata görə, bu problem bütün bölgələrdə var. Ona görə də Sahil müəllimdən xahiş edərdim ki, əgər nazirlik bu missiyanı yerinə yetirirsə, gələcəkdə də Maliyyə Nazirliyi qarşısında vəsatət qaldırsın və əlavə maliyyə vəsaiti ayrıldıqdan sonra onların da kommunal xidmətlərlə təmin olunmasına dəstək olsunlar. Ümumilikdə, qanun layihəsinə dəstək olacağam. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Sağ olun. Gündəliyin 2-ci və 3-cü məsələləri ətrafında müzakirələr oldu və qurtardı. Sözü verək Sahil Babayevə.

S.Babayev. Çox sağ olun, Oqtay müəllim. Hörmətli deputatlar, çoxsaylı suallar verildi. Mən suallara qısa şəkildə cavab verməyə çalışacağam. Ümumilikdə, təqribən 50 sualdır.

İlk öncə Qüdrət müəllimin pensiyaların azlığı ilə, 200 manat olması ilə bağlı sualına cavab verim. Minimum pensiya məbləği 200 manatdır və təkcə bir il ərzində 116 manatdan minimum pensiyanı 72 faiz artıraraq 200 manata çatdırdıq. Əlbəttə ki, bu artım üzərində davamlı olaraq iş aparılır. Amma xüsusi vurğulanmalıdır ki, ilk dəfə Azərbaycanda minimum pensiya yaşayış minimumunun üzərində oldu. Eyni zamanda, qeyd edim ki, pensiya alan bir çox şəxslərə, xüsusilə əliliyi olan şəxslərə əlavə olaraq müxtəlif təqaüdlər ödənilir. Məsələn,

Qarabağ müharibəsi əlilliyi olan şəxslərə 250 manatadək, digər əlilliyi olan şəxslərə 100 manatadək təqaüdlər ödənildi. Bu kontingent kifayət qədər genişdir. Pensiya alan insanlar içərisində təqribən 400 minə yaxın insan da əlavə olaraq cənab Prezidentin təqaüdlərini əldə edirlər. Bu proses davamlı olacaqdır və Azərbaycanda minimum pensiya məbləğinin artırılmasına dair mütəmadi işlər görülməkdir.

Qüdrət müəllim də, bir çox hörmətli deputatlarımız da mənzil təminatı ilə bağlı məsələ qaldırdılar. Mən ilk öncə həm çıxış edən, həm də çıxış etməyən bütün deputatlara söylədikləri xoş sözlərə görə öz dərin minnətdarlığımı bildirmək istərdim.

Mənzil təminatı proseduru haqqında tam şəkildə məlumat verməliyəm. Ümumiyyətlə, bütün imtiyazlı şəxslərin mənzil təminatı həm səlahiyyət, həm də məsuliyyət olaraq yerli icra hakimiyyətlərindədir. Yalnız 2014-cü ilə qədər mənzil növbəsində duran Qarabağ müharibəsi əlillərinin və şəhid ailələrinin mənzil təminatı cənab Prezidentin müvafiq sərəncamı ilə Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliyinə tapşırılıbdır. 2014-cü il yanvarın 1-dək növbədə duran insanların adlı siyahısı yerli icra hakimiyyətləri tərəfindən tutularaq nazirliyə təqdim edilib. Onlar da Nazirliyin internet sahifəsində ictimaiyyətə açıq elan olunubdur. Qeyd etdiyimiz kimi, təkcə bu il 934 şəhid ailəsinə və əlilliyi olan şəxsimizə mənzillər təqdim olunacaq. Cari ilin sonuna gözləntimiz təqribən növbədə qalan 3 min insanın mənzil təminatı ehtiyacının olmasına da aiddir. Bu proqram növbəti ildə daha da genişləndirilərək aparılacaq. Cənab Prezidentin niyyəti 2–3 il ərzində növbədə olan bu insanların mənzil təminatının tam şəkildə həll olunmasıdır. Mən xüsusi olaraq vurğulayım ki, burada

söhbət 2014-cü il yanvarın 1-dək növbədə duran Qarabağ müharibəsi əlillərindən, şəhid ailələrindən və onlara bərabər tutulan şəxslərdən gedir.

Əlilliyi olan digər şəxslərin, imtiyazlı şəxslərin mənzil təminatı isə yenə də yerli icra hakimiyyəti orqanlarının səlahiyyəti və məsuliyyətindədir. Eyni zamanda, bu mənzil təminatı proqramı 2 istiqamətdə həyata keçirilir. Şəhərlərdə mənzillər açıq tender vasitəsi ilə özəl şirkətlərdən satın alınır və bizim imtiyazlı şəxslərimizə təqdim edilir. Rayon və kəndlərdə isə həmin vətəndaşların yaşadığı ərazidə öz torpaq sahələri varsa, orada, torpaq sahələri yoxdursa, müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təqdim olunan torpaq sahələrində tikinti aparılır. Qanunvericiliyə uyğun olaraq nəzərdə tutulan proses belədir ki, torpaq sahəsini vətəndaşın öz torpaq sahəsi üzrə icra hakimiyyəti təqdim edir və kommunal infrastruktur da yerli icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən təmin edilir.

Ağdaşla bağlı məsələni, səhv eləmirəmsə, Cavid müəllim qeyd elədi. Bu məsələ barədə məlumatımız var. 2017-ci ildən tikilən mənzillər rayon mərkəzindən bir az kənarda olduğuna görə kommunal infrastrukturunu yoxdur. Bu, hazırda yerli icra hakimiyyəti ilə ciddi şəkildə müzakirə edilir və ümumiyyətlə, icra hakimiyyətinin zəmanət məktubu alınmadan yeni heç bir tikintiyə başlanmır ki, müvafiq kommunal infrastruktur bu vətəndaşlarımıza təqdim edilsin. Təkcə keçən həftə 50-yə yaxın mənzilin təqdimatı olubdur. Bu həftə isə 100-dən artıq mənzil təqdim edilib və ilin sonuna qədər hər həftə 100 nəfər Qarabağ müharibəsi əlilinə və şəhid ailəsinə bu mənzillər təqdim ediləcəkdir.

Əmək haqlarının artımı ilə bağlı Qüdrət müəllimin qeyd elədiyi bir sualı var idi. Sonra bu sual yenə

təkrarlandı. Mən qeyd edirəm ki, proqnozlarımıza əsasən biz bu ilin orta əmək haqqı artımını 14 faiz ətrafında gözləyirik. Ola bilər, daha da artıq olsun. Çünki ümumi dinamika çox müsbət bir tendensiyanı göstərir. Dediyim kimi, orta əmək haqqı artıq 34–35 faiz artıbdir. Əmək haqqı fondu 34–35 faiz artıbdir və bu artımlar davam edir. Ona görə cari il ərzində orta əmək haqqı artımını proqnoz olaraq 14 faiz götürürük. Amma ehtimal var ki, daha yüksək olsun.

Növbəti ildə orta əmək haqqı artımı 15,5 faiz, 2021-ci ildə 7,2 faiz, 2022-ci ildə 5,3 faiz, 2023-cü ildə 5 faiz proqnozlaşdırılır. Burada anlaşılmaqlıq hər halda ondan irəli gəlir ki, ehtimal edirəm, Hesablama Palatasının rəyində “real artım tempi” deyilən bir rəqəm göstərilir və bu, orta əmək haqqı artımından inflyasiyanın çıxılması nəticəsində əldə edilir. Yəni əlavə olaraq inflyasiyanı oradan çıxmağa ehtiyac yoxdur. Bu, artıq inflyasiyanın çıxılmış rəqəmidir. Yəni qeyd etdiyim kimi, bizim proqnozlarımızda orta əmək haqqı artımının inflyasiyadan bəzi illərdə bir neçə dəfə artıq, bəzi illərdə isə kiçik artımlarla davam etməsidir. İnanırıq ki, növbəti ildə olan artımlardan sonra da bu korrektələri bir daha verəcəyik.

İşsizlikdən sığortaya görə verilən müavinətin, işsizlikdən sığorta haqqının, daha dəqiq desək, az olması ilə bağlı fikirlər səsləndirildi. Bununla bağlı açıqlama verməyə ehtiyac duyuruq. İşsizlikdən sığorta müavinəti artıq ləğv edilib. 2018-ci il yanvarın 1-dən etibarən “İşsizlikdən sığorta haqqında” yeni Qanunun qüvvəyə minməsi ilə əlaqədar olaraq ölkədə işsizlikdən sığorta sisteminin icrasına başlanılıb. Hər bir işləyən şəxs öz əmək haqqının 1 faizini, yəni 0,5 faiz işləyən şəxs, 0,5 faiz işəgötürən şəxs ödəməklə, cəmi 1 faiz işsizlikdən sığorta

haqqı ödəyir. İşsizlikdən sığorta haqqı vətəndaşın işsiz qalması halında, əgər o, öz arzusundan kənar işsiz qalırsa və müvafiq status əldə edirsə, ona ödənilən sığorta haqqı olaraq geri qaydır. Yəni vətəndaşın işsizlikdən sığorta haqqı alması üçün birincisi, öz ərizəsi ilə işdən çıxması lazımdır. Yəni vətəndaşın istəyindən, onun iradəsindən kənar işsiz qalması lazımdır. Bu da sığortanın ümumi prinsipidir. Yəni istənilən sığorta hadisəsinə, istənilən sığorta alətinə baxsanız, vətəndaşın iradəsindən kənar baş verən hadisələr nəticəsində ödənişlər həyata keçirilir. Yəni əgər vətəndaş ixtisarla əlaqədar və ya digər şərtlərlə işdən azad olunursa, o zaman o müvafiq məşğulluq orqanında qeydiyyatda durmaqla işsizlikdən sığorta haqqı ala bilər. Bu işsizlikdən sığorta ödənişi 6 aylıq müddətinə ona təyin olunur. Sonra 3 ay müddətinə də artırılı bilər. İşsizlikdən sığorta ödənişinin orta məbləği 300 manatın üzərindədir. Bu rəqəm də bizim bugünkü orta əmək haqqımıza kifayət qədər yaxın bir rəqəmdir. Əsas problem nədən ibarətdir. Bir çox hallarda işdən çıxan şəxs ya öz arzusu ilə işdən çıxır, ya da “işsiz” statusu almaq üçün məşğulluq mərkəzlərində qeydiyyatda durmur. Bu gün məşğulluq mərkəzlərində cəmi 201 min insan qeydiyyatda durmuşdur ki, bunların da yalnız 70 mini “işsiz şəxs” statusundadır. Digərləri “iş axtaran şəxs” statusundadırlar. Yəni onlar işləyirlər, eyni zamanda, başqa bir iş axtarırlar. Buna görə də biz ciddi təbliğat proqramına başlamışıq və məşğulluq alt sistemini istifadəyə vermişik.

Eyni zamanda, Əmək Məcəlləsinin müvafiq maddələri ilə, yəni öz arzusundan kənar işdən azad olunan hər bir şəxsə tərəfimizdən mobil operatorlar vasitəsi ilə sms göndərilir. Onlara hüquqları haqqında məlumat təqdim olunur və “işsiz şəxs” kimi qeydiyyatda durduqları təq-

dirdə işsizlikdən sığorta haqqını almaq hüquqları bildirilir. Bu hüququndan istifadə edən insanların sayı azdır. Bununla bağlı olaraq biz bu proqramın daha da genişləndirilməsi üçün “İşsizlikdən sığorta haqqında” Qanuna müvafiq əlavə və dəyişiklikləri də növbəti il ərzində təqdim edəcəyik. Amma yenə də əsas problemə qayıtmaq istəyirəm. İlk növbədə vətəndaşlarımızın öz iradəsi ilə işdən çıxmasıdır, ikinci çətinlik isə, əlbəttə ki, əmək münasibətlərinin bir sıra hallarda qeyri-formal olmasıdır. Yəni əmək müqaviləsi olmadan çalışanlardır. Mən, xüsusilə xidmət müqaviləsi və mülki müqavilə ilə əmək münasibətlərini rəsmiləşdirməyə çalışan insanlara da üzümü tutub bildirirəm ki, onlar öz əmək münasibətlərini düzgün rəsmiləşdirməyəndə həm pensiya hüquqlarına, həm də işdən sığorta hüquqlarına kifayət qədər ciddi zərbə vururlar. Bu hal, xüsusilə məsləhət xidmətləri və digər məsələlərlə məşğul olan işgötürənlərlə baş verir. Onlar yüksək əmək haqqı aldıkları halda, bunu mülki müqavilə və ya xidməti müqavilə ilə rəsmiləşdirərək, həm sosial sığorta ödənişlərini, həm də işsizlikdən sığorta ödənişlərini ciddi şəkildə aşağı salırlar. Amma bu insanlar bütün əmək hüquqlarını itirir və növbəti dövrdə işsiz qaldıqda hər hansı yeni bir statusa iddia edə bilmirlər.

Fazil müəllimin suallarında dövlət öhdəlikləri ilə bağlı məsələlər qeyd olundu. Düşünürəm, burada aydınlıq gətirməliyik. Bəzən qeyd olunur ki, dövlət büdcəsindən Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna transfer həyata keçirilir. Əslində bu, transfer deyil. Bu, dövlət öhdəliklərinin maliyyələşdirilməsi üçün dövlət büdcəsinin ödənişidir. Dövlət öhdəlikləri isə iki hissədən ibarətdir. Birincisi, pensiya yaşına çatmış insanların Sovet İttifaqı dövründə qazandıqları sosial sığorta stajı və iş stajıdır. Yəni bu gün biz pensi-

yaçılarımıza nəzər salsaq, 1,3 milyon pensiyaçımızın SSRİ dövründə orta hesabla 18 il iş stajı mövcuddur. Bu dövrdə hər hansı bir sosial sığorta ödənişi edilmədiyinə, Dövlət Sosial Müdafiə Fondu fəaliyyət göstərmədiyindən bu ödənişlər Azərbaycan SSR-in öhdəliyi kimi formalaşdı və Azərbaycan SSRİ-nin hüquqi varisi olaraq bu öhdəliyi yerinə yetirir. Təkcə 2018-ci ildə Sovet İttifaqı dövründəki iş stajına görə toplanan maliyyə yükü 1,5 milyard manatdan artıq idi.

Dövlət öhdəliklərinin ikinci hissəsi isə bəzi xüsusi güzəştli kateqoriyalardan olan insanlar üçün pensiya ödənişinə aiddir. Yəni bu, dövlət qulluqçuları, hərbi qulluqçular və onlara bərabər tutulan şəxslərlə əlaqədardır. Onlar sosial sığorta prinsipindən kənar “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunun 20-ci maddəsinə müvafiq xüsusi şərtlərlə pensiyaya çıxırlar. Bu zaman xüsusi şərtlərlə pensiyaya çıxanın məbləği daha yüksək olur. Sosial sığorta ilə ödənilən məbləğ arasındakı fərq də dövlətin sifarişi olduğuna görə dövlət öhdəliyi hesab olunur. Bu da təkcə 2018-ci ildə, dediyim kimi, təqribən 500 milyon manata yaxın vəsait idi. Yəni 2018-ci ildə, ümumilikdə, 2 milyard manatlıq dövlət öhdəliyi yaranmışdır. Bunun müqabilində isə Dövlət Sosial Müdafiə Fonduna 1 milyard 350 milyon manat ödəniş olmuşdur. Yəni yerdə qalan 650 milyon manat məbləğ Dövlət Sosial Müdafiə Fondu ilə dövlət büdcəsi arasında onların borclu olduğuna dair müvafiq qaydada rəsmiləşdirilmişdir. Cari ildə bu məbləğ daha da artacaqdır.

İndiki dövrdə də Dövlət Sosial Müdafiə Fondu borcunun tam şəkildə ödənilməsinə tələb etmir və bunu hələ balanslaşdırılmış bir büdcə formatında təqdim edirik. “Dövlət öhdəlikləri” anlayışı məhz bundan ibarətdir.

Söhbət hər hansı bir əlavə transferdən getmir, söhbət dövlətin öz üzərinə götürdüyü öhdəlikləri Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun qarşısında qarşılamasından gədir.

Mən hörmətli deputatlarımızdan məcburi dövlət sosial sığorta borclarının dondurulması və ya silinməsi ilə bağlı çox önəmli bir məqama diqqət yetirmələrini xahiş edirəm. Məcburi dövlət sosial sığorta haqları ilə vergi anlayışı arasında ciddi fərq qoyulmalıdır. Vergilər dövlətə ödənilən, əvəzi geri ödənilməyən birdəfəlik ödənişlərdir. Məcburi dövlət sosial sığorta haqları isə əvəzi qaytarılan ödənişlərdir və burada hər hansı bir məcburi dövlət sosial sığorta haqqının silinməsindən söhbət gedə bilməz. Çünki o pulun benefisarı, o pulun sahibi son nəticədə Azərbaycan vətəndaşıdır, dövlət olaraq Azərbaycan dövləti deyil, hər bir vətəndaşın pensiya hüququdur. Hansısa bir məcburi dövlət sosial sığorta borcu, hansısa bir müəssisə silindikdə, orada işləyən insanların pensiya hüquqları da silinir, onların pensiyaya çıxmaq imkanları da ciddi şəkildə məhdudlaşdırılır. Ona görə də məcburi dövlət sosial sığorta haqları özləri silinə bilməz. Lakin ora tətbiq olunan gecikmələrdən irəli gələn cərimə və sanksiyaların silinməsinə dair cənab Prezidentin təşəbbüsü ilə ötən il böyük bir proqram icra olunmuşdur. Dəqiq rəqəm yadımda deyil, 10 milyonlarla toplanmış cərimə və sanksiyalar silinmişdi. Amma ana məbləğ qorunaraq saxlanmışdı, çünki bu, orada işləyən şəxslərin pensiya hüququdur, onların vəsaitidir və biz onları dövlət adından silə bilmərik. Lakin onların ödənişində olan çətinlikləri nəzərə alaraq, biz bir çox borclu işəgötürənlərlə müəyyən bir ödəniş qrafiki tutaraq bir neçə il ərzində borcun ödənilməsinə dair razılığa gəlmişdik və bu ödənişlər davam edir.

Cari ildən başlayaraq sosial sığorta haqlarının toplan-

ması funksiyası Vergilər Nazirliyinə təqdim edilmişdir və Nazirlik eyni praktikanı tətbiq edərək köhnə dövrdə yığılmış borclara dair ödəniş qrafikinin tutulması vasitəsi ilə ödənişlərin yavaş-yavaş edilməsinə razılığını bildirir.

İstehsalat qəzası ilə bağlı zərər çəkmiş insanlara ödənişlərlə bağlı Nazirlər Kabinetinin qərarına toxunuldu. Bu da işsizlikdən sığorta prinsipinin, sığorta prinsipinin tam şəkildə işləməməsinin nəticələrindən doğan bir məsələ idi. Hazırda istehsalatda hər bir işçinin bədbəxt hadisələrdən icbari şəkildə sığortalanmasına dair qanunvericiliyin tələbi mövcuddur. Əlbəttə ki, hər hansı bir bədbəxt hadisə baş verdiyi zaman bu, artıq sığorta prinsipi əsasında qarşılır. Amma köhnə dövrdən qalan ciddi yüklər var. Bu yüklər həm dövlət müəssisələrinin, həm də özəlləşdirilən və özəlləşdirilməyən müəssisələrin üzərindədir və bununla da bağlı hökumət çərçivəsində ciddi müzakirələr aparırıq. Söhbət kifayət qədər böyük bir kontingentdən və onların illər boyu toplanmış ödənişlərindən gedir. Bununla bağlı hazırda, dediyim kimi, müzakirələr aparılır və Nazirlər Kabinetinin müvafiq qərarına da təkliflər hazırlanacaqdır.

Uşaq pulu məsələsinə bir neçə dəfə toxunuldu. İlk öncə mən bildirmək istərdim ki, “Azərbaycanda uşaq pulu ödənilmir” demək düzgün deyil. “Uşaq pulu” deyilən indiki anlayışdakı ödəniş 2006-cı ilə qədər tətbiq edilirdi və edilən ödəniş də bugünkü pulla 2 manat məbləğində bir rəqəm idi. Uşağa görə ödəniş orta hesabla 500–550 min manat məbləğində edilirdi. Bu gün Azərbaycanda 600 min uşağa müxtəlif növ müavinətlər ödənilir. Təkcə sağlamlıq imkanı məhdud uşaqlara ödənilən vəsaitin aylıq məbləği 150 manat, onların valideynləri və qəyyumları üçün isə 200 manatdır. O dövrdə ödənilən 2 manatla bu

gün ödənilən 200 manat arasında böyük fərq var.

Həmçinin bu gün ünvanlı sosial yardım alan 280 min nəfər insanın 160 min nəfəri uşaqlardır. Yəni bu gün ən həssas kateqoriyadan olan 600 minədək uşağa bu vəsait ödənilir və ödənilən orta məbləğin orta rəqəmi də 100 manatın üzərindədir. Kifayət qədər ciddi rəqəm ödənilir. Bu gün Azərbaycanda 18 yaşınadək 2 milyon 700 min nəfər uşaq var. 15 yaşınadək 2 milyon 200 min nəfər uşaq var. 6 yaşınadək 1 milyon 200 min nəfər uşaq var. İstənilən məbləğ də 100 manatdır. Bu, 18 yaşına qədər hər kəsə şamil edilsə, 3,3 milyard manat vəsait edir. Uşaq pulu kimi proqramlar bir illik, iki illik olmur, ən azı beş illik, on illik proqram olur. Bu o deməkdir ki, 18,35 milyard vəsait bunun üçün xərclənməlidir. Ona görə cəmi 100 manat ödənişdən söhbət gedir. Çünki 100 manat veriləndən sonra əlavəsi də istəniləcək. Amma nəzərə alın ki, ölkədə minimum pensiyalar 72 faiz, minimum əmək haqqı 2 dəfə, 600 min nəfər insanın müavinət təqaüdü 2 dəfə artırılır. Yəni bu il inqilabi sosial paket icra olunur. Onun xərci cəmi 3 milyard manatdır. Yəni ona bərabər bir maliyyə vəsaitidir. Əlbəttə ki, burada hökumətin seçimi bu il icra olunan sosial paketlər kimidir. Yəni konkret, ünvanlı olmayan, hamını əhatə edən bir proqram əvəzinə, ünvanlı, sosial cəhətdən ən həssas kəsimləri əhatə edən və çox əhəmiyyətli olan müxtəlif sosial proqramlardır, eyni məbləğlə maliyyələşdirilə bilər. Ona görə hökumətin seçimi məhz bu istiqamətdə oldu və bu istiqamətdə davam edəcəkdir. Əlbəttə, biz müxtəlif ünvanlı proqramlar vasitəsi ilə bu çərçivəni genişləndirməyə çalışırıq.

Qeyd etdiyim kimi, təkcə gələn il ünvanlı sosial yardım proqramı əlavə 50 mindən 100 minə qədər insanı əhatə edəcəkdir ki, onların da yarısı uşaqlar olacaqdır. Bu kimi

proqramlar silsilə şəklində genişləndiriləcək. Özünüməşğulluq proqramları 10 min ailə, təqribən 40 min insan deməkdir, onların yarısı uşaqlardır. Bu proqram da onlara, yəni ünvanlı şəkildə sosial təminata ehtiyacı olan, bəlli bir normadan aşağı şəraitdə yaşayan və ya bəlli məhdudiyətləri olan, yəni sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlara, ailələrə 5-dən çox uşağı olan və sairəyə ünvanlanıbdır.

Valideyn himayəsindən məhrum uşaqların hər birinə müxtəlif müavinətlər ödənilir. Qeyd edildi ki, bu məbləğ aşağıdır. Bu il 65 faiz artırılıb, 61 manatdan 100 manata qaldırılıb. Məbləğin artması davam edəcəkdir. 5-dən çox uşağı olan ailələrə ödənilən müavinət 50 faizdən çox artırılıb. Yəni biz bu səpkili proqramlarla həssas ailələri, həssas təbəqələri əhatə etməyə çalışırıq və bu siyasət davamlı şəkildə olacaq.

Reabilitasiya infrastrukturu ilə bağlı şəbəkə genişləndirilir və genişləndiriləcəkdir. Qeyd etdiyim kimi, 160 günərzi mərkəzi uşaqları əhatə edir və pulsuz bağça rolunu oynayır. Bunlar, həmçinin uşaq bərpa mərkəzləri və ya peşə reabilitasiya mərkəzləri sosial təminatdan aztəminatlı ailələrin övladlarına xidmət edir. Bu kimi mərkəzlər şəbəkəsi ölkədə genişləndiriləcəkdir.

Autizm və daun xəstələri ilə bağlı qeyd olundu. Təkcə bu il 12 mərkəz yaradılıb.

Sığınacaqlarla bağlı qeyd edim ki, təkcə QHT vasitəsi ilə insan alveri qurbanları üçün 3 yardım mərkəzi – sığınacaqlar yaradılıbdır. Yaşayış yeri olmayan böyüklər üçün dövlət vəsaiti ilə 50 yerlik sığınacaq yeri, baxımsız, kimsəsiz uşaqlar üçün 25 yerlik mərkəz yaradılıb. Bu şəbəkə genişlənərək davam edəcək. Əlbəttə, ehtiyac kifayət qədər böyükdür. Günərzi, ahıllar, həm də surdoloji xidmət mərkəzlərinə, görmə qabiliyyəti məhdud uşaqlarla, böyüklərlə

bağlı mərkəzlərə ehtiyac var. Bu şəbəkənin də mütəmadi olaraq genişləndirilməsi üzərində işlər aparılacaqdır.

Terminologiya ilə bağlı məsələlər qaldırıldı. “Sağlamlıq imkanı məhdud uşaqlar” və “əlilliyi olan şəxs” terminləri daha düzgündür və əlbəttə ki, bu ifadələr qanunvericiliyə uyğunlaşdırılaraq bütün normativ aktlara daxil ediləcəkdir.

Müavinətlərin elektronlaşdırılması ilə bağlı məsələ qaldırıldı. Qeyd etdiyim kimi, pensiya elektronlaşdırılması artıq təmin edilibdir. Bu il 15 min şəxsə elektron pensiya təyin edilib. Bu, yaşa görə pensiyaya çıxan insanların 82 faizidir. Yəni bu gün pensiyaya çıxan insanların 82 faizi məhz elektron qaydada pensiya təyinatını əldə ediblər. Artıq müavinətlərin 4-ü bu günədək elektronlaşdırılıb. İlin sonuna 19-u elektronlaşdırılacaq. İl ərzində təqribən 200 min müraciət tam elektronlaşdırılmış şəkildə, proaktiv qaydada ödəniləcəkdir. Düzdür, il ərzində Nazirliyə ümumi müraciət sayı 2 milyon 800 mindir. 2 milyon 800 min nəfər insana aylıq əsasda xidmət göstərilir və kağız üzərindən müraciətlərimiz təqribən 1,2 milyon, elektron müraciətlərimiz 8 milyon ətrafındadır. Onların bir qismi bu il elektronlaşdırılacaq. Növbəti ildə həm arayışların, həm də müavinətlərin elektronlaşdırılması proqramı davam edəcək. Ümumilikdə, müəyyən edilmiş plan, hədəf belədir ki, Nazirliyin göstərdiyi 132 xidmətin 91-i 3 il ərzində tam elektronlaşdırılsın və ya proaktiv qaydada vətəndaşlarımıza təqdim edilsin.

Fəzail müəllim vəfat edən şəxsin pensiya kapitalı ilə bağlı danışdı. Bu kapital birmənalı olaraq itmir, batmır və ailə başçısını itirməyə görə onun ailə üzvlərinə, əmək qabiliyyətsiz ailə üzvlərinə pensiya şəklində ödənilir. Bununla bağlı hər hansı bir əlavə məlumat ehtiyac varsa, təqdim edə bilərik.

Jalə xanım mənzillər, onların tikintisi ilə bağlı qeyd etdi. Xüsusi olaraq vurğulayım ki, Nazirlik tərəfindən hər hansı bir bina tikintisi həyata keçirilmir. Mənzillər satın alınır. Biz özəl şirkətlərin tikdiyi mənzilləri satın alaraq əlilliyi olan şəxslərimizə, şəhid ailələrimizə təqdim edirik. Bu zaman qiymətlər şəffaf şəkildə cəmiyyətə açıqlanır. Bakı şəhərində satın alınan, tam təmirli və mətbəxt mebeli ilə təchiz olunmuş mənzillərin kvadrat metri təxminən 730–800 manatdır. Regionlarımızda kvadratmetri təxminən 600–700 manata satın alınmışdır. Bu proses də davam edəcəkdir.

Əli müəllim Məsimli pensiyaçıların sayı ilə bağlı qeyd etdi. O, doğru buyurur ki, bir çox ölkələrdə pensiyaya daxilolmanın məhdudlaşdırılması üçün addımlar atılır. Azərbaycanda bu gün biz buna əks olan addımlar atırıq. Ötən ilin sonunda sizlərin, Milli Məclisin dəstəyi ilə “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunda dəyişiklik edildi. Həqiqətən də, cənab Prezident tərəfindən inqilabi, humanist bir addım atıldı. 2006-cı ildən bu günədək bir qəpik belə sosial sığorta haqqı ödəməmiş insanların hər birinə 25 il iş stajı, belə deyək, amnistiyası tətbiq olundu. Gələn il bu rəqəm 24, növbəti il 23 olacaqdır. Yəni hər il bir il azalır. Bu nə deməkdir? 2006-cı ildən bu günədək bir qəpik ödəniş etməmiş şəxsə avtomatik olaraq pensiya təqdim olunur. Çox böyük, humanist bir amnistiya aktıdır.

Amma daxilolmaların sayında, bəli, azalma var. Bu nəyə görə baş verir? Yenə də qeyri-formal məşğulluq məsələlərinə qayıdırıq. Əgər vətəndaş öz əmək münasibətlərini rəsmiləşdirmirsə və sığorta haqqı ödəmirsə, bu, labüddür ki, o insana pensiya sığortası da təqdim edilməyəcəkdir. Cəmiyyətin bu barədə maarifləndirilməsinə ciddi şəkildə ehtiyac var. Biz bütün platformalardan istifadə

edərək bunu bəyan edirik. Sığorta haqqını ödəməyən insan, əlbəttə ki, o sığorta ödənişini ala bilməz. Pensiya da bir sığorta sistemidir. Əgər məcburi dövlət sosial sığorta haqqı ödənilmirsə, əlbəttə, o vətəndaş pensiya təminatından məhrum qalacaqdır. Düzdür, dövlətimiz onunla da bağlı ciddi addım atdı. Biz pensiya hüququ əldə edə bilməyən insanlara ödənilən sosial müavinətin məbləğini də ciddi şəkildə artırdıq. Bununla da vətəndaşlarımıza dəstək verməyə davam edəcəyik.

Yaş ilə bağlı qeyd edim ki, hələlik 65 yaş tamam olmayıbdır. Yəni bu, mərhələlərlə 65 yaşa çatdırılmadır. Bu gün kişilər üçün pensiya yaşı 64 yaş yarımındır, xanımlar üçün isə 61 yaş yarımındır. 2025-ci ilə qədər həm xanımların, həm də kişilərin pensiya yaşı tam olaraq 65-ə çatdırılacaqdır. Mən qeyd edim ki, əksər ölkələrdə artıq 65 yaşın üzərinə çıxmağa başlayırlar. Pensiya sistemi aktual hesablamalar modelidir. Pensiya dövrü 12 ilə əsaslanır. Bu gün xanımlarımızın orta ömür müddəti 78 yaşın üzərindədir, kişilərdə isə 74 yaş ətrafındadır. Ona görə də bu gün pensiya sisteminin dayanıqlığının qorunması üçün bu 12 il meyarı aktual hesablamalarda birmənalı olaraq qorunmalıdır.

Digər tərəfdən isə güzəştli şərtlər təqdim olunur. Orada övlad sayına görə, işlədiyi sahənin zərərlərinə görə güzəştli meyarlar qoyulur. Bunlarla da bağlı ətraflı açıqlamalar təqdim edilə bilər. Müvafiq qanunvericilik aktları ilə təsdiq olunmuş sahələrdə işləyən şəxslərin pensiyaya çıxma yaşları daha güzəştlidir və onlar normal qaydalardan bir neçə il daha öncə pensiyaya çıxma bilirlər.

Pensiyaya əlavə məsələsi qeyd olundu. Bununla bağlı bildirim ki, 2017-ci ildə “Əmək pensiyaları haqqında” Qanuna edilmiş dəyişikliklərə əsasən pensiyaya çıxdıqdan

6 ildən sonra işləyən pensiyaçıların öz pensiyalarına əlavə tələb etmək hüquqları mövcuddur. Yəni 65 yaşında pensiyaya çıxan vətəndaşımız 71 yaşınadək olan dövr ərzində ödədiyi sosial sığorta haqlarının təkrar hesablanaraq pensiyasının üzərinə gəlinməsinə tələb edə bilər. Biz bunu da elektronlaşdırma siyahısına salmışıq və növbəti il ərzində bu da proaktiv olaraq vətəndaşlarımıza təqdim ediləcək ki, onların hər hansı bir müraciətinə ehtiyac qalmasın. Hər 6 aydan bir pensiyaçılarımızın pensiyası onların ödədiyi əlavə sosial sığorta haqları nəzərə alınaraq təkrar artırılacaq.

Əlavə artımlarla bağlı indeksasiya məsələsini bir daha qeyd edirəm. Orta əmək haqqı artımı, eyni zamanda, növbəti ildə pensiyaların indeksasiyası deməkdir. Cari ildə 13,9–14 faizlik artım o deməkdir ki, gələn ilin əvvəlindən ölkədə bütün pensiyalar 14 faiz artırılacaqdır. Növbəti ildə 15,5 faizlik orta əmək haqqı artımı ondan ibarətdir ki, pensiyalar bir o qədər də qaldırılacaqdır. Yəni bu pensiya artımında biz bu faktoru da mütəmadi olaraq saxlayacağıq.

Mən sualların yalnız yarısına cavab verdim. Amma görürəm ki, artıq yarım saata yaxın vaxt gedib. Ona görə icazənizlə dayanım. Əlavə nə suallar varsa, digərlərini də yazılı və digər formatda cavablandırmağa çalışırıq. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Çox sağ olun. Hamı çox böyük hövsələ ilə qulaq asdı. Sən bizim içimizdən çıxmısan, bir az “yerlibazlıq” etdik, həm deputatlar, həm də mən imkan yaratdıq ki, ilki korlamayaq. Bütün bu hesabatı Milli Məclis etdi. Çünki qabaqda ikinci, üçüncü oxunuş da var. Sən çıxışında çox cavablara yer ayırdın. Mən çox şadam ki, cənab Prezidentin seçib təyin etdiyi kadrlar işlərinə bu cür yanaşırlar. Çox sağ ol.

Hörmətli millət vəkilləri, indi 2-ci və 3-cü məsələlər üzrə səsvermə keçirəcəyik. Xahiş edirəm, Sosial təminatı və müdafiəni həyata keçirən müvafiq icra hakimiyyəti orqanının büdcəsi haqqında qanun layihəsinə birinci oxunuşda münasibət bildirək.

Səsvermənin nəticələri	(saat 17.09 dəq.)
Lehinə	98
Əleyhinə	1
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	99
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun, qəbul edildi.

Gündəliyin 3-cü məsələsinə – İşsizlikdən sığorta fondunun 2020-ci il büdcəsi haqqında qanun layihəsinə birinci oxunuşda münasibət bildirək.

Səsvermənin nəticələri	(saat 17.10 dəq.)
Lehinə	98
Əleyhinə	2
Bitərəf	0
Səs vermədi	1
İştirak edir	101
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun, qəbul edildi.

4 məsələmiz də var. İstəyərdim, əgər çatsaq, bu gün bu məsələlərə baxaq ki, sabah Vergilər Məcəlləsindən başlayaq.

Gündəliyin 4-cü məsələsi Azərbaycan Respublikasında 2020-ci il üçün yaşayış minimumu haqqında qanun

layihəsidir, birinci oxunuşdur. Buyursun Ziyad Səmədzadə.

Z.Səmədzadə, *Milli Məclisin İqtisadi siyasət, sənaye və sahibkarlıq komitəsinin sədri*.

Hörmətli cənab Sədr, hörmətli millət vəkili! Mən hörmətli Oqtay müəllimin Sahil müəllimin cavablarına münasibətini birmənalı şəkildə, yüksək səviyyədə qəbul edirəm. Hesab edirəm, Sahil müəllimin cavabları bir daha göstərdi ki, Azərbaycan dövləti, Azərbaycan hökuməti həmişə xalqın yanındadır, xalqın problemlərini həll edir. Sahil müəllimin suallara cavabları belə yüksək səviyyədə verməsi, eyni zamanda, Azərbaycan Prezidenti cənab İlham Əliyevin apardığı islahatların məntiqi nəticəsidir. Mən birmənalı şəkildə çox sevinirəm.

Azərbaycan Respublikasında 2020-ci il üçün yaşayış minimumu haqqında qanun layihəsi, demək olar ki, Sahil müəllimin, Samir müəllimin çıxışında və digər çıxışlarda qaldırıldı. Hesab edirəm ki, bunu müzakirə etməyə ehtiyac yoxdur. Yaşayış minimumu ölkə üzrə 190 manat, əmək qabiliyyətli əhali üçün 201 manat, pensiyaçılar üçün 157 manat, uşaqlar üçün 170 manat məbləğində nəzərdə tutulmuşdur ki, bu da əvvəlki illərə nisbətən artıqdır. Ona görə millət vəkillərindən bu qanun layihəsinə səs vermələrini xahiş edərdim.

Sədrlik edən. Başqa təklif yoxdursa, xahiş edirəm, qanun layihəsinə birinci oxunuşda münasibət bildirək.

Səsvermənin nəticələri	(saat 17.12 dəq.)
Lehinə	96
Əleyhinə	2
Bitərəf	0
Səs vermədi	0

İştirak edir
Nəticə: Qəbul edildi

98

Çox sağ olun, qəbul edildi.

Gündəliyin 5-ci məsələsi Azərbaycan Respublikasında 2020-ci il üçün ehtiyac meyarının həddi haqqında qanun layihəsidir, bu da birinci oxunuşdur. Buyursun Hadi Rəcəbli.

H.Rəcəbli. Minnətdaram, Oqtay müəllim. Bu “ehtiyac meyarı” məfhumu da müzakirə mövzusu oldu. Sahil müəllim də bu məsələyə toxundu. Bizim deputat həmkarlarımız da bunun ətrafında söhbət etdilər. 2020-ci il üçün ehtiyac meyarı 160 manat məbləğində təsdiq edildi. Bu, əvvəlki ilə görə 17 manat çoxdur və faiz olaraq minimum əmək haqqının 84,2 faizidir. Bu, bir daha göstərir ki, əvvəlki illərdə dediyimiz kimi, ehtiyac meyarı yaşayış minimumuna yaxınlaşacaq və üst-üstə düşəcək. Xahiş edirəm, səsə qoyun.

Sədrlik edən. Xahiş edirəm, qanun layihəsinə birinci oxunuşda münasibət bildirək.

Səsvermənin nəticələri	(saat 17.13 dəq.)
Lehinə	96
Əleyhinə	2
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	98
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun.

Gündəliyin 6-cı məsələsi “Əmək pensiyaları haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədədir, bu da birinci oxunuşdur. Hadi müəllim, buyurun.

H.Rəcəbli. Burada daha çox məbləğ almaqdan söhbət gedir. Əvvəllər əmək pensiyasının minimum məbləği 200 manat olanda, hər ailə üzvünə təxminən 80 manat vəsait düşürdü. Əmək pensiyasının məbləğini pensiyanın minimum məbləyinə çatdırmaq məqsədi ilə, ailə başçısını itirməyə görə sosial müavinət almaq hüququ var. Eyni zamanda, bizim ailə üzvləri iki cür pensiya ala bilirlər. Bu da, əlbəttə, olduqca yaxşı haldır. Bu, ailələrin gəlirlərini xeyli artırır. Xahiş edirəm, səsə qoyun.

Sədrlik edən. Qanun layihəsinə birinci oxunuşda münasibət bildirək.

Səsvermənin nəticələri	(saat 17.15 dəq.)
Lehinə	96
Əleyhinə	1
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	97
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun, qəbul edildi.

7-ci məsələ “Məşğulluq haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədədir. Buyurun, Hadi müəllim.

H.Rəcəbli. Hörmətli Oqtaf müəllim, burada da maraqlı bir məqam var. Bu da iş yerində daha çox adamın istifadə edilməsinə xidmət edir. Əvvəl bilirsiniz, kvota var idi. Demək, sosial baxımdan iş yerlərinin ayrılması üçün indi 20 faiz nəzərdə tutulur. Amma bir şərt var ki, hər bir işəgötürən üzrə 10 sosial iş yerindən çox olmamalıdır.

Belə olan təqdirdə təxminən 50 işçi olan müəssisələrdə 10 nəfər sosial işçi işə götürülə bilər. Bu da sosial müdafiəni olduqca gücləndirən bir məsələdir. Xahiş edirəm, səs verin.

Sədrlik edən. Xahiş edirəm, münasibət bildirək.

Səsvermənin nəticələri	(saat 17.16 dəq.)
Lehinə	95
Əleyhinə	1
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	96
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun.

Bugünkü iclasın sonuncu məsələsi “Sosial müavinətlər haqqında” Qanunda dəyişiklik edilməsi barədədir. Hadi müəllim, bu sonuncu məsələni də deyin.

H.Rəcəbli. Minnətdaram, Oqtay müəllim. “Sosial müavinətlər haqqında” Qanunun 1-ci maddəsində belə bir bənd var ki, nəzərdə tutulan müavinətlərdən hər ikisini almaq hüququ olan uşaqlara hər iki növ aylıq müavinət təyin edilir. Əvvəllər bu, bir növ müavinət idi. Bu da, əlbəttə, gəlir baxımından ailədə əlil olan uşağa qayğıni azaldırdı.

Bayaq səsləndiyi kimi, bu, bir daha göstərir ki, uşaqlara göstərilən qayğı artır. Bu hal 2020-ci il yanvarın 1-dən hesablanacaq. Sağlamlıq imkanları məhdud uşaqlar əvvəllər bir müavinət alırdılar, indi uşaqlar həm valideynini itirməyə görə, həm də, eyni zamanda, əlavə müavinət alaçaqlar. Həmin bu uşaqlar iki dəstək görəcəklər. Ona görə də olduqca önəmli bir addımdır. Xahiş edirəm, səs verin.

Sədrlik edən. Musa Quliyev.

M.Quliyev. Çox sağ olun, hörmətli cənab Sədr. Mən, təbii ki, bu qanun layihəsinin qəbul olunmasına səs verəcəyəm, çox mütərəqqi bir dəyişiklikdir və vətəndaşın sosial müavinət almaq imkanını genişləndirən bir layihədir. Amma bir şeyin dəqiqləşdirilməsini xahiş edərdim. Xahiş edirəm, hörmətli Hadi müəllim də, Sahil müəllim də fikir versinlər. 1-ci maddədə “Əsas anlayışlar”da axırıncı sətirdə “18 yaşından yuxarı əlil uşaqlar” ifadəsi var. Bizim qoşulduğumuz həm “Uşaq hüquqları haqqında” Konvensiyada, həm də milli qanunvericiliyimizdə 18 yaşından yuxarı uşaq yoxdur. Yəni “18 yaşından yuxarı əlil uşaqlar” ifadəsini, “18 yaşından yuxarı uşaqlıqdan əlil olan şəxs” kimi ifadə etsək, daha dəqiq olar. Çünki 18 yaş uşaq yaşının yuxarı həddidir. Təşəkkür edirəm.

Sədrlik edən. Onu dəyişdirərsiniz. Əgər başqa təklif yoxdursa, xahiş edirəm, qanun layihəsinə münasibət bildirək.

Səsvermənin nəticələri	(saat 17.19 dəq.)
Lehinə	92
Əleyhinə	0
Bitərəf	0
Səs vermədi	0
İştirak edir	92
Nəticə: Qəbul edildi	

Çox sağ olun, qəbul edildi.

Sabahkı iclasımızda müzakirə üçün 3 məsələ qaldı. Sağ olun.

EDİLMƏMİŞ ÇIXIŞIN MƏTNİ

13 noyabr 2019-cu il

Elçin Quliyev. Hörmətli cənab Sədr, hörmətli cənab Baş nazir, hökumət üzvləri və hörmətli həmkarlar! “Büdcə sistemi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanununa uyğun olaraq 2020-ci ilin büdcə qanunu layihəsi Milli Məclisə deputatların müzakirəsinə təqdim olunmuşdur. Büdcə Maliyyə və digər nazirliklər tərəfindən kifayət qədər mükəmməl şəkildə hazırlanmışdır. Büdcənin gəlir və xərclərində ayrı-ayrılıqda göstərilən rəqəmləri sadalayaraq vaxtınızı almaq istəmirəm. Amma büdcə layihəsinin hazırlanmasında dövlətin ana xətt götürdüyü bir sıra əsas məqamları diqqətinizə çatdırmaq istəyirəm. Hökumət tərəfindən təqdim olunmuş dövlət büdcəsinin layihəsinə əsasən 2020-ci ildə ölkədə ÜDM-nin real iqtisadi artımı 3,0 faiz olmaqla, 83,3 milyard manat, o cümlədən qeyri-neft ÜDM-nin artımı 3,8 faiz olmaqla, 54,6 milyard manat proqnozlaşdırılır. Hesab edirəm ki, ümumilikdə, qloballaşma şəraitində inkişaf etmiş və etməkdə olan ölkələrin iqtisadi göstəriciləri ilə müqayisədə bu, kifayət qədər yetərlidir. Belə ki, verilən məlumatlara əsasən ortamüddətli dövrdə ÜDM-nin tərkibində qeyri-neft sektorunun payının 66,8 faizə qədər yüksələcəyi proqnozlaşdırılır ki, bu da hökumətin həyata keçirdiyi diversifikasiya siyasətinin düzgün istiqamətdə aparılmasını bir daha sübut edir. Proqnozlara əsasən növbəti il və sonrakı üç ildə əhalinin gəlirlərinin real ifadədə orta hesabla 8,3 faiz

artaraq 2023-cü ildə 80,3 milyard manata, xərclərinin isə 7,9 faiz artaraq 69,4 milyard manata qədər yüksəlməsi proqnozlaşdırılır.

Cari ildə əhalinin sosial rifahının yüksəldilməsi üçün həyata keçirilmiş tədbirlər nəticəsində iqtisadiyyatın bütün sahələri üzrə orta aylıq əməkhaqqı səviyyəsinin 2020-ci ildə 15,5 faiz artımı gözlənilir. Ölkə başçısının apardığı sosialyönümlü siyasət nəticəsində iki sosial islahat paketi qəbul olunmuşdur ki, bu da regionda analoqu olmayan standartlara cavab verir. Sevindirici haldır ki, bu islahatların növbəti illərdə də davam etdiriləcəyi daim anons edilir.

Millət vəkili olaraq təmsil olunduğum Sabirabad rayonunda da xeyli işlər görülmüş və bu gün də görülməkdədir. 2019-cu ilin ötən dövrü ərzində seçicilərlə mütəmadi keçirilən görüşlər zamanı həlli üçün müraciət olunan bir sıra məsələləri diqqətinizə çatdırmaq istərdim. Əvvəla qeyd etmək istərdim ki, keçən ilin büdcə müzakirələri zamanı çıxışında Sabirabad şəhərinə içməli su çəkilişi ilə əlaqədar, mərkəzi küçələrin yararsız hala düşməsi səbəbi ilə həmin əraziyə asfalt çəkilməsinə ehtiyac olduğunu bildirmişdim. Hazırda bu problem qismən həll olunmuş, lakin əlavə asfalt çəkilməsinə ehtiyac olan müəyyən küçələr var. Həmçinin, ümumilikdə, 44000 əhalisi olan, 20 kəndi əhatə edən 44 km-lik Kürqırağı Sabirabad–Şirvan yolunun 10 km-lik hissəsi tikilsə də, qalan 34 km-lik hissəsinin tikintisi bu günə qədər başa çatdırılmamışdır. Odur ki, adıçəkilən ərazidə yol tikintisi üçün 2020-ci ilin dövlət büdcəsindən vəsait ayrılmasını rayon sakinləri adından xahiş edirəm. Bundan əlavə, Sabirabad şəhərində kanalizasiya sisteminin yenidən qurulmasına və rayonun rabitə xəttinin optik kabellə əvəzlənməsinə ehtiyac var.

Təmirə və yenidən tikilməsinə ehtiyac duyulan təhsil və səhiyyə ocaqları ilə bağlı seçicilərin müraciətləri də var. Fərsətdən istifadə edərək burada onları səsəndirmək istərdim. Sabirabad rayonunda 85 məktəb binası mövcuddur. Bunlardan 20-sinin yenidən tikilməsinə, 40 məktəb binasının isə əsaslı təmir olunmasına ehtiyac vardır.

2019-cu ilin büdcə müzakirələri zamanı əhaliyə ilkin tibbi yardım göstərilməsi üçün şəhər mərkəzinə yaxın ərazidə Təcili Tibbi Yardım Stansiyasının yaradılmasını zəruri hesab edərək köməklik göstərilməsini seçicilər adından xahiş etmişdim. Amma bu məsələ hələ ki, öz müsbət həllini tapmamışdır.

2019-cu ildə respublika üzrə, o cümlədən Sabirabad rayonunda aqrar sahədə xeyli nailiyyətlər əldə olunmuşdur. Misal üçün, bugünkü tarixə qədər 24000 ton pambıq tədarük edilmişdir. Təbii ki, əkinçilikdə bol məhsul götürmək üçün ən vacib məsələ torpaqların su təchizatı və meliorativ tədbirlərlə bağlıdır. Dünyanın hər yerində olduğu kimi Azərbaycanda da su problemləri mövcuddur. Meliorasiya sahəsində innovativ metodların tətbiqi üçün əsaslı kapital qoyuluşuna ehtiyac var. Bu sahəyə daha çox diqqət ayrılmasını seçicilər adından xahiş edirəm.

Çıxışımın sonunda bildirmək istərdim ki, hökumətin təqdim etdiyi 2020-ci ilin büdcə layihəsinə səs verəcəyəm. Diqqətinizə görə minnətdaram.